

การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

THE DEVELOPMENT OF THE YOUTHS ACCORDING TO
THE BUDDHIST WAY IN THAI SOCIETIES

นางสาวสมสุข นิธิอุทัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

นางสาวสมสุข นิธิอุทัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE DEVELOPMENT OF THE YOUTHS ACCORDING TO
THE BUDDHIST WAY IN THAI SOCIETIES

Somsook Nithiuthai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมาวุธ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ
(พระมหาสมบุญ ฤทธิพิภโร, ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ
(อาจารย์รังษี สุทนต์)

.....กรรมการ
(ดร.อำนาจ ยอดทอง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ
อาจารย์รังษี สุทนต์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

ผู้วิจัย : นางสาวสมสุข นิธิอุทัย

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร., ป.ธ.๙, พธ.บ., ศน.ม., M. Phil., Ph.D.

: อาจารย์รังษี สุทนต์, ป.ธ.๙, พธ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา : ๙ เมษายน ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ๒) การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย ๓) พัฒนาการการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ คือ ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาค้นคว้าความหมายพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธตามการกระทำ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน อันเป็นผลมาจากการบงการของตัณหา มีเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน มี ๓ ขั้นคือ ๑) เป้าหมายในปัจจุบัน ๒) เป้าหมายในอนาคต ๓) เป้าหมายขั้นสูงสุด จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของเยาวชน ตามแนวพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขา สถาบันทางสังคมเป็นปรโตโมหะ ช่วยส่งเสริมการพัฒนาแนวพุทธให้แก่เยาวชน

สำหรับการพัฒนาเยาวชนใน สังคมไทย ศึกษากฎธรรมของ เยาวชนที่สามารถวัดได้ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนครอบคลุม ๔ ด้านคือ ๑) ไม่เบียดเบียนตนเอง ๒) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๓) รับผิดชอบต่อหน้าที่ ๔) พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม สาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เกิดจากสาเหตุ ทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือการมีทัศนคติที่ดีต่อคุณ ลักษณะที่พึงประสงค์ให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมนั้น การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน การพัฒนาเยาวชน ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิด บทบาทของสถาบันทางสังคมมีส่วนในการอบรมสั่งสอน ชัดเจน และเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชน ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย พบพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในเรื่อง ความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนว พุทธในสังคมไทย เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย และบทบาทของสถาบันทางสังคม ในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

Thesis Title : The Development of the Youths according to the Buddhist Way
in Thai Societies

Researcher : Somsook Nithiuthai

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Tawee Mahāpañño, Pali IX , B.A., M.A., M. Phil., Ph.D.

: Mr. Rangsi Suthon Pali , Pali IX., M.A.

Date of Graduation : April 9, 2012

Abstract

This thesis is of 3 objectives, namely:- 1) to study the development of the youths according to the Buddhist way 2) to study the development of the youths in Thai societies 3) the development of the development of the youths according to the Buddhist way in Thai societies

From the research it is found that the development of the youths according to the Buddhist way by studying the meaning of the youths' behavior according to the Buddhist way. The cause of the undesirable behavior comes from craving. The goals to develop the youth are of three stages, namely:- 1) the present goal 2) the future goal 3) the ultimate goal. The beginning point of the development of the youths according to the Buddhist way is Sammāditthi. To promote the youths' desirable traits according to Buddhist way, the principles of Tisikkā are use. The social institutions are Paritoghosas which help to develop the youths.

The development of the youths in Thai societies, begins with the meaning of the youths' behaviors which can be measured. The goals of the development of the youths in Thai societies are of four sides, namely : - 1) not to disturb oneself , 2) not to disturb other peoples, 3) to be responsible for one's duty 4) to develop others and societies. The cause of the undesirable behavior arises from the family, the economics

and the environments. The starting point of the development of youths is the good attitude toward the desirable behavior, or the traits to support the youths to have good behavior. To promote the desirable trait in Thai societies is the support of the trait in order to cause the desirable behavior to arise. That is the development of rules or Vinayas in oneself, the development of the emotional intelligence and the development of the analytical thinking. The roles played by the social institution are of the ones to teach the youths to cause the good behavior to arise, and to be the examples for other youths.

From the development of the youths according to Buddhist ways in Thai societies, it is found that there are ๖ ways the development of the youths according to the Buddhist way in Thai societies, namely : - 1) the meaning of youths' behavior according to the Buddhist way in Thai societies 2) the cause of the undesirable behavior according to the Buddhist way in Thai societies 3) the goals of development of the youths according to the Buddhist way in Thai societies 4) the beginning point of arising of the development of youths according to the Buddhist way in Thai societies 5) the promotion of desirable traits in development of the youths according to the Buddhist way in Thai societies 6) Role played the social institutions in supporting the development of youths according to the Buddhist way in Thai societies

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการค้นคว้าวิจัย และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระราชวรมุนี , ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ และ พระสุธีธรรมาวุธ (เทียบ สิริญาโณ), ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่ให้การสนับสนุนในการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้ารับความรู้ และเข้าศึกษาเล่าเรียน

ขอขอบพระคุณ พระมหาทวี มหาลป ญโญ, ผศ.ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ อาจารย์รังษี สุทนต์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำและกำลังใจ พร้อมทั้งได้ทำการตรวจแก้ไขงานให้ด้วยความเมตตา ยิ่ง แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณคณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้เอื้อเฟื้อในด้านต่างๆ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางด้านพุทธศาสตร์ พระครูใบฎีกาสนั่น ทวยรุโข ที่ช่วยตรวจรูปแบบ รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยตรวจทานแก้ไข บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ) คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัยทุกรูป /ท่านที่ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาอย่างดี

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้สอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีส่วนช่วยกำหนดรูปแบบในการดำเนินการวิจัยให้เป็นในทิศทางที่เหมาะสมดีงาม และท่านอาจารย์และเจ้าหน้าที่ผู้สอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ ได้ช่วยให้งานวิจัยนี้ เป็นงานที่มีความครบถ้วนและสมบูรณ์แบบมากขึ้น สุดท้ายนี้ขอขอบคุณสถาบันอันทรงเกียรติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาอันทรงคุณค่าแก่ผู้วิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงจะไม่สามารถสำเร็จได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุด หอสมุดทุกแห่งที่ได้เข้าไปใช้บริการ ผู้จัดทำเว็บไซต์รวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ท่าน ที่เป็นเจ้าของผลงานวิชาการอันมี

คำยืมทุกท่าน และทุก ๆ ท่านที่เกี่ยวข้อง ชื่องานผลงานวิชาการทั้งหลายที่ผู้วิจัยได้นำมา อ้างอิงในงานวิจัยฉบับนี้

คุณความดีอันใดที่เกิดจากการศึกษาครั้งนี้ขอน้อมเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และขอบูชาคุณบิดามารดา คุณค ฤคุปชฌาย์ อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ ประสาทวิชา ความรู้ ญาติพี่น้อง และกัลยาณมิตรทุกท่านที่เป็นกำลังใจในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้มีพระคุณแก่ผู้วิจัยทุกท่าน

อนึ่ง หากมีข้อบกพร่องใดๆ ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป และ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์ใดๆ ขอประโยชน์นั้น จงสำเร็จแก่ผู้อ่านทุกท่าน ในการนำไปใช้เพื่อพัฒนาชีวิต สังคม และประเทศชาติ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนของคุณงามความดีต่อไป

นางสาวสมสุข นิธิอุทัย

๙ เมษายน ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ	
๒.๑ ความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ	๙
๒.๒ สาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ	๑๑
๒.๓ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ	๑๓
๒.๔ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ	๑๔
๒.๕ การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ	๑๖
๒.๕.๑ การพัฒนาวินัยในตนตามแนวพุทธ	๑๘
๒.๕.๒ การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์แนวพุทธ	๒๐
๒.๕.๓ การพัฒนาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ	๒๑
๒.๖ บทบาทสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ	๒๖

๒.๖.๑ บทบาทของครอบครัว	๒๗
๒.๖.๒ บทบาทของสถาบันการศึกษา	๓๔
๒.๖.๓ บทบาทของสถาบันพุทธศาสนา	๓๕

บทที่ ๓ การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

๓.๑ ความหมายของพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมไทย	๓๗
๓.๒ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย	๔๐
๓.๓ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย	๔๖
๓.๔ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย	๔๙
๓.๕ การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคมไทย	๕๐
๓.๕.๑ การพัฒนาวินัยในตน	๕๑
๓.๕.๒ การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์	๕๔
๓.๕.๓ การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์	๖๔
๓.๖ บทบาทสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย	๗๐
๓.๖.๑ บทบาทครอบครัว	๗๐
๓.๖.๒ บทบาทของสถาบันการศึกษา	๗๓
๓.๖.๓ บทบาทของชุมชน	๗๕

บทที่ ๔ พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

๔.๑ พัฒนาการของความหมายของพฤติกรรมของเยาวชน ตามแนวพุทธในสังคมไทย	๗๙
๔.๒ พัฒนาการของสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ตามแนวพุทธในสังคมไทย	๘๒
๔.๓ พัฒนาการของจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย	๘๓
๔.๔ พัฒนาการของเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย	๘๔
๔.๕ พัฒนาการของการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย	๘๖
๔.๖ พัฒนาการของบทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริม การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย	๙๗

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑๐๒

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑๐๗

บรรณานุกรม

๑๐๘

ประวัติผู้วิจัย

๑๑๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การอ้างอิงคัมภีร์ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ เรียกว่า ฉบับไตรปิฎก และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนอรรถกถาจะใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมอรรถกถาแปลของมหาหมกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม/ข้อ/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ชุ.ชา.(ไทย) ๒๘ / ๕๕ / ๑๔ หมายถึง ชุททกนิกาย ชาดก (ภาษาไทย) พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ข้อที่ ๕๕ หน้า ๑๔

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา /เล่ม/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ชุ .ชา.อ. (ไทย) ๕๗ ๒๐๐ หมายถึง ชุททกนิกาย ชาดก อรรถกถา (ภาษาไทย) เล่มที่ ๕๗ หน้า ๒๐๐

สำหรับคัมภีร์ฎีกา จะแจ้งที่มา /เล่ม/ข้อ/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ที .สี.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗๖/๓๗๓ หมายถึง ทีฆนิกาย สีนตฺถุปปกาสิโน สีนฺทฺถุขนฺวคฺคฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๓๗๓

พระสูตรต้นตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีนฺทฺถุขนฺวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัดถาสกั	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัดถาส	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัดถาสกั	(ภาษาไทย)
ลั.ส.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ลั.ม.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อจ.ทุก.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.จตุกก.	(บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาบาลี)
อจ.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.สตตก. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฎฐก. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.ช. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย ชุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ช.ธ. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ช.อิตติ. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ช.สุ. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.อป. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)
ช.จริยา. (ไทย) =	สุดตันตปิฎก ชุททกนิกาย จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย) =	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย) =	อภิธรรมปิฎก วิมังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย) =	อภิธรรมปิฎก วิมังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย) =	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (ไทย) =	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฐิกวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.อิตติ.อ. (บาลี) =	ชุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี อิติวุตตกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ช.สุ.อ. (ไทย) =	ชุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

อง.เอกก.ฎีกา(บาลี)=	อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตฎีกา	(ภาษาบาลี)
อง.อฎฐก.ฎีกา(บาลี)=	อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิปาตฎีกา	(ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พฤติกรรมของเยาวชนที่พึ่งปรารถนา เป็นสิ่งสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการพัฒนา ศักยภาพของตนเอง โดยเน้นที่การกระทำ เพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่พึ่งปรารถนา หากเยาวชนมีการกระทำทั้ง ทางกาย วาจา และจิตใจ ย่อมเป็นผู้ประเสริฐได้ เนื่องจากวัยไม่ได้เป็นตัวชี้วัดทางพระพุทธศาสนาเลยว่า คนดีจะต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น เยาวชนก็ทำได้เช่นกัน ดังคำอุปมาอุปมัยว่า “หงส์ กระเรียน นกยูง ช้าง ฟาน ย่อมกลัวราชสีห์ทั้งนั้น จะถือว่าเอาร่างกายเป็นประมาณไม่ได้ ฉันทไฉน ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น ถ้าแม่เด็กมีปัญญา ก็เป็นผู้ใหญ่ได้ คนโง่ถึงร่างกายใหญ่โต ก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้”^๑

เยาวชนเมื่ออยู่ในสังคม เป็นผู้ที่มีหลายบทบาท เกิดขึ้นพร้อมกัน การได้รับสถานภาพเป็น “ลูก” เป็นอันดับแรก และมีสถานภาพต่าง ๆ ต่อมาโดยลำดับ เมื่อเข้าโรงเรียนก็ เรียกว่าเป็น “นักเรียน , นักศึกษา , นิสิต” เป็นต้น เมื่อเติบโตขึ้นอีกระดับก็เรียกว่าเป็น “พลเมือง ” เมื่อเข้าสู่พระพุทธศาสนาก็เรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” เยาวชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ในฐานะเป็นสมาชิก และเมื่อเติบโตขึ้น ก็มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมมากขึ้นเช่นเดียวกัน^๒ ดังนั้นการที่เยาวชนจะประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เป็นเยาวชนที่ดี เป็นคนเก่ง จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองด้วยกันทั้งสิ้น ดังคำที่พระพุทธองค์ได้รับรองไว้ว่า บุคคลที่จะเจริญก้าวหน้าใน ระดับโลกียสมบัตินี้ พึ่งตั้งอยู่ในความขยันหมั่นเพียร มีความร ะมัดระวังด้วยสติ ทำงานซื่อสัตย์มีอิสระอดไม่คดโกง ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำการหรือสั่งการ สำรวมตนเอง ใช้ชีวิตอยู่โดยธรรม (มี

^๑ ประเวศ วะสี, **พระสงฆ์และศาสนิกชนจะปฏิบัติได้อย่างไร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓-๓๐.

^๒ พระมหาบุญเพ็ชร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๗.

คุณธรรมประจำตน) และต้องไม่ประมาท^๓ ในกิจทั้งปวง ในการทำงานทุกอย่าง เขาย่อมได้รับยศ
เกียรติ อันเป็นวิสัยของโลกอย่างแน่นอน หลักในการพัฒนาตนในระดับ บนี้มุ่งให้บุคคลรู้จัก
รับผิดชอบต่อเองเสียก่อนแล้วค่อยพัฒนาคนอื่นและ สิ่งแวดล้อมภายหลัง เพราะมีฉะนั้น ถ้าไม่
ฝึกฝนตนแล้ว ก็เป็นบัณฑิตไม่ได้ เป็นได้ก็แต่คนพาล คนทำลายสังคมให้พินาศเสียหาย เช่น พวก
ก่อการร้าย พวกโจรกรรมทรัพย์ชาวบ้าน พวกก่ออาชญากรรมสร้างปัญหาให้แก่ ประเทศชาติของ
เรา และอีกเหตุผลหนึ่ง คนที่ไม่ฝึกฝนตน ชื่อว่าประมาทมัวเมาอยู่ในบาปอกุศลกรรม ย่อมได้ รับ
ทุกข์^๔ ำไปในการกระทำของตน นั้น เพราะเหตุว่าหากขาดการพัฒนาตนเองที่ดีแล้ว ย่อมประสบ
กับความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หากความสุขในการดำเนินชีวิตได้ยากยิ่ง จะมี ก็สุขชั่วครั้ง
ชั่วคราวไม่ถาวรแต่ประการใด

ในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลายเริ่มได้ตระหนักแล้วว่า
การพัฒนาที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มุ่งสร้างความเจริญด้านวัตถุ โดยเน้นการขยายตัวทาง
เศรษฐกิจ ได้ก่อให้เกิดปัญหามากมาย ทั้งแก่ชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะด้านสุขภาพร่างกายหรือด้านจิตใจ
ทั้งแก่สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นับเป็นการพัฒนาที่ผิดพลาด เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึง
จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนากันใหม่ เริ่มตั้งแต่ปี พ .ศ. ๒๕๓๐ องค์การ
สหประชาชาติได้แนะนำให้ดำเนินการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเน้นว่าจะต้องหันมาให้การพัฒนา
มนุษย์เป็นแกนกลางของการพัฒนาทุกอย่าง โดยจะเห็นว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ ๘ ของประเทศไทยเราในปัจจุบัน ก็ยึดหลักสำคัญข้อนี้ เช่นเดียวกับหลัก
พระพุทธศาสนาก็ถือว่าการพัฒนามนุษย์เป็นแกนกลาง ทั้งนี้พระพุทธศาสนาพิ ฒนามนุษย์และ
สังคมอย่างสัมพันธ์ควบคู่กันไปและเป็นปัจจัยต่อกัน โดยคำนึงถึงธรรมชาติแวดล้อมที่แปลง
เปลี่ยนไปตามยุคสมัย^๕

ในการดำเนินชีวิตของเยาวชนในแต่ละวัน เยาวชนต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อม มที่ยั่วยุให้
เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงจำเป็นต้องต่อสู้กับกิเลสตัณหา ซึ่งเกิดจากความไม่รู้

^๓ พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๙๔๑/๗๒๖.

^๔ พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๓๔๒/๑๓๙.

^๕ อินตา ศิริวรรณ, **พระพุทธศาสนากับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๕๐),

เพื่อให้ได้มาซึ่ง สุขเวทนา และหลักเลียงทุกขเวทนา พลังที่จะต่อสู้กับ กิเลสตัณหา ได้คือ พลังสติ และพลังปัญญา ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการฝึกหัดอบรมด้วยหลักธรรมอย่างเป็นขั้นตอน ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ จนสามารถยกระดับจิตใจขึ้นสูงเหนือกิเลส ตัณหาได้ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เราจะเห็นได้หลักพระพุทธศาสนาจะเน้นถึงการยอมรับศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธองค์ทรงเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาชีวิตให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ดี ซึ่งพระพุทธศาสนาเห็นว่า หลักการพัฒนาชีวิตมนุษย์ จะพัฒนาด้วยหลักไตรสิกขา ในด้านพฤติกรรม(ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านปัญญา(ปัญญา)^๖ โดยหลักการดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เยาวชนเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ ซึ่งจำเป็นจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้ง ๓ ด้าน นอกเหนือจาก นี้ยังมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชนได้ตาม ความเหมาะสม โดยสถาบันทางสังคมที่อยู่รอบข้าง เป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการแนะนำ

ปัจจุบัน ในสังคม ไทยได้นำการพัฒนาเยาวชนแนวพุทธมาใช้ใน สังคมไทย โดยการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์เช่น การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณณ์แนวพุทธ การพัฒนาการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การพัฒนาลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพุทธศาสนา ชุมชน เป็นต้น เป็นผู้ที่มีบทบาทในการขัดเกลา อบรมสั่งสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ทำให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่ง ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาดีทั้งตนเองและสังคม

ดังนั้นเพื่อ ประโยชน์ใน การพัฒนาเยาวชน ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของสังคมไทย อันจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

^๖ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน** , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗) หน้า๒๓๔.

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาเยาวชน ตามแนวพุทธ หมายถึง กระบวน การที่ส่งผลให้เยาวชน มีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ตามแนวพุทธของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

เยาวชนไทย หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์

นักวิชาการไทย หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา เขียนหนังสือเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน และจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ การพัฒนาเยาวชนในสังคม และพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ในประเด็นเรื่อง ความหมาย ของ พฤติกรรมของเยาวชน สาเหตุของ พฤติกรรมที่ไม่ พึงประสงค์ ของเยาวชน จุดเริ่มต้นของการพัฒนา เยาวชน เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน การเสริมสร้าง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ บทบาทสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ สมเด็จพระญาณ ธมสังวร (สุวฑฺฒโน) ได้อธิบายว่า การศึกษานั้นต้องจัดเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถในการประกอบกรงาน และในการอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยให้เขามีความเป็นคนโดยสมบูรณ์ เพราะเหตุเพียงที่เกิดมามีรูปร่างเป็นคน ต่อเมื่อมีการปฏิบัติ

ประกอบด้วย ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีสมกับความเป็นคน จึงจะเรียกว่า เป็นคนโดยธรรม เมื่อมีธรรมของคนบริบูรณ์จึงจะชื่อว่าเป็นคนโดยสมบูรณ์^๗

๑.๕.๒ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า เป็นสภาพที่เป็นกลาง ๆ ทำให้เจริญก้าวหน้า และการพัฒนานั้นต้องดับทุกข์ได้ด้วย ไม่มีดีมีชั่วปะปนอยู่ด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า พัฒนาแปลว่าเจริญ หมายถึง มากขึ้นหรือเพิ่มขึ้นเท่านั้นเอง ไม่ได้หมายความว่าชั่วหรือดี เช่น ผมที่ศีรษะมันรอกหนาแน่นขึ้นก็เรียกได้ว่าผมมันพัฒนาเหมือนกัน แต่ไม่ได้หมายถึงว่าดี คำว่าพัฒนาเป็นคำกลาง ๆ คือต้องพัฒนาให้เป็นในทางที่ดับทุกข์ คือต้องไม่มีดีมีชั่ว ไม่มีบวกมีลบ^๘

๑.๕.๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึง หลักไตรสิกขาว่าเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาคือฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพาน โดยแบ่งเป็น ๓ อย่างได้แก่

- ๑) สीलสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
- ๒) จิตตสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
- ๓) ปัญญาสิกขา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง และกล่าวถึงการพัฒนาทฤษฎากรรมมนุษย์ว่า การพัฒนาคนนั้น สิ่งสำคัญของการพัฒนา คือปัญญา เพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลายและรู้ที่จะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไร การพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกัน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา^๙

๑.๕.๔ สุขุม อมรวีวัฒน์ ได้อธิบายถึง ไตรสิกขาว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้น ต้องเป็นการฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่มิได้ปิดกั้นคำแนะนำสั่งสอนจากัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่อง เริ่มจากอุบาสกธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

^๗ สมเด็จพระญาณสังวร, (สุวฑฺฒโน), **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๔๔-๓๔๕.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, **การสังเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่**, (นนทบุรี: พิมพ์ดี, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษากับการพัฒนาทฤษฎากรรมมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

๑.๕.๕ ทิศนา แหมมณี และคณะ อธิบายถึง การพัฒนาเด็กตามหลักของ พระพุทธศาสนา ว่า ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทางด้านร่างกายนั้น ต้องยึดหลักของศีลในการควบคุม พฤติกรรมต่างๆ และยึดหลักของความพอเหมาะ พอดีในการเลี้ยงดู ส่วนทางด้านจิตใจ ต้องยึด หลักของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ยึดหลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา จึงมิใช่การเลี้ยงดูให้ร่างกายเติบโตมีสุขภาพที่สมบูรณ์เท่านั้น หากยังต้องให้มีการอบรมสั่งสอน ให้ เด็กมีความคิดเห็นในทางที่ถูกต้องและปฏิบัติตนในทางที่ชอบธรรม^{๑๐}

๑.๕.๖ ยุวดี กังสดาล ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่องวัฒนธรรมสถานศึกษาและการ พัฒนาผู้เรียน โดยมีใจความย่อ คือ ให้สถานศึกษาเป็นศูนย์รวมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับ เยาวชน เพราะเมื่อคนเราได้รับการศึกษาที่ดีแล้ว ก็จะอบรมได้ดีและมีศักยภาพ มีทักษะเอาตัวรอด ได้^{๑๑}

๑.๕.๗ สุชี ดีสงคราม ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาทั่วไปในปัจจุบันนี้ว่า จากสภาพทาง สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมีผลทำให้การศึกษาต้องพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปด้วย รัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดนโยบาย การ ปฏิรูปการศึกษา ซึ่งจุดมุ่งหมายของ การศึกษาเพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดที่กำหนดไว้ คือ เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาประเทศให้สามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข^{๑๒}

๑.๕.๘ พิชญ์รัตน์ บุญช่วย ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้ หลักไตรสิกขา กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของไตรสิกขาและภavana ๔ สรุปได้ความว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกอบรมตนในด้านความประพฤติทางกาย ความประพฤติทางจิต และ

^{๑๐} ทิศนา แหมมณี และคณะ, **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘-๓๙.

^{๑๑} ยุวดี กังสดาล, “วัฒนธรรมสถานศึกษากับการพัฒนาผู้เรียน”, **วารสารกรมวิชาการ กรมวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๕) : ๖๘

^{๑๒} สุชี ดีสงคราม. “สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาหลักสูตรและการสอน (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖).

ความสามารถทางปัญญา เพื่อการหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลสอันเนื่องมาจากการรู้แจ้ง สัจธรรมตามความเป็นจริง และภาวณา ๔ เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมนั้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้พ้นทุกข์ ซึ่งการศึกษาและอบรมตนตามหลักไตรสิกขา เป็นการฝึกฝนวิธีการใช้องค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา ให้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในการหาเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง และนำพาชีวิตให้พบกับประโยชน์สูงสุด^{๑๓}

๑.๕.๙ มนุญ วรศันารี ได้นำพุทธธรรมมาอธิบายลักษณะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ว่าต้องประกอบด้วยองค์ของความสม บรูณ์ ๒ ประการคือ มีความสมบูรณ์ด้านความรู้ และปัจจุ ย ๔ (อามิสเวปุละ) และความสมบูรณ์ทางความดี (ธัมมเวปุละ) หลักปฏิบัติเพื่อชีวิตที่สมบูรณ์ของมนุษย์ คือ ละเว้นความชั่ว ทำความดี มีความขยันเก็บออมมาก แต่ใช้น้อย และรู้จักปล่อยวาง^{๑๔}

สรุปจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น เป็นการศึกษาการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธของนักวิชาการหลายท่าน โดยมีหลักในการพัฒนาทั้งกาย วาจา ใจ ซึ่งต้องอาศัยสถาบันทางสังคมที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีในการช่วยแนะนำสั่งสอน จึงเป็นที่มาของการพัฒนาเยาวชนแนวพุทธในสังคมไทย

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑.๖.๑ วิธีการรวบรวมข้อมูล

๑) สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา

๒) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และอื่น ๆ

^{๑๓} พิชญธวัช นุญช่วย, “การศึกษากระบวนการสร้างภาวณา ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

^{๑๔} มนุญ วรศันารี, **ธรรมะกับชีวิตที่สมบูรณ์ของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : นภาพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖-๑๗.

๑.๖.๒ การจัดลำดับข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผล เพื่อนำเสนอให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงพัฒนาการการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

บทที่ ๒

การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

การศึกษาในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลัก การตาม แนว พุทธ โดยประกอบด้วย รายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้ คือ ความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ สาเหตุพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ จุดเริ่มต้นของการ เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของเยาวชน เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

๒.๑ ความหมายพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ

ในการศึกษาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ ผู้วิจัยได้ใช้ในการนิยามค ความหมายของ พฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ ตามแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยท่าน ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า เป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมา ภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหรือเจตนา^๑ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ ตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม บุคคล เป็นชวานาก็เพราะกรรม เป็นช่างศิลป์ก็เพราะกรรม เป็นพ่อค้าก็เพราะกรรม เป็นผู้รับใช้ก็เพราะกรรม บุคคลแม้เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นทหารอาชีพรัก ีเพราะกรรม เป็นปุโรหิตก็เพราะกรรม แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรมทั้งนั้น”^๒

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^๒ ม.ม.(ไทย)๑๓/๔๖๐/๕๘๑ - ๕๘๒.

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำความหมายดังกล่าวมากำหนดความหมายของพฤติกรรม เยาวชนว่า หมายถึง การกระทำของเยาวชนทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก โดยการกระทำนั้นต้องกระทำด้วยเจตนา ความคิดนึก ความตั้งใจ การเลือกตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร

พฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ ตามความหมายของกรรม สามารถแยกตามทวารหรือทางที่กระทำกรรม ได้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑) กายกรรม^๓ ได้แก่การกระทำทางกายของเยาวชน เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ร่างกายทำกิจกรรมต่าง ๆ

๒) วจีกรรม^๔ ได้แก่ การกระทำทางวาจาของเยาวชน เช่น การพูด การสื่อสาร การเขียนหนังสือ

๓) มโนกรรม^๕ ได้แก่ การกระทำทางใจของเยาวชน เช่น ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ โดยในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามโนกรรมมีความสำคัญมาก เพราะมโนกรรมหรือการกระทำทางใจนี้ หมายถึง กระบวนการคิดทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดนี้ ก การคิดปรุงแต่ง รวมทั้งความเชื่อถือ ความคิดเห็น ทฤษฎี ลัทธิ อุดมการณ์ทั้งหลาย หรือรวมเรียกว่า ทัศนคติ^๖ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเยาวชน ความเป็นไปในชีวิตของเยาวชน และคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเยาวชนเชื่อหรือเห็น หรือนิยมอย่างไร ก็คิด พูด และกระทำการต่าง ๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็นที่นิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นมิจฉาทิณฐิ การคิด การพูด การทำ ก็เป็นไปในทางที่ผิดเป็นมิจฉาไปด้วย แต่หากเป็นสัมมาทิณฐิ การคิด การพูด การทำของเยาวชนก็เป็นไปทางที่ถูกต้องเป็นสัมมาไปด้วย^๗ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วหรือ

^๓ ม.ม.(ไทย)๑๓/๑๐๙/๑๑๙.

^๔ ม.ม.(ไทย)๑๓/๑๑๐/๑๒๑.

^๕ ม.ม.(ไทย)๑๓/๕๗/๕๕.

^๖ พระธรรมปิฎก(ปอ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖), หน้า ๙๕.

^๗ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๔/๒๔๖.

ทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น พุทฺธย่อมติดตามเขาไป เหมือนล่อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลาก
เกวียนไป,...ถ้าคนมีใจดี ก็จะมีบุญดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป
เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”^{๙๘} ตัวอย่างเช่น การที่เยาวชนเห็นว่าการมีเงินทองทรัพย์สินมาก
มีค่าสูงสุด เป็นจุดมุ่งหมายต้องการ ก็จะพยายามแสวงหาทรัพย์สินเงินทอง เพื่อเป็นมาตรฐานวัด
ความเจริญรุ่งเรือง เกียรติ และศักดิ์ศรี เป็นต้น พฤติกรรมของเยาวชนที่แสวงหาทรัพย์สินเงินทอง
และวัตถุที่ต้องการ จะแสดงออกหรือดำเนินชีวิตในรูปแบบหนึ่ง ส่วน พฤติกรรมของเยาวชนที่ถือ
ความสงบสุขทางจิตใจ ก็จะดำเนินชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง

๒.๒ สาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ประยุตต์)^{๙๙} ได้กล่าวถึง สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
ของเยาวชน ตามแนวพุทธ คือ เกิดจากการบงการของ ตัณหา^{๑๐๐} โดยไม่มีความรู้ ขาดการพัฒนา
เมื่อเยาวชน ไม่มีความ รู้ก็จะ ไม่รู้ว่าจะ ปฏิบัติต่อสิ่งนั้นหรือ สถานการณ์นั้นอย่างไร กล่าวคือ
เยาวชนมีอายตนะคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นทางรับรู้ประสบการณ์ ทำหน้าที่ ๒ อย่างคือ

๑.เป็นทางรับรู้ข้อมูล หรือเป็นทางรับความรู้ คือ รับรู้ประสบการณ์เข้ามาในลักษณะที่
เป็นข้อมูล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเกิดปัญญาที่จะรู้เข้าใจแล้วปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย
ถูกต้อง ถ้าเยาวชนรู้จักใช้ประโยชน์ของอายตนะ ในการเรียนรู้หรือหาความรู้ จะเป็นพฤติกรรม
หลักในการดำเนินชีวิต

๒) เป็นทางรับรู้ความรู้สึกหรือเวทนา คือ รู้ว่ามีความรู้สึกสบายหรือไม่สบายเกิดขึ้น
พร้อมกันด้วย หากเยาวชนยังมีความไม่รู้หรือไม่มีปัญญา ก็จะใช้อายตนะแต่ในแง่ความรู้สึก เพื่อ
ใช้ในการเสพหรือเป็นเครื่องมือหาเสพ ปฏิกริยายินดีหรือยินร้าย รวมเรียกว่า ตัณหา

^{๙๘} พ.บ.(ไทย) ๒๕/๑-๒/๒๓-๒๔.

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร*, หน้า ๑๓ – ๒๑.

^{๑๐๐} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๗๐/๙๘.

การที่เยาวชนเกิดค้นหา ประกอบด้วย กามค้นหา ภวค้นหา วิภาวค้นหา^{๑๑} คือ ความกระหายอย่างในสิ่งที่ให้เวทนา หรือ ความกระหายอยากในอารมณ์ที่ชอบใจ หรือในกามคุณทั้งหลาย หรือความกระหายอย่างได้อารมณ์ที่ชอบใจมาเสพเสวยเวทนา^{๑๒} เป็นตัวนำการกระทำจะทำให้เยาวชนทำอะไร เพียงแค่ตามความปราถนาที่ได้รับสุขเวทนา หรือหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนาเท่านั้น จะเกิดปัญหาหลายขั้นตอน คือ

๑. อันตรายต่อชีวิตของตน ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ เช่น การที่เยาวชนกินตามความอร่อย เมื่อยังอร่อยก็ต้องกินเรื่อยไป ก็เลยกินจนเต็มที แต่ปรากฏว่าการกินตามความอร่อยนี้ ทำให้กินมาก กินไป เลยเกิดอาหารไม่ย่อย หรืออ้วนเกินไป บางคนชอบอาหารจำพวกไขมัน เมื่อกินสนองความอร่อยได้รับไขมันเข้าไปมาก ก็เกิดเป็นอันตรายต่อร่างกาย บางทีถึงกับไขมันอุดตันในเส้นเลือด ทำให้เสียชีวิตได้ หรือเยาวชนบางคนกินแต่อาหารอร่อยที่ตนชอบ แต่กลายเป็นโรคขาดอาหาร

๒. อันตรายต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์หรือสังคม เมื่อเยาวชนหามาเสพสนองความอยาก ไม่มีขอบเขต และไม่มีที่สิ้นสุด ก็ทำให้เกิดการเบียดเบียนกัน เกิดปัญหาสังคม เป็นอันตรายต่อการอยู่ร่วมกัน

๓. อันตรายต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่เยาวชนบริโภคสนองความอยากอย่างไม่มีขอบเขตก็ทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมตามมา^{๑๓}

สรุปได้ว่าสาเหตุพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน เกิดจากการบงการของตัณหา โดยไม่มีความรู้ ขาดการพัฒนา เป็นตัวนำการกระทำไป ตามความปรารถนาที่ได้รับสุขเวทนา หรือหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนา ทำให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

^{๑๑} ส.ม.(ไทย) ๑๗/๑๐๓/๑๙๘ - ๑๙๙.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙๑.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**, หน้า ๒๐ - ๒๓.

๒.๓ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

เยาวชนเป็นบุคคลที่ฝึกได้ หรือต้องฝึก เพื่อกระตุ้นเตือนให้เกิดจิตสำนึกตระหนักในการที่จะต้องปฏิบัติตามหลักแห่งการฝึกฝนพัฒนาตน หากเยาวชนขาดการฝึกก็จะไม่ประเสริฐ แต่ถ้าฝึกแล้วจะมีขีดความสามารถสูงสุด ดังพุทธพจน์กล่าวว่า “ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ประเสริฐสุดคือคนที่ฝึกแล้ว”^{๑๔} และ “ม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ ที่ได้รับการฝึกแล้วเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่คนที่ฝึกได้แล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น”^{๑๕} จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนคือ มีสัมมาทิฐิ^{๑๖} โดยพระธรรมปิฎก^{๑๗} ได้ให้ความหมายของสัมมาทิฐิว่า ความเห็นชอบ หรือเห็นถูกต้อง ซึ่งสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นตัวนำ ในทุกขั้นตอนของการประพฤติปฏิบัติ มีความสำคัญคือเมื่อเชื่อหรือเห็นเช่นนั้นแล้ว ก็ยอมพร้อมที่จะพัฒนา^{๑๘} ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดสัมมาทิฐิคือ ปรัตติโมสละ และ โยนิโสมนสิการ

ปัจจัยแรกคือ ปรัตติโมสละ^{๑๙} หมายถึง เสี่ยงจากผู้อื่น คืออิทธิพลจากภายนอก เป็นคำที่มีความหมายกลางๆ คืออาจจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิดก็ได้ ถ้าปรัตติโมสละนั้นเป็นบุคคลที่ดี เรียกว่า กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปรัตติโมสละชนิดที่กลั่นกรองแล้ว ในการพัฒนา ปรัตติโมสละโดยทั่วไป เช่นพ่อแม่ พี่น้อง ครูอาจารย์ สื่อมวลชน และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากในสังคม ถ้าบุคคลและสถาบันเหล่านี้เป็นปรัตติโมสละที่ดี ก็จะนำเยาวชนไปสู่สัมมาทิฐิ โดยในขั้นนี้เยาวชนยังต้องอาศัยศรัทธา เพื่อพิสูจน์ด้วยปัญญาของเยาวชนเองให้เห็นเหตุผลชัด เจน จนมั่นใจหมดความลังเลสงสัย

^{๑๔} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๓.

^{๑๕} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๓.

^{๑๖} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๙๐/๔๖๑.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖๑๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๙} ม.มู.(ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

ปัจจัยที่สอง คือ โยนิโสมนสิการ^{๒๐} หมายถึง การทำใจโดยแยบคาย เป็นตัวหลัก ของการใช้ปัญญา ทำให้เยาวชนเป็นรู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้องอย่างไร เป็นเจ้าของความคิด เยาวชน ความคิดมาช่วยแก้ไขปัญหาทำให้อยู่สุขสบาย^{๒๑}

สรุปได้ว่าจุดเริ่มต้นของ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธคือ การมี สัมมาทิฐิในสิ่งที่ต้องพัฒนา ทำให้เยาวชนเชื่อในสิ่งจะกระทำว่าถูกต้องดีงาม และพร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้นได้ง่าย

๒.๔ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ แบ่งโดยใช้เกณฑ์ตามประโยชน์ที่ได้รับ (อรรถ) ในทางพระพุทธศาสนามีดังนี้

๑) เป้าหมายในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) เป็นจุดหมายขั้นแรกของเยาวชน เป็นพฤติกรรมที่ดำเนินไปอย่างชอบธรรม การปฏิบัติต่อต่าง ๆ อย่างถูกต้อง พฤติกรรมกระทำจะต้องทำตนและผู้คนที่เกี่ยวข้องให้มีความสุข อยู่ร่วมกันด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างบุคคล เพื่อความสุขร่วมกัน^{๒๒}

๒) เป้าหมายในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ)^{๒๓} เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เยาวชนจะแสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไปกว่าเป้าหมายระดับแรก เป็นเป้าหมายอันเป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไป หรือเป็นเครื่องประกันการได้คุณค่าที่สูงล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งที่จะพึงได้กันตามปกติในโลกนี้ ได้แก่ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจ ที่ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรม ความใฝ่ใจในทางศีลธรรม ในเรื่องบุญเรื่องกุศล ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม เป็นพฤติกรรมที่อาศัยศรัทธาความเสียสละ การมี ความมั่นใจในคุณธรรม มีความสงบสุขทางจิตใจ พฤติกรรมที่รู้จักปิติสุขที่ประณีตด้านใน ตลอดจนคุณวิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต เป็นเป้าหมายของพฤติกรรมขั้นที่

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖๗๕.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๙.

^{๒๓} ที.ปา.อ. ๑๘๙/๑๐๕.

ผ่อนคลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ ทำให้ไม่ยอมตีค่าผลประโยชน์ด้านอามิสสูงเกินไป จนจะต้อง
 มุ่งไขว่คว้ายอมสยบให้ หรือเป็นเหตุต้องมีพฤติกรรมไปในทางชั่วร้าย หันมาให้คุณค่าแก่คุณธรรมดี
 งาม รู้จักทำการด้วยความไม่ธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิตและความเจริญงอกงามของ
 จิตใจ ^{๒๔}

๓) เป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมาตตะ) ^{๒๕} หรือเป้าหมายที่เป็นสาระที่แท้จริงของพฤติกรรม
 ชีวิตมนุษย์ เป็นเป้าหมายขั้นสุดท้าย ได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่า
 ทันคุณธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่งผ่องใส
 ไม่ถูกบีบคั้นค้ำขังจำกัดด้วยความยึดติดถือมั่น หวั่นหวาดของตนเอง เป็นพฤติกรรมที่ดำเนินไป
 เพื่อความปราศจากกิเลส ที่ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว อยู่อย่างไร้ทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุขประณีต
 ภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบานโดย
 สมบูรณ์ เรียกว่าวิมุตติ และนิพพาน ^{๒๖}

ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว พฤติกรรมที่เยาวชนแสดงออกนั้น จะต้อง เพียรพยายาม
 ให้เข้าถึงเป้าหมายให้ได้ ๒ ระดับ คือ เมื่อได้ เมื่อได้บรรลุทิวฐฐัมมิกัตตะแล้ว ไม่ควรหยุดยั้งแค่นั้น
 แต่จะต้อง กระทำพฤติกรรมของตนเอง ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายขั้นสัมปรายิกัตตะด้วย บุคคลใด
 สามารถ ปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้าถึงเป้าหมายถึงสองขั้นนี้แล้ว ถู ว่าเป็นบัณฑิต กล่าวคือ
 การทำเพื่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่น ย่อมให้คุณค่า ให้ความดีมากกว่าการทำเพื่อประโยชน์ตน
 ฝ่ายเดียว ^{๒๗} และดำเนินไปสู่เป้าหมายขั้นสูงสุด(ปรมาตตะ) เพื่อให้เข้าถึงสาระที่แท้จริงของพฤติกรรม
 ชีวิตมนุษย์

^{๒๔} ศ.ส.(ไทย) ๑๕/๑๒๘-๑๒๙/๑๐๓.

^{๒๕} พ.ศ.ป ๑/๓๗/๖๙.

^{๒๖} อญ.เอกก.ฎีกา.(บาลี)๑/๑๗๐/๑๕๐

^{๒๗} อญ.อฎฐก.ฎีกา(บาลี) ๒๒/๖๘/๙๔

๒.๕ การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ

หลักการในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ : ไตรสิกขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๒๘} ได้เสนอหลักการในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขา^{๒๙} ในกระบวนการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการเชื่อมโยงส่งผลต่อกัน โดยสามารถมองการทำงานได้เป็น ๒ ภาพหลักคือ

๑) การมองภาพรวมของระบบใหญ่ เรียกว่า รอบใหญ่ โดยการพัฒนาแบบนี้จะเห็นศีล สมาธิ และปัญญา เติบโตขึ้นทีละอย่างตามลำดับ คือช่วงแรกเด่นที่ศีล ก็เป็นขั้นศีล ขั้นที่สองเด่นที่สมาธิก็เป็นขั้นสมาธิ ช่วงที่สามเด่นที่ปัญญา ก็เป็นขั้นปัญญา แต่ในทุกขั้น ก็จะมีองค์อีก ๒ อย่างทำงานร่วมอยู่ด้วยโดยตลอด

๒) การมองการทำงานในช่วงสั้น ๆ เรียกว่า รอบเล็ก เป็นการพัฒนาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง จะเห็นศีล สมาธิ ปัญญา นั้นทำงานด้วยกัน และสัมพันธ์กันตลอดเวลา ซึ่งการฝึกแบบนี้สามารถเริ่มจากจุดไหนก่อนก็ได้ เช่น ถ้าเยาวชนมีความ มพพอใจ จิตแนบสนิทกับพฤติกรรมอย่างใด (สมาธิ) ก็จะมีแนวโน้มเอียงไปสู่การทำพฤติกรรมนั้น (ศีล) หรือ ถ้าเยาวชนพิจารณาโดยเหตุผลว่าพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งดีกว่า เห็นว่าทำอย่างนั้นจะดีกว่า เป็นประโยชน์กว่า (ปัญญา) เราก็จะทำความดีตามที่เราคิดว่าดีกว่านั้น (ศีล) แต่บางทีอาจจะมีการเกิดขึ้นก่อน เช่น พ่อ แม่ ครูอาจารย์ โรงเรียน หรือ สถาบันทางสังคม เขาจัดระเบียบความ เป็นอยู่คือวางระเบียบวินัยเป็นกฎเกณฑ์กติกาขึ้นมาแล้ว เยาวชนเข้าไปอยู่ในหมู่ในพวกเขาก็ต้องทำตามเขาไป (ศีล) ต่อมา จากความเคยชินในการทำพฤติกรรมอย่างนั้นไปเรื่อย โดยไม่ขัดขืนฝืนใจ เราก็เกิดความพอใจสนิทกับพฤติกรรมนั้น(สมาธิ) แล้วบางทีก็เลยมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นระเบียบหรือกฎเกณฑ์กติกาของพฤติกรรม นั้นว่าดีมีประโยชน์ (ปัญญา) พอปัญญาเห็นคุณค่าของพฤติกรรมอย่างนั้นแล้ว ก็ยิ่งมีความสุขความพอใจสนิทใจกับพฤติกรรมนั้นมากขึ้น(สมาธิ) ฯลฯ เพราะเหตุที่มีการเชื่อมโยงส่งผลต่อกันไปมาอย่างนี้ ก็ทำให้เยาวชนมีการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมมีผลดียิ่งขึ้นไปอีก

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *จะพัฒนาคคนกันได้อย่างไร*, หน้า ๕๕ – ๖๑.

^{๒๙} อจ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๙๐/๓๑๘.

จากรายละเอียดข้างต้นสรุปได้ว่า หลักในการพัฒนาเยาวชน ตามแนวพุทธ คือการพัฒนาเยาวชน ตามหลักไตรสิกขา คือ พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนา ปัญญา พร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน โดยอาศัยและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในกระบวนการพัฒนาเยาวชน

กระบวนการพัฒนาเยาวชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการพัฒนา เยาวชน โดยใช้หลักไตรสิกขาเต็มระบบ ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้เยาวชนพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และเป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ ดังนี้

๒.๑ **ศีล** เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์

๒.๒. **สมาธิ** เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตเยาวชน ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็ง มั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่นความอímใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่น ผ่องใสความรู้สึกร่าเริง พุดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต

๒.๓. **ปัญญา** เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง

แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์^{๓๐}

สรุปได้ว่า ในขั้นไตรสิกขา เป็นขั้นของการพัฒนาประ กอบด้วย ๓ ส่วนคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งในส่วนของศีลจะฝึกการมีวินัย เพื่อให้เกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดี ส่วนสมาธิจะฝึกจิตใจในด้านคุณธรรมและความสุข และปัญญา เป็นการฝึกด้านความรู้จริงจนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งปวง ทำให้พ้นทุกข์ และมีความสุขที่แท้จริงในชีวิต

คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ตาม แนวพุทธ ที่ควรส่งเสริม โดยพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา ที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตนเอง การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ แนวพุทธ การพัฒนาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การพัฒนาวินัยในตนเองตามแนวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๓๑} ได้ให้ความหมายของคำว่าวินัย ไว้ ๒ อย่างคือ

๑) การฝึกให้มีความประพฤติและความเป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือการบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของตน

๒) ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐาน สำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมตน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของตน

การเสริมสร้างวินัยตามแนวพุทธของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๓๒} มีดังนี้

๑.การเสริมสร้างวินัยด้วยการทำ ให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน คือ ใช้ธรรมชาติของมนุษย์ มาเป็นเครื่องช่วย ทำให้เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์หรือสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งความเคยชินเกิดจากความเป็นไปตามเหตุปัจจัยในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั่นเอง

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**, หน้า ๔๖- ๔๘.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๔๕๐.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สอยจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖ - ๒๔.

๒. การนำวัฒนธรรมเข้ามาช่วยในการเสริมสร้างวินัย เพราะวัฒนธรรมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สร้างวินัยเป็นแบบพฤติกรรมเคยชิน เช่นพ่อแม่พาเด็กไปในสถานที่ที่ต้องให้บริการแก่คนจำนวนมาก พ่อแม่ไปเข้าแถวรอคิว เด็กก็ไปเข้าแถวด้วย พ่อเด็กมีประสบการณ์ครั้งแรกก็เข้าแถวต่อไปครั้งที่ ๒ เด็กก็เข้าแถว ต่อไปครั้งที่ ๓ ก็เข้าแถว จากนั้นเด็กก็เข้าแถวรอคิวเอง โดยไม่ต้องตั้งใจฝึก วัฒนธรรมเข้าแถวก็มีมาเองจากการถ่ายทอดตามความเคยชิน

๓. การเสริมสร้างวินัยด้วยระบบความสัมพันธ์ขององค์รวม การฝึกวินัยจะได้ผลดีต้องอาศัยระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการกันด้วย หมายความว่าในการฝึกฝนพัฒนามนุษย์หรือการศึกษานั้นจะต้องให้องค์ประกอบ ๓ ส่วน คือด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาประสานไปด้วยกัน ทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ ฉะนั้นเมื่อฝึกวินัยจึงต้องดูทั้ง ๓ ด้าน คือ

๓.๑ ด้านพฤติกรรม เมื่อมีพฤติกรรมที่ดีด้วยความเคยชินดีแล้ว

๓.๒ ด้านจิตใจ เมื่อเกิดความพึงพอใจ หรือมีความสุขในการทำพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมก็จะมั่นคงยิ่งขึ้น

๓.๓ ด้านปัญญา ถ้าเด็กมีความรู้ความเข้าใจเหตุผล มองเห็นคุณค่ามองเห็นประโยชน์ของการกระทำหรือพฤติกรรมนั้น ความรู้ความเข้าใจนั้นก็มาหนุนองค์ประกอบฝ่ายจิตใจ ทำให้เกิดความพึงพอใจและมีความสุขในการปฏิบัติตามพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้นไปอีก

๔. การเสริมสร้างวินัยโดยใช้ปัจจัยอื่นๆมาช่วยเสริม ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นตัวเสริมในการสร้างวินัยจากพฤติกรรมที่เคยชินได้โดยทำหน้าที่หนุนองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ

๔.๑ เป็นต้นแบบที่ดีของพฤติกรรม (ศีล)

๔.๒ มีความรัก ทำให้เกิดความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง พร้อมทั้งศรัทธาและมีความสุข (จิตใจ)

๔.๓ กัลยาณมิตร รู้เหตุรู้ผล สามารถบอกได้ว่าทำอย่างนั้นแล้วมีผลอย่างไร ทำให้เด็กเข้าใจเหตุผลและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ (ปัญญา)

๕. การเสริมสร้างวินัยด้วยแรงหนุนของสภาพจิตใจ คือการตั้งเป็นอุดมคติในจิตใจทำให้ใจมีความฝักใฝ่มุ่งมั่น

๖. การเสริมสร้างวินัยโดยใช้กฎเกณฑ์บังคับ คือการสร้างวินัยโดยใช้กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์บังคับควบคุม โดยมีการลงโทษ วิธีนี้ก็สามารถนำไปใช้เสริมสร้างวินัยได้แต่เป็นวิธีที่ไม่ดี คือไม่สอดคล้องกับความจริงของกฎธรรมชาติมนุษย์ การใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับมาฝึกวินัยให้ได้ผล โดยต้องไม่ให้ยู่แค่เป็นการใช้อำนาจกดขี่บังคับและลงโทษ แต่ต้องให้จิตใจของคนเกิดความรู้สึกสำนึกว่าเป็นการฝึก โดยทำให้เด็กเข้าใจมองเห็นเหตุผลและประโยชน์ของการปฏิบัติ ตามกฎข้อบังคับนั้นๆ ความรู้ ความเข้าใจและจิตสำนึกในการฝึกนี้จะทำให้เกิดมีความพึงพอใจหรือความเต็มใจขึ้นมาในระดับหนึ่งที่จะทำตาม และก็ทำให้ได้ผล ซึ่งก็คือทำให้เข้าสู่ระบบการศึกษาที่แท้จริง โดยมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเข้ามาประสานกัน

การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์แนวพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนา สนาถถือว่า จิต (หรือใจ) มีความสำคัญถ้า สภาพจิตใจดีงาม การกระทำหรือพฤติกรรมทางกายและทางวาจาก็ดีงามไปด้วย เนื่องจากเจตนาจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม^{๓๓} ดังนั้นในการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ คือการพัฒนาอารมณ์ฝ่ายกุศลและความดีฝ่ายอกุศล (กิเลส) โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลาง เนื่องจากอารมณ์ฝ่ายกุศลเป็นคุณประโยชน์และประกอบด้วยปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ ส่วนอารมณ์เป็นฝ่ายอกุศลไม่ประกอบด้วยพฤติกรรมที่เป็นปัญหา^{๓๔} การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ของเยาวชนต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบของจิตเพื่อคุณสมบัติของจิตที่พึงประสงค์แล้วเลือกพัฒนาตัวที่เด่นๆ เช่น เจตสิกฝ่ายที่เป็นกลางได้แก่ มนสิการ (การคิด) หรือเอกัคตา (สมาธิ) หรือวิริยะ (ความขยัน) เจตสิกเหล่านี้ใช้ไปในส่วนที่เป็นสัมมา (ชอบ) หรือ มิจฉา (ผิด) ก็ได้ สำหรับในส่วนของอารมณ์นั้นฝ่ายอกุศลเจตสิก ได้แก่ความโกรธ ความโลภ ความมีโทสะ ความอิจฉา ริษยา เป็นตัวดึงเราออกจากการทำความดี เยาวชนก็ต้องพัฒนาฝ่ายดี คือฝ่ายกุศลเจตสิกเพื่อทำให้เกิดความสมบูรณ์หรือเกิดพลังมากขึ้น อาทิ เป็นอโลภะ (ความไม่โลภ) อโทสะ (ความไม่โกรธ) อโมหะ (ความไม่หลง) แผนภูมิของ

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษากับ การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “เจตโกศลหรือปรีชาเชิงอารมณ์”, บทความทางวิชาการเรื่องอิศิว, (กรุงเทพฯ: ชมรมผู้สนใจอิศิว, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗.

จิตที่ทำให้เกิดการพัฒนาคือพลังที่แท้จริงคือการ พัฒนาในส่วนที่เป็นกุศลเจตสิกไป
ควบคุมอกุศลเจตสิก โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลางทำให้ชีวิตมีความสมดุล

สำหรับการจัดการกับฝ่ายอกุศลนั้น เยาวชนสามารถทำได้ ๔ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) สังวรปธาน ^{๓๕}คือความเพียรพยายามที่จะควบคุมตนเอง ควบคุมพลังฝ่ายไม่ดี
ทั้งหลาย ควบคุมตนเองไม่ให้ทำชั่ว ว ไม่ให้พลังอกุศลทั้งหลายมีพลังเหนือพฤติกรรมของเรา ไม่ตก
เป็นทาสมัน
- ๒) ปหานปธาน ^{๓๖}คือ กำจัดขุติราภรณ์โคณฝ่ายไม่ดีออกไป คือ ตีให้อ่อนลงควบคุมให้
อยู่ในเขตที่จัดการได้ เป็นการทำให้ฝ่ายอกุศลหมดพลังไปในที่สุด
- ๓) ภาวนาปธาน เป็นการพัฒนาในฝ่ายที่เป็นกุศลให้แข็งแรงขึ้น ให้มีพลัง ให้มีอำนาจ
เข้ามาควบคุมฝ่ายอกุศล

๔) อนุรักษณาปธาน คือรักษาความดี หรือฝ่ายดีที่ได้ทำมา เพิ่มพลังยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะ
เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความสมดุล ^{๓๗}

ดังนั้นการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ในเยาวชน เป็นสิ่งที่ควรฝึก เพื่อให้เยาวชนรู้จัก
ตนเอง ยอมรับความเป็นจริง ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น มองโลกในแง่ดี ฝึกความอดทนอดกลั้น
แยกแยะอารมณ์ออกจากความรู้สึก ทำให้เยาวชนมีความสุขและฝึกให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี
ตลอดจนสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานหรือเรียนได้

การพัฒนาการความสามารถในคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ในทางพระพุทธศาสนาใช้โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูก
วิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน ^{๓๘} โยนิโสมนสิการเป็นการคิดที่มี
๔ ลักษณะคือ

^{๓๕} ที.ม.อ.(ไทย) ๒๘๘/๒๕๔.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๓๗} อจ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖๗๐.

๑) อุปายมณสิการ^{๓๙} หมายถึง การคิดอย่างถูกวิธี ตรงกับความเป็นจริง ทำให้เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง

๒) ปถมณสิการ หมายถึง การคิดต่อเนื่องเป็นขั้นตอน เป็นระบบตามเหตุผลและแนวทางที่ถูกต้อง

๓) การณมณสิการ หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ทำให้เข้าใจความเป็นมาหรือแหล่งที่ทำให้เกิดผลเช่นนั้น

๔) อุปปาทกมณสิการ หมายถึง การคิดอย่างมีเป้าหมายในทางดีงาม ทำให้เกิดความเพียร มีสติมั่นคง จิตใจเข้มแข็ง

ลักษณะด้านต่าง ๆ ของความคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ๆ อาจมีลักษณะครบทั้ง ๔ ด้านหรือเกือบครบก็ได้^{๔๐} เห็นได้ว่า โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญาแต่เป็นปัจจัยช่วยให้เกิดปัญญา อาจกล่าวได้ว่า โยนิโสมนสิการทำงานเชื่อมต่อยู่ระหว่างสติกับปัญญาเป็นตัวนำทางหรือเดินกระแสนำความคิดในลักษณะที่จะทำให้ปัญญาได้ทำงานและทำงานได้ผล^{๔๑} พูดอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นตัวให้วิธีการแก้ปัญหาหรือเป็นอุบายวิธีของการใช้ปัญญาให้ได้ผล โยนิโสมนสิการหมายรวมถึง การคิดนึกในแนวทางของศีลธรรมซึ่งไม่ต้องใช้ปัญญาลึกซึ้งไปจนถึงการคิดแยกแยะองค์ประกอบและสืบสาวหาเหตุปัจจัยที่ต้องใช้ปัญญาละเอียดประณีต การคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นการคิดแบบวิเคราะห์ประเมินค่าและแก้ปัญหาประกอบกัน ดังนั้นคนปกติทุกคนจึงสามารถใช้โยนิโสมนสิการได้โดยเฉพาะโยนิโสมนสิการแบบง่าย ๆ ที่เพียงแต่คอยซักกระแสนำความคิดให้เข้ามาเดินในแนวทางดีงามที่เรารู้ไว้ก่อนแล้วหรือคุ้นอยู่แล้วเท่านั้นเอง สำหรับโยนิโสมนสิการแบบนี้ ศรัทธาที่เกิดจากปัจจัยฝ่ายปรโตโฆสะ เช่น การศึกษาอบรม วัฒนธรรมประเพณี และกัลยาณมิตร จะมีอิทธิพลมาก สามารถทำให้กระแสนำความคิดเป็นไปตามแนวทางของปรโตโฆสะ หากบุคคลใช้โยนิโสมนสิการบ่อย ๆ ปัญญาก็จะงอกงามยิ่งขึ้น เกิดความมั่นใจและศรัทธา จนนำไปสู่ความรู้แจ้ง อาศัยปัจจัยภายนอกน้อยลง โยนิโสมนสิการเป็นอาหารหล่อเลี้ยงสติ

^{๓๙} ที.ม.อ.(ไทย) ๒๘๘/๒๕๔

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **วิถีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สยาม, ๒๕๔๒ก), หน้า ๓๐.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๘๒๓.

ช่วยให้สติที่ยังไม่เกิดได้ เกิดขึ้น ช่วยให้สติที่เกิดขึ้นแล้วเกิดต่อเนื่องไปอีก คนที่มีความคิดเป็นระเบียบ ความคิดแล่นได้เรื่องได้ราว ย่อมคุมสติไว้ใช้ได้เรื่อย ดังนั้นในกระบวนการคิดที่มีโยนิโสมนสิการ สติสัมปชัญญะจะเข้ามาร่วมทำงานอยู่ด้วยโดยตลอด โดยหลักการวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมี ๒ ประเภทคือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัดอวิชชา ทำให้เกิดความรู้แจ้ง เรียกว่า โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา และโยนิโสมนสิการแบบสร้างเสริมคุณภาพจิตหรือแบบบรรเทาต้นเหตุ มุ่งปลุกเร้ากุศลธรรมหรือพลังฝ่ายดีขึ้นมาข่มทับฝ่ายชั่ว โยนิโสมนสิการ สามารถใช้ประโยชน์ได้พร้อมกันทั้งสองประเภท

พระธรรมปิฎก^{๔๒} ประมวลวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็น ๑๐ วิธีดังนี้

๑) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การพิจารณาเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้รู้สภาวะที่เป็นจริง ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันทำให้เกิดผลเช่นนั้น วิธี สืบสาวหาสาเหตุอาจทำโดยการหาความสัมพันธ์หรือการตั้งคำถามแล้วหาคำตอบ วิธีคิดนี้จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

๒) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เป็นการแยกแยะสิ่งทั้งหลายออกเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ และจัดประเภทหรือจัดหมวดหมู่ขององค์ประกอบย่อย ๆ นั้นอย่างชัดเจน

๓) วิธีคิดแบบสามัญลักษณะหรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือมองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายในฐานะที่สิ่งนั้นๆเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ประชุมตั้งขึ้นและต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยวิธีคิดแบบสามัญลักษณะแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอนคือ ๑) รู้เท่าทันและยอมรับความจริง ๒) แก้ไขด้วยความรู้และแก้ที่ตัวเหตุปัจจัย วิธีคิดนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์อย่างมาก

๔) วิธีคิดแบบอริยสังหรือคิดแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่งเพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบนี้มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการคือ

๔.๑) วิธีคิดตามเหตุและผล โดยสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขที่เหตุ จัดเป็น

๒ คู่ คือ

คู่ที่ ๑ กำหนดตัวปัญหา กำหนดเหตุของปัญหา

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗๕ - ๗๒๕.

คู่ที่ ๒ กำหนดจุดหมายที่เป็นภาวะสิ้นปัญหา กำหนดวิธีการเพื่อแก้ไขสาเหตุ และเพื่อบรรลุมรรคภาวะสิ้นปัญหา

๔.๒) วิธีคิดที่มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้อง ทำ ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตหลักการของวิธีคิด แบบอริยสัจ ประกอบด้วย

ขั้นที่ ๑ ทุกข์หรือสภาพปัญหา ขั้นนี้เป็นการทำความเข้าใจและกำหนด ขอบเขตปัญหาให้ชัด

ขั้นที่ ๒ สมุทัยหรือสาเหตุของปัญหา ขั้นนี้เป็นการพิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งส่งผลให้เป็นปัญหา

ขั้นที่ ๓ นิโรธหรือภาวะปราศจากปัญหาซึ่งเป็นจุดหมายที่ต้องการ ขั้นนี้จะต้อง กำหนดว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร จุดหมายนั้นเป็นไปได้หรือไม่ มีหลักการในการเข้าถึงอย่างไร มีจุดหมายรองที่ลดหลั่นเป็นขั้นตอนในระหว่างได้อย่างไร

ขั้นที่ ๔ มรรคหรือวิธีแก้ไขปัญหา ขั้นนี้เป็นการกำหนดวิธีการ แผนการและ รายการสิ่งที่จะต้องทำเพื่อกำจัดสาเหตุของปัญหาและเข้าถึงจุดหมายที่ต้องการ

๕) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิดที่มีความสำคัญมากเมื่อจะปฏิบัติตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย วิธีคิดนี้จึงเป็นกระบวนการของเหตุและผลที่สัมพันธ์กันตลอดเวลา

๖) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบนี้พระพุทธเจ้าทรงเน้นมาก^{๔๓} เป็นการ วิเคราะห์สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่งและเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก ลักษณะของวิธีคิดแบบนี้ประกอบด้วย

๖.๑) การมองเห็นและยอมรับความจริงว่าทุกสิ่งมีทั้งด้านดี (เป็นคุณ) และด้าน เสีย(เป็นโทษ)

๖.๒) มองเห็นทางออกที่ดีที่สุดเมื่อจะแก้ปัญหา คือรู้ว่าจุดหมายที่จะไปนั้นคือ อะไร คืออย่างไร วิธีคิดแบบนี้จะทำให้ปฏิบัติได้ถูกต้องที่สุด มีความไม่ประมาท อาจนำเอาส่วนดี

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓ข), หน้า ๒๗.

ของสิ่งที่ตนละเว้นมาใช้ประโยชน์ได้และสามารถหลีกเลี่ยงหรือมีโอกาสแก้ไขส่วนเสีย ส่วนบกพร่องที่ติดมากับวิธีปฏิบัติที่ตนเลือกได้

๗) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุไม่ให้กิเลสเข้าครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป วิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวันเพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ วิธีคิดแบบนี้เป็นการไตร่ตรองประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แท้จริงของชีวิต เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุนิยมมนุษย์มีความต้องการและให้คุณค่ากับสิ่งที่สามารถสนองความต้องการของตน คุณค่าจำแนกเป็น ๒ ประเภทตามชนิดของความต้องการคือ

คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง เป็นคุณค่าที่เกิดจากบทบาทหน้าที่แล ะผลของบทบาทหน้าที่อย่างแท้จริง คุณค่าแท้ต้องใช้ปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัด

คุณค่าเทียมหรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึงคุณค่าหรือประโยชน์ที่มนุษย์ปรุงแต่งพอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพ เพื่อเสริมราคาหรือขยายความยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือ คุณค่าเทียมใช้ตี ้ณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัด ทำให้เกิดความทะยานอยากมากขึ้น แก่งแย่งริษยา ปราศจากความสงบสุข บางที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต

๘) วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุและเป็นข้อปฏิบัติระดับต้น ๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญของกุศลธรรมและสร้างเสริมสัม มาทิฏฐิที่เป็นโลกียะ หลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้คือ การนำเอาประสบการณ์มาปรับปรุง ชักนำความคิดให้เดินไปในทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์ เป็นกุศล ไม่ประมาท ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม มีจิตใจ สะอาดผ่องแผ้ว

๙) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นการคิดวิเคราะห์เหตุผล เชื่อมโยงสัมพันธ์องค์ประกอบต่าง ๆ จนเกิดความรู้จักคิดที่จะทำปัจจุบันให้ดีที่สุด ไม่คิดอาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว หรือคิดเลื่อนลอยฟุ้งซ่านกับภาพที่วาดฝัน ปัจจุบันในทันที หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องในขณะนั้น ๆ ซึ่งคลุม ถึงเรื่ องราวทั้งหลายที่เชื่อมโยงต่อกันมาถึงสิ่งที่กำลังรับรู้ กำลังพิจารณา เป็น

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำกิจการหน้าที่ ดังนั้นวิถีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นวิถีคิดที่จะช่วยให้การปฏิบัติในปัจจุบันถูกต้องได้ผลดียิ่งขึ้นเพราะมีการเตรียมการและวางแผนล่วงหน้า

๑๐) วิถีคิดแบบวิภาษวาท แม้จะไม่ใช้วิถีคิดโดยตรงแต่ก็เป็นวิถีพูดหรือการแสดงหลักการแห่งคำสอน เป็นการสื่อความหมายตามความคิดที่จำแนกแยกแยะประเด็นและแง่มุมต่างๆ อย่างครบถ้วนและตรงตามความจริง เช่น ด้านความจริงของสิ่งนั้น ด้านส่วนประกอบ ด้านสืบทอดของเหตุปัจจัย ด้านความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ด้านเงื่อนไขของสภาพการณ์ เป็นต้น

การคิดแบบ โยนิโสมนสิ การเป็นการทำงานทั้งขณะรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอกและขณะคิดพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาภายในตน ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของการรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการคือ รับรู้ เพียงเพื่อเป็นความรู้และเป็นข้อมูลสำหรับสติเพื่อจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำกิจต่างๆ โยนิโสมนสิการจะช่วยแบ่งเบา แก้ทุกข์ปัญหาให้ลดลงและทำให้เกิดคุณภาพทางอารมณ์อย่างใหม่ขึ้นทดแทน เช่น ความผ่องใส สดชื่น ปลอดภัย โปร่ง เบิกบานใจ การคิดแบบ โยนิโสมนสิการจึง เป็นที่เชื่อมให้เยาวชนติดต่อกับโลกอย่างถูกต้อง โดยทางจิตใจของตนเอง ซึ่งได้แก่ ท่าที่แห่งการรับรู้และความคิดซึ่งเป็นที่แห่งปัญญาหรือการมองตามเป็นจริง ซึ่งการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ เป็นการปฏิบัติที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกเวลาและพึงใช้แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒.๖ บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ถือได้ว่าสถาบันทางสังคมเป็นปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ^{๔๔} ที่เป็นกัลยาณมิตรในการแนะนำ สั่งสอน ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือ อนุเคราะห์อย่างให้เยาวชน สถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพระพุทฺธ ศาสนา หากสถาบันเหล่านี้เป็น ปรโตโฆสะ ที่ดี ก็จะทำเยาวชนไปสู่สัมมา ทิฎฐิ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ดีต่อไป ดังนี้

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

๒.๖.๑ บทบาทของสถาบันครอบครัว : บิดามารดา

บิดามารดา เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชนตั้งแต่เริ่มแรก โดย บิดามารดาจะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ชี้แนะแนวทาง ถ่ายทอดประสบการณ์ และเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน ซึ่งบทบาทสำคัญที่บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อเยาวชนมีดังนี้

๑) **ห้ามปราบมิให้ประพฤติชั่ว** โดยบิดามารดาจะต้องเป็นผู้ชี้แนะสั่งสอนเยาวชนให้รู้จักอกุศล (ความชั่ว) ในการกระทำให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เพื่อเป็นการห้ามปราบมิให้กระทำ อันได้แก่

๑.๑) อกุศลมูล ๓^{๕๕} เป็นความต้นเหตุแห่งความเสื่อมที่เยาวชนพึงและไม่ควรกระทำ อันได้แก่ ๑) ความอยากได้ (โลภะ) ๒) ความคิดประทุษร้าย (โทสะ) และ ๓) ความหลง (โมหะ)

๑.๒) อกุศลวิตก ๓^{๕๖} เป็นความคิดไม่ดี ที่เยาวชนพึงรู้และไม่กระทำ ได้แก่ ๑) ความตริกในกาม (กามวิตก) ความคิดที่แส่ไปในกาม หาทองปรนปรือตอน ๒) ความคิดในทางพยาบาท(พยาบาทวิตก) และ ๓) ความคิดในทางเบียดเบียนผู้อื่น (วิหิงสชาติก)

๑.๓) อกุศลกรรมบถ ๑๐^{๕๗} เป็นทางแห่งกรรมความชั่ว ที่เยาวชนพึงรู้และไม่กระทำ อันได้แก่ ๑.) การทำลายชีวิต การฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) ๒) การลักทรัพย์ ถือเอาของที่เข้ามิได้ให้ (อทินนาทาน) ๓) การประพฤตินิโคตในกาม (กาเมสุมิฉนจาร) ๔) การพูดเท็จ (มุสาวาท) ๕) การพูดส่อเสียด (ปิสุณาวาจา) ๖) การพูดคำหยาบ (ผรุสวาจา) ๗) การพูดเพ้อเจ้อ (สัมผัปปลาปะ) ๘) ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา (อภิชฌา) ๙) ความคิดร้าย (พยาบาท) ๑๐) ความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ)

^{๕๕} ที่.ปา.(ไทย)๑๑/๓๕๓/๓๗๓.

^{๕๖} ที่.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๒๖๐.

^{๕๗} ที่.ปา.(ไทย)๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

๒) **อบรมสั่งสอนให้ประพฤติดี** บิดามารดา จะต้องการอบรมสั่งสอนให้ และ เป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชนในการกระทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดย เน้นสอนหลักธรรมที่สำคัญในการปฏิบัติ ดังนี้ คือ

๒.๑. กุศลมูล ๓^{๔๘} เป็นคุณความดีที่เยาวชนควรระลึก ประกอบด้วย ๑) ความไม่ย่อภาค (อโลภะ) เมื่อเยาวชนไม่ย่อภาคก็ไม่เกิดความโลภ ๒) ความไม่คิดประทุษร้าย (อโทสะ) เมื่อเยาวชนไม่คิดประทุษร้ายก็ไม่เกิดการทำร้ายกันขึ้น และ ๓) ความไม่หลง (อโมหะ) เมื่อเยาวชนไม่มีความหลงก็ไม่เกิดการกระทำผิดใด ๆ เกิดขึ้น

๒.๒) กุศลวิตก ๓^{๔๙} เป็นความนึกคิดที่ดีงามที่เยาวชนควรระลึก ประกอบด้วย ๑) ความตรึกปลอดจากกาม (เนกขัมมวิตก) คือความนึกคิดในการออกจากการมุ่งปรนเปรอตอบสนองความต้องการของตนเองในทางกามสุข คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทั้งหลาย ๒) ความตรึกปลอดจากพยาบาท (อพยาบาทวิตก) คือ ความนึกคิดที่ประกอบด้วยเมตตา ไม่ขัดเคือง หรือเพ่งมองในแง่ร้าย ๓) ความตรึกปลอดจากการเบียดเบียน (อวิหิงสาวิตก) คือความนึกคิดที่ประกอบด้วยความกรุณาไม่คิดร้าย หรือมุ่งทำลาย

๒.๓) สุจริต ๓^{๕๐} คือ เป็นความ ประพฤติชอบ ที่เยาวชนควรปฏิบัติ ประกอบด้วย ๑) ความประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) คือ การทำดีทางกาย ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) งดเว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี) และงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กามเมสุมิจจาจรา เวรมณี) ๒) ความประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) คือ การทำดีทางวาจา ได้แก่ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับมุสาวาท ปิสุณวาจา ฝรุสวาจา และสัมผัสปลาปะ ๓) ความประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) คือ การทำดีทางใจ ได้แก่ ความไม่เพ็งเล็งอยากได้ของเขา (อณภิชฌา) ไม่ความคิดร้าย(อพยาบาท) และความเห็นชอบ(สัมมาทิฏฐิ)

^{๔๘} ที่.ปว.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๒๕๙.

^{๔๙} ที่.ปว.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๒๖๑, อ.จ.ต.ก.(ไทย)๒๐/๑๒๕/๓๗๒.

^{๕๐} ที่.ปว.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๒๖๐, อ.จ.ต.ก.(ไทย)๒๐/๒/๑๔๑.

๒.๔) ศีล ๕^{๕๑} คือข้อปฏิบัติที่เยาวชน ควรละ เว้นจากความชั่ว และควบคุมตนให้ ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ทำให้มีความประพฤติชอบทางกายและวาจา ประกอบด้วย ๑) เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) ๒) เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี) คือ เว้นจากการลักทรัพย์ รวมถึงเว้นจากการลักโกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ และทำลายทรัพย์สิน ๓) เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน ๔) เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ (มุสวาทา เวรมณี) คือ เว้นจากการพูดชั่ว คือพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ หมายถึงรวมถึงการพูดหลอกลวง ๕) ๕. เจตนางดเว้นจากการเสพยาของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี) คือ เว้นจากการดื่มน้ำเมา รวมถึงเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษทั้งหลาย

๒.๕) บุญกิริยาวัตถุ ๓^{๕๒} เป็นหลักการทำความดี ที่เยาวชนพึงกระทำได้แก่ การให้ (ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ) ศีล (ศีลมัยบุญกิริยาวัตถุ) ภาวนา (ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ)

๒.๖) ธรรมคัมภีร์ของ โลก ๒^{๕๓} เป็นธรรมที่ เยาวชนปฏิบัติแล้วก่อให้เกิด เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย ประกอบด้วย ความละอายบาป (หิริ) และความกลัวบาป (โอตตปปะ)

๒.๗) ธรรมทำให้งาม ๒^{๕๔} เป็นธรรมที่ทำให้ เยาวชนประพฤติปฏิบัติแล้วเกิดความงดงาม ประกอบด้วย ความอดทน(ขันติ) และความเสถียร(โสรัจจะ)

^{๕๑} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๑๕/๓๐๕-๓๐๕, อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๗๐๓-๗๑๗/๔๔๗-๔๕๘.

^{๕๒} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๕/๒๖๙, อิง.อภฺรฐก.(ไทย)๒๓/๓๖/๒๙๔, ชุ.อิตติ.(ไทย)๒๕/๖๐/๔๑๕.

^{๕๓} อิง.ทุก.(ไทย)๒๐/๙/๖๓, อภิ.สง.(ไทย)๓๔/๑๓๐๘/๓๒๙, อภิ.สง.(ไทย)๓๔/๑๓๑๐/๓๒๙, อภิ.สง.(ไทย)๓๔/

๑๓๓๐-๑๓๓๑/๓๓๒-๓๓๓.

^{๕๔} อิง.ทุก.(ไทย)๒๐/๑๖๖/๑๒๖.

๒.๘) ธรรมมีอุปการะมาก ^{๕๕} เป็นธรรมที่เยาวชนใช้ในการทำความดีทุกอย่าง ประกอบด้วย ๑.ความระลึกได้(สติ) และความรู้ตัว(สัมปชัญญะ) คือ ตระหนัก และรู้ชัดในทุกขณะ ว่ากำลังทำอะไรอยู่

๓) ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน โดยหลักธรรมที่ บิดามารดา ควรส่งเสริมให้เยาวชน ศึกษาเล่าเรียนได้ดี มีดังนี้

๓.๑) พละ ^{๕๖} เป็นธรรมที่เยาวชนใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่น ต่อภัยใด ๆ ประกอบด้วย ปัญญา ความเพียร กรรมที่ไม่มีโทษ และการสงเคราะห์ (การให้วาจาที่เป็นที่รัก การประพฤติประโยชน์ การวางตนสม่ำเสมอ)

๓.๒) มงคล ^{๕๗} เป็นมงคลอันสูงสุดที่ก่อให้เกิดความเจริญ ที่ เยาวชนสามารถนำไปใช้ได้ ประกอบด้วย การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต .การบูชาคนที่ควรบูชา .การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน การตั้งตนไว้ชอบ .ความเป็นพหูสูต ความเป็นผู้มีศิลปะ วินัยที่ศึกษามาดี วาจาสุภาพ ชาติ การบำรุงมารดาบิดา การงานที่ไม่อาภูล การให้ทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีโทษ การงดเว้นจากบาป .การเว้นจากการดื่ม น้ำเมา ความไม่ประมาทในธรรม ความเคารพ (คารว) ความถ่อมตน ความสันโดษ ความกตัญญู การพึงธรรมตามกาล ความอดทน ความเป็นคนว่าง่าย การพบเห็นสมณะ การสนทนาธรรมตามกาล การเผาผลาญบาป

๓.๓) สติปัญญา ^{๕๘} เป็นกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ประกอบด้วย การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม

^{๕๕} อัง.ทุก.(ไทย)๒๐/๑๘๐/๑๒๙.

^{๕๖} อัง.นวก.(ไทย)๒๓/๕/๔๓๙-๔๔๑.

^{๕๗} ชุ.ช.(ไทย)๒๕/๑/๗-๘,ช.สุ.(ไทย)๒๕/๒๖๒-๒๗๑/๕๖๒-๕๖๓.

^{๕๘} ที.ม.(ไทย)๑๐/๓๗๓-๔๐๕/๓๐๑-๓๐๔,ป.วิ.(ไทย)๓๕/๓๕๕-๓๘๙/๓๐๖-๓๒๗.

๓.๔) อิทธิบาท ๔^{๕๙} เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย .ความพอใจ (ฉันทะ) ความเพียร (วิริยะ) ความคิด (จิตตะ) และความไตร่ตรอง (วิมังสา)

๔) เป็นฐานะให้บุตรเมื่อจะมีคู่ครอง บิดามารดา จะต้องแนะนำให้เยาวชนได้ทราบหลักหรือแนวทางในการครองเรือน และเป็นที่ปรึกษาให้แก่เยาวชนในเลือกคู่ครอง หลักธรรมสำคัญที่นำไปใช้ในการปฏิบัติ ได้แก่

๔.๑) สมรวาสธรรม ๔^{๖๐} เป็นธรรมของผู้ครองเรือน ที่เยาวชนพึงรู้ ประกอบด้วย ๑).ความจริง (สัจจะ) คือความซื่อสัตย์จริงใจ ๒) การข่มใจ (ทมะ) คือ การฝึกตนด้วยการข่มใจ ด้วยการควบคุมจิตใจให้อยู่เหนือกิเลส ๓) ความอดทน(ขันติ) คือความอดทน ความเพียร ความไม่ท้อถอย ๔) ความเสียสละ (จาคะ) คือ ความเสียสละตั้งแต่ความสุขส่วนตนจนถึงสละกิเลส มีเชื้อเพื่อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว

๔.๒) พรหมวิหาร ๔ หรือ อปปมัญญา ๔^{๖๑} เป็นธรรมประจำใจ ที่เยาวชนควรใช้กำกับความประพฤติ เพื่อให้ปฏิบัติตนชอบต่อผู้อื่น เพื่อความผาสุก ปราศจากการเบียดเบียน และทำให้เยาวชนมีจิตในสูงขึ้น ประกอบด้วย ๑)ความรักใคร่(เมตตา) คือ ความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตอันแผ่เมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ ๒)ความสงสาร(กรุณา) คือ ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มีจิตประกอบด้วยความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้ปลอดพ้นจากความทุกข์ ๓) ความพลอยยินดี(มุทิตา) คือ ความรู้สึกพอใจเบิกบานใจ ปราศจากความจากความอิจฉาริษยา เมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุขและพลอยยินดีกับเขาด้วย ๔)ความวางเฉย (อุเบกขา) คือ ความวางใจเป็นกลาง หรือความเที่ยงธรรม ยุติธรรมอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา

^{๕๙} ที่.ป.า.(ไทย)๑๑/๓๐๖/๒๗๗, อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๔๓๑-๔๖๕/๓๔๒-๓๕๗.

^{๖๐} ส.ส.(ไทย)๑๕/๒๔๖/๓๕๔, พ.สุ.(ไทย)๒๕/๑๙๐-๑๙๑/๕๔๕.

^{๖๑} ที่.ม.(ไทย)๑๐/๓๒๗/๒๕๖, ที่.ป.า.(ไทย)๑๑/๓๐๘/๒๘๐, อิง.จตุฎก.(ไทย)๒๑/๑๒๕/๑๙๐-๑๙๓, อภิ.วิ.

๔.๓) นาถกรณธรรม ๑๐^{๖๒} เป็นคุณธรรมที่ทำให้ เยาวชน เป็นที่พึ่งของตนได้ ประกอบด้วย ๑) ความเป็นผู้ประพฤติดี (ศีล) มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัย ไม่เลี้ยวซีกในทางที่ผิด ๒) ความเป็นผู้ได้ฟังมาก (พานุสัจจุ) ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ ความเข้าใจลึกซึ้ง ๓) ความเป็นผู้มีมิตรดี (กัลยาณมิตรตตา) การคบคนดี ได้ที่ปรึกษา และผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี ๔) ความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวจัสสตา) คือ เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รับฟังคำสอนโดยเคารพ ๕) ความเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานที่ต้องช่วยกันทำ (กิงกรณียะสุ ทั กขตา) ความเอาใจใส่ช่วย ขวนขวายในกิจใหญ่น้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะ รู้จักพิจารณาไตร่ตรองสามารถจัดทำให้ งานสำเร็จเรียบร้อยได้ ๖) ความเป็นผู้ใคร่ธรรม (ธัมมกามตา) ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักฟัง รู้จัก พูด รักการศึกษา ยินดีเมื่อได้ศึกษาพระธรรมวินัย และต้องก้าว หน้าที่จะศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งต่อไป ๗) ความเป็นผู้ปรารถนาความเพียร (วิริยารัมภะ) ความขยันหมั่นเพียร ในการละความชั่วประกอบ ความดี มีความเข้มแข็ง บากบั่นมั่นคง ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๘) ความเป็นผู้ สันโดษ (สันตญูสิ) มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย ๔ ที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของ ตน ๙) ความเป็นผู้มีสติ (สติ) คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกสิ่งที่ทำ และคำที่พูดไว้ได้ รวมถึงไม่มี ความประมาท ๑๐) ความเป็นผู้มีปัญญา (ปัญญา) มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจ ภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

๕) มอบทรัพย์สินให้ตามโอกาสอันควร ซึ่งในการมอบทรัพย์สินให้เยาวชนให้เวลาอันควร นั้น บิดามารดาจะต้องแนะนำสั่งสอนให้บุตร รู้จักใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ และเป็นไปในแนวทาง ที่ถูกต้อง โดยแนะนำหลักธรรมในการปฏิบัติ คือ

๕.๑) ติฎฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้^{๖๓} คือ เป็นธรรมที่เป็นไป เพื่อประโยชน์ในปัจจุบันที่เยาวชนใช้อำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ประกอบด้วย ๑) ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น (อุฏฐานสัมปทา) เป็นความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติ หน้าที่การ งาน ประกอบอาชีพอันสุ จจริต มีความขำนาญ รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาอุบายวิธี ที่ทำให้สามารถจัด

^{๖๒} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๔๕/๓๕๙-๓๖๑,ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๖๐/๔๒๗-๔๒๙,อ.ง.ทสก.(ไทย)๒๔/๑๗/๓๑-๓๓.

^{๖๓} อ.ง.อุฎฐก.(ไทย)๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๒.

ดำเนินการงานให้ได้ผลดี ๒) ความถึงพร้อมด้วยการรักษา (อารักขสัมปทา) การรู้จักคุ้มครองรักษา โภคทรัพย์ ที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย ๓) ความเป็นผู้มีมิตตติ (กัลยาณมิตตตา) การรู้จักเลือกคบคนดี และศึกษาคน ดี เพื่อเอาเยี่ยงอย่าง ทำนในด้านความมีศรัทธา ความมีศีล ความเสียสละ และความมีปัญญา ๔) ความเป็นอยู่เหมาะสม (สมชีวิตตา) คือ การรู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีสมฐานะ ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่ฝืดเคือง รู้จักประหยัด ใช้จ่ายทรัพย์ไม่เกินรายรับที่หามาได้

๕.๒) อริยทรัพย์ ๗ หรือทรัพย์อันประเสริฐ^{๖๔} เป็นคุณธรรมประจำใจที่เยาวชนพึงมี ประกอบด้วย ๑) ศรัทธา (สัทธานะ) เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล ๒) ศีล (ศีลธนะ) เป็นการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องดีงามตามศีล ๓) หิริ (หิริธนะ) เป็นความละอายต่อการทำบาปทั้งหลาย ๔) โอตตัปปะ (โอตตัปปธนะ) เป็นความเกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งหลาย ๕) สุตตะ (สุตธนะ) เป็นผู้ใฝ่ฟัง ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก ๖) จาคะ (จาคธนะ) มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปราศจากความตระหนี่ ยินดีในการให้ทาน ๗) ปัญญา (ปัญญาธนะ) เป็นความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในความเป็นจริง

สถาบันครอบครัวเป็น สถาบันแรกที่มีความสำคัญกับเยาวชน ที่ บิดามารดา จะเป็นผู้ชี้แนะ อบรมสั่งสอน และเป็นแบบอย่างที่ดี โดยบิดามารดามีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนในฐานะลูก คือ การห้ามปรามมิให้ประพฤติชั่ว สั่งสอนให้ประพฤติดี ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน เป็นธุระให้เมื่อมีคู่ครอง และมอบทรัพย์ให้ตามโอกาสอันควร โดยนำหลักธรรมต่าง ๆ มาชี้แนะแนวทางให้แก่เยาวชน ทราบและได้นำไปประพฤติปฏิบัติ ทำให้เยาวชนได้พัฒนาตนเองในแนวทางที่ถูกต้อง

^{๖๔} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๓๐/๓๓๑,ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๕๗/๓๙๗,อ.จ. สุตตภ.(ไทย)๒๓/๕-๖/๘-๑๒.

๒.๖.๒ บทบาทของสถาบันการศึกษา : ครู, โรงเรียน

ครู เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาเยาวชน ในสถาบันการศึกษา โดยเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง และเป็นแบบอย่างให้นักเรียนเช่นกัน บทบาทของครูที่สำคัญมีดังนี้

- ๑) สอนและแนะนำให้ศิษย์เป็นคนดี
- ๒) สอนให้ศิษย์เกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้อย่างชัดเจน
- ๓) สั่งสอนและถ่ายทอดศิลปวิทยาให้อย่างสิ้นเชิง
- ๔) ส่งเสริมและยกย่องความดีงามตามความสามารถของศิษย์ให้ปรากฏไปทุกที่
- ๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ ด้วยการให้ความรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่และใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข

ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้ที่มี ขันติโสรัจจะ^{๖๕} คือ มีความสงบเสงี่ยม สำรวมทั้งกาย วาจา และใจ มีมารยาทงดงาม และมีหิริโอตตปปะ^{๖๖} ในการกระทำทั้งหลาย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้เยาวชนในฐานะศิษย์

นอกจาก นี้สถาบันการศึกษา อันได้แก่ โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่จะเอื้อ ประโยชน์ให้เยาวชนในการศึกษา โดยเน้นการจัด สถานที่ เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนได้ พัฒนาตนเองอย่างบูรณาการ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงาม ตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ ประการคือ

๑. สัมปรีสังสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูลมีสื่อที่ดี
๒. สัทธัมมัสสวะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

^{๖๕} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๔/๒๕๔.

^{๖๖} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๔/๒๕๓.

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและ
ถูกต้อง

๔. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ในชีวิตได้ถูกต้อง
เหมาะสม

ดังนั้น สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อเยาวชนใน
การศึกษา ทั้งนี้โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย ควรจัดสถานที่ให้เหมาะแก่การพัฒนา และในส่วนของ
ครู ก็มีบทบาทในการเป็นผู้อบรมสั่งสอนชี้แนะ และเป็นแบบอย่างที่สำคัญแก่เยาวชนในฐานะที่
เป็นศิษย์

๒.๖.๓ บทบาทของสถาบันพุทธศาสนา : พระสงฆ์, วัด

วัดเป็นสถานที่ที่มีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริม สงเคราะห์ เยาวชนในรูปแบบต่างๆ
ในปัจจุบัน เช่น เป็นศูนย์กลางการศึกษา เป็นศูนย์รวมความคิดด้านการพัฒนาชุมชน เป็นศูนย์
รวมใจของชุมชน เมื่อมีปัญหา เป็นหอศิลป์ประจำชุมชน เป็นโรงพยาบาลของชุมชน เป็นสถานที่
ในการบำเพ็ญกิริยาวัตรต่างๆ ไม่ว่าจะให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา^{๖๗}

นอกจากนี้ พระสงฆ์ก็มีบทบาทที่สำคัญที่มีต่อเยาวชน มีดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

^{๖๗} พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ , พุทธบัญญัติกับการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิกสิกรรมปัญญา นันทะ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔-๑๗.

๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้มีความสุขความเจริญ ^{๖๘}

วัดเป็นสถานที่ในการสงเคราะห์ให้เยาวชนทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีพระสงฆ์ ทำหน้าที่
อบรมสั่งสอนเยาวชน ให้เว้นจากความชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี โดยอนุเคราะห์ด้วยความ
ปรารถนาดี แสดงธรรมให้เยาวชนได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ซึ่งแจงดอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้
เข้าใจแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์เพื่อสอนวิธีดำเนินชีวิตให้มีความสุขความเจริญ

^{๖๘} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๒๗๒/๒๑๗.

บทที่ ๓

การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ ศึกษาในเนื้อหา การพัฒนาเยาวชนไทยในสังคมไทย ประกอบด้วย ความหมายของพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมไทย สาเหตุพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของเยาวชน ในสังคมไทย เป้าหมายของการพัฒนา พฤติกรรม ที่พึงปรารถนาในสังคมไทย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในสังคมไทย บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

๓.๑ ความหมายของพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมไทย

นักวิชาการด้านจิตวิทยาในสังคมไทย ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมเยาวชน ไว้ดังนี้

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต กล่าวว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึงสิ่งที่ บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน อีกทั้งวัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่ง การขำ การอ่านหนังสือ การเต้นของชีพจร การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น^๑

^๑ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต , การปรับพฤติกรรม , (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๖), หน้า ๒.

ประทีป จินฉัตร ได้ให้ความหมายของพฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นบุคคลกระทำ แสดงออก หรือสนองตอบต่อสิ่งเร้า ที่สามารถสังเกตเห็นได้ วัดได้ตรงกัน^๒

พรพรรณราย ทรัพย์ยะประภา ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้โดยบุคคลอื่น หรือ โดยการใช้เครื่องมือ พฤติกรรมมิได้หมายความว่าเฉพาะแต่เพียงการแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำหรือกิจกรรมภายในความรู้สึกของบุคคลด้วย^๓

ประสาน – ทิพวรรณ หอมพูล ได้ให้ความหมายของคำว่า "พฤติกรรม" หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งทาง ดีและทางไม่ดี เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เสียใจ การออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นผลจากกระบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การจูงใจ การเรียนรู้ การจำ การลืม และความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น และ กระบวนการต่าง ๆ ของเยาวชนที่ปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมของเยาวชนเหล่านั้นออกมาในรูปของการกระทำ หรือการแสดงออกของ เยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ภายใต้กลไกของความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยเยาวชน ทุกคนจะมีกระบวนการของพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทุกคนจะมีความต้องการและมีสาเหตุจูงใจเป็นของตนเองอยู่ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง สิ่งปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมของเยาวชน^๔

กันยา สุวรรณแสง ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม คือ กิริยา อาการ บทบาท ลีลา ท่าทาง การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏ ภูมิมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใด

^๒ ประทีป จินฉัตร , เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม,(กรุงเทพมหานคร : สถาบันพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

^๓ พรพรรณราย ทรัพย์ยะประภา, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^๔ ประสาน – ทิพวรรณ หอมพูล. จิตวิทยาทั่วไป , (กรุงเทพมหานคร : พิเศษจุฬารพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓ - ๗๔.

ทางหนึ่งใน ๕ ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฆานสัมผัส และทางผิวหนัง หรือมีฉะนั้นก็สามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ^๕

สงวน สิทธิเลิศอรุณและคณะ ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง การกระทำหรือกิริยาที่ปรากฏออกมาทางร่างกาย ทางกล้ามเนื้อ ทางสมอง ทางอารมณ์ และทางความรู้สึกนึกคิด ซึ่งโดยปรกติมนุษย์และสัตว์ย่อมแสดงออกมาให้เป็นที่สังเกตเห็นได้ชัด และเห็นไม่ได้ชัด ซึ่งขึ้นอยู่กับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นเป็นสำคัญ^๖

สร้อยตระกูล อรรถมานะ ได้อธิบายความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม (behavior) นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออกของบุคคล (Action) ทั้งนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย (Inaction) นอกจากนั้นการตัดสินใจที่รู้สึกได้ของบุคคล กลุ่มหรือองค์การ หรือการกระทำที่ซ่อนเร้นแต่พร้อมที่จะแสดงออก อาทิ การมีความคิดริเริ่ม ก็นับเป็นการกระทำเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “พฤติกรรม” จึงรวมถึงสิ่งที่บุคคล กลุ่มหรือองค์การประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย (Overt behavior) และยังรวมถึงพฤติกรรมที่ยังไม่แสดงออกหรือพฤติกรรมซ่อนเร้น (Covert behavior) ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการภายในอื่น ๆ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังรวมถึงการงดเว้นการกระทำ หรือการไม่แสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจอีกด้วย^๗

^๕ กัญญา สุวรรณแสง, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^๖ สงวน สิทธิเลิศอรุณและคณะ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑.

^๗ สร้อยตระกูล อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๔.

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมของเยาวชนในสังคมไทย หมายถึง การกระทำหรืออากัปกิริยาต่าง ๆ ของ เยาวชนที่ปรากฏออกมา อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี ซึ่งสามารถวัดได้ โดยใช้เครื่องมือวัด การกระทำนั้นหรืออากัปกิริยาต่าง ๆ ของเยาวชนที่ปรากฏออกมาให้เป็นรูปธรรม

๓.๒ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย

สาเหตุของพฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่พึง ประสงค์ มีรากฐานมาจากสาเหตุที่สำคัญ ซึ่งพอสรุปได้ ๓ ประเด็น

๑) สาเหตุทางครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเยาวชน เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ความใกล้ชิดสนิทสนม และโอกาสที่ติดต่อสัมพันธ์กันได้สืบเนื่องตั้งแต่วัยทารกต่อมาจนกระทั่งถึงวัยรุ่น ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแบบแผนความประพฤติที่เยาวชนจะแสดงออกมาให้ปรากฏออกมา สาเหตุที่มาจากครอบครัวอาจก่อให้เกิดปัญหาแก่เยาวชน โดยผ่านกระบวนการ ๕ อย่าง ซึ่งเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ดังนี้^๔

๑.๑) ในครอบครัวมีตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้เยาวชนเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึง ประสงค์ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการกระทำผิด และเป็นปัญหาสังคมตามมา

๑.๒) ชั้นทางสังคมของครอบครัวและถิ่นที่อยู่ของค ครอบครัวย เป็นเครื่องกำหนด อัตราการกระทำผิดของเยาวชน กล่าวคือ เยาวชนอยู่ในถิ่นที่พาลเกร มีกิจกรรมที่ละเมิดกฎหมาย มีโอกาสคบเพื่อนเสเพล จะมีอัตราการกระทำผิดมากกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่ไม่ค่อยมีปัญหาทางสังคม

^๔ โสภกา ชาติมันท์, รูปแบบครอบครัวที่พึงปรารถนาในสังคมประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า ๖๐ - ๖๒.

๑.๓) ครอบครัวเป็นสิ่งที่กำหนดเกียรติภูมิของเด็ก เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ว่าคุณค่าที่นำเลื่อมใสศรัทธานั้นเป็นคนเช่นไร ถ้าเด็กเกิดไปนิยมชมชอบคนที่ชอบละเมิดกฎหมายและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย โอกาสจะประพฤติไม่ดีก็ง่ายเข้า

๑.๔) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ราบรื่น ไม่เป็นสุข ไม่น่าอยู่ เยาวชนก็จะออกไปหาสิ่งชดเชยทดแทนนอกบ้าน ซึ่งถ้าเด็กไปถูกเพื่อนเสเพลชักจูง โนมน้าวให้กระทำผิดเด็กก็จะกลายเป็นเด็กเถรไป

๑.๕) ครอบครัวที่เพิกเฉยหรือไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้เด็กเคารพต่อกฎหมายหรือปกป้องเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กทำอะไรตามใจตนเองและไม่คุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้เด็กกลายเป็นเด็กที่ก้าวร้าวหรือเด็กเถร เป็นปัญหาสังคมในที่สุด ดังนั้นเมื่อเยาวชนประสบปัญหาในครอบครัว เด็กจะมีโอกาสติดต่อและเรียนรู้การกระทำผิดภายนอกบ้านมากขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวสามารถทำให้เด็กคุ้นเคยกับข้อห้ามต่าง ๆ ของสังคมมากน้อยแค่ไหน ความทุกข์ใจเพียงอย่างเดียวไม่ได้ทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่มีรูปแบบที่ดีเป็นสิ่งที่เด็กควรจะได้รับและเรียนรู้ ซึ่งครอบครัวควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่มในเด็กและเยาวชน

๒) สาเหตุทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

๒.๑) ภาวะเศรษฐกิจของชุมชน ชน หากเยาวชนอยู่ในชุมชนหรือสังคมที่มีภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรือง การกินอยู่และการดำรงชีวิตของชนกลุ่มนั้นก็ย่อมอยู่ในมาตรฐานการครองชีพสูง ประชาชนอยู่ดีกินดี ได้รับแต่ความสะดวกสบาย ไม่มีความเดือนร้อนในค่าครองชีพ มีความสุขจิตใจเบิกบานและอยู่กันอย่างปกติสุข ตรงกันข้ามหากเยาวชนต้องตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจเลื่อมโทรม เกิดวิกฤติอันเนื่องมาจากสาเหตุนานาประการ ทำให้เกิดความแร้นแค้นและอดัดขัดขาดแคลน ผลผลิตที่ได้รับไม่พอแก่ความต้องการของประชาชนในการอุปโภคบริโภค ทำให้เกิดสภาวะข้าวยากหมากแพงขึ้น การกระจายรายได้หรือการเก็บภาษีอากร ไม่เป็นธรรมแก่สังคม อำนาจการซื้อของเงินตราน้อยลงย่อมมีผลกระทบต่อผู้มีรายได้ประจำ และมีปัญหาการว่างงาน ทำให้มีชีวิตไป

วัน ๆ หนึ่งโดยไม่มีอนาคต และทำให้หลงผิด เช่น จับกลุ่มมั่วสุมในอบายมุขเช่น ดื่มสุราและเล่นการพนัน ก่อความวุ่นวาย ทำให้กลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

๒.๒) การกระทำผิดที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมนั้นบางครั้งก็เกิดขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด เช่น ความยากจนเป็นสาเหตุที่บีบบังคับให้เยาวชนจำเป็นต้องกระทำผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความยากจนเป็นสาเหตุหนึ่งของอาชญากรรม ทั้งนี้เพราะมนุษย์จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ในครอบครัวที่ยากจน บิดามารดาต้องต่อสู้ตามยถากรรม ขาดการศึกษา มีแต่ความอดอยากหิวโหยอยู่ตลอดเวลา ก็ยอมทำให้เยาวชนต้องช่วยตนเองโดยไปลักขโมยเขากิน ต่อ ๆ ไปก็อาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา การกระทำผิดเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์อยู่เสมอ โดยมีมิจฉา ทิภูฏิวว่าไม่ต้องทำงานหนัก ซึ่งถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจจับไม่ได้ก็จะมีเงินทองใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย มีชีวิตอยู่อย่างสบาย แต่หากถูกจับได้ก็ถือว่าเป็นคราวเคราะห์มากกว่าที่จะถือว่าเป็นความประพฤติไม่ดี จากงานวิจัยที่ศึกษาฐานะเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของเด็กและวัยรุ่นสองกลุ่ม กลุ่มละ ๕๐๐ คน เพื่อเปรียบเทียบกัน กลุ่มหนึ่งเป็นเด็กและวัยรุ่นกระทำผิด อีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้กระทำผิด พบว่า ๙ ใน ๑๐ คนของเด็กและวัยรุ่นที่กระทำผิดมาจากครอบครัวชั้นต่ำมีฐานะด้อยทางเศรษฐกิจ และ ๕ ใน ๑๐ คนของเด็กและวัยรุ่นที่ไม่ได้กระทำผิดมีฐานะด้อยทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวหรือความยากจน รวมทั้งสภาพที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เด็กและวัยรุ่นกระทำผิด อย่างไรก็ตาม เยาวชนอาจมีมิจฉา ทิภูฏิวที่ปรุ่งแต่ด้วยกิเลสที่มีความทะเยอทะยายคิดจะเปลี่ยนฐานะให้ร่ำรวย มีหน้ามีตาขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้พยายามทุกวิถีทางด้วยคิดว่าเงินเป็นสิ่งสำคัญที่สุดโดยเชื่อว่าเงินเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ตนเป็นคนที่ได้รับการยอมรับในสังคม เพื่อเป็นช่องทางกอบโกยต่อไป โดยไม่ได้ระลึกรถึงความซื่อสัตย์สุจริต เกียรติยศ ชื่อเสีย ว าศ์สกุล หรือความเดือดร้อนของบุคคลอื่น เพียงขอให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา เมื่อไม่สามารถจะหามาได้โดยสุจริต ก็จำเป็นต้องดำเนินการในทางทุจริต ทำให้กลายเป็นอาชญากร และเป็น ภัยต่อสังคม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง^๙

^๙ วิทยากร เชียงกุล, ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : ผลิต, ๒๕๓๓), หน้า ๓๗- ๓๘.

๓. สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม

เยาวชนต้องอยู่ กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวหลายประการ ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลทำให้ชีวิตของ เยาวชนโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งได้ เช่น เยาวชนยอมเลียนแบบและได้นิสัยจากบิดามารดาหรือ ครูบาอาจารย์หรือบุคคลข้างเคียงที่อยู่ใกล้ชิดเยาวชน ธรรมชาติ ภูมิประเทศ สถานที่ ดินฟ้าอากาศ การศึกษา และสภาพการณ์ทั่วไปก็อาจทำให้บุคคลแตกต่างกันได้ทั้งกิริยา วาจา และนิสัยใจคอ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความคิดอ่านหรือความต้องการ ซึ่งความสำคัญของ ปัญหาสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น

๓.๑) การเพิ่มของจำนวนประชากร รวมทั้งการอพยพจากชนบทเข้ามาในเมือง หลวง เนื่องจากคนเป็นจำนวนมากต้องอยู่ในภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยความยากจน ประสบปัญหาการว่างงาน การไร้การศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคม และปัญหาศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานในการ ก่อให้เกิดอาชญากรรม เพราะสภาพแวดล้อมชักจูงให้เยาวชนหันไปสู่อบายมุข และอาชญากรรม นั้นเอง

๓.๒) การศึกษา ซึ่งโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญในการอบรมสั่งสอนด้านความรู้ ทางวิทยากร หรือในด้านศีลธรรมจรรยา หรือความประพฤติ ตลอดจนอาชีพที่เยาวชนจะยึดเป็น หลักในการดำรงชีวิตและการบำเพ็ญตนให้เป็นคนดีต่อไปในภายภาคหน้าเช่นเดียวกับครอบครัว ครูอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ประพฤติ ผิดศีลธรรมหรือล่วงละเมิดกฎหมาย บ้านเมือง ครูอาจารย์จะต้องพยายามกวดขันความประพฤติให้เด็กนักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย จะต้องมีความสัมพันธ์อันดีและมีการติดต่อร่วมมือประสานงานกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองของ เยาวชนอย่างใกล้ชิด ไม่ปล่อยให้เยาวชนประพฤติเสื่อมเสียหรือเกิดความเบื่อหน่ายท้อถอย ซึ่งอาจ ทำให้ต้องคิดอ่านหนีโรงเรียนและไปมั่วสุมกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดได้ง่าย

๓.๓) เยาวชนห่างเหินพระพุทธศาสนา พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการช่วย อบรมจิตใจของเยาวชนให้เป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม และเคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่เบียดเบียน หรือทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาและสังคม สงเคราะห์ด้วย แต่เยาวชนในปัจจุบันมักหลงเพลิดเพลินอยู่กับความนิยมทางวัตถุ มักละเลยหลัก คำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยมีมิจฉา ทิฏฐิ์ว่าเป็นสิ่งม่งายและลำสมัย เยาวชนจึงขาดสิ่งยึด เหนี่ยวทางจิตใจที่จะทำให้เกิดความมั่นคงที่จะฟันฝ่าอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต บางครั้งยังมี

ความเข้าใจในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่ผิด ทำให้เยาวชนพลอยเสื่อมศรัทธาต่อ

พระพุทธศาสนา

๓.๔)สภาพที่อยู่อาศัย ปัญหาที่อยู่อาศัยนับเป็นปัญหาสำคัญสำหรับ กรุงเทพมหานครโดยเฉพาะ ทั้งนี้ เนื่องมาจากประชาชนในชนบทขาดที่ทำกินหรือทำกินไม่ได้ผล และเห็นว่าโอกาสในการทำงานในเมืองมีมากกว่า จึงทำให้เกิดความแออัดในเรื่องที่อยู่อาศัยใน กรุงเทพมหานครและเกิดปัญหาอย่างอื่นตามมา เช่นการจราจรติดขัด มีคนว่างงาน ที่อยู่อาศัยไม่ ถูกสุขลักษณะ มีผู้อยู่อาศัยยั ดเยียดกันก่อให้เกิดความสกปรกจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของผู้อาศัย ปราศจากระเบียบ ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากทางสังคม โดยเฉพาะในย่านของประชาชนผู้มีรายได้น้อย ต้องอยู่กันอย่างแออัด เด็กขาดสถานที่ที่พักผ่อน หย่อนใจ ขาดสถานที่เล่นกีฬาหรือหา ความสำราญอื่น ๆ เยาวชนส่วนใหญ่จึงมีเวลาว่างมาก เมื่อ ขาดการชักจูงช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในการใช้เวลาว่างเหล่านั้นให้คุณค่า เยาวชนจึงใช้เวลาว่างไป ในทางที่ไม่เป็นสาระหรือไม่ก็หันไปหาการพนันหรืออบายมุขต่าง ๆ และอาจกลายเป็นเด็กที่มี ปัญหาด้านความประพฤติตามทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปถือว่า สังคมเมืองของประเทศที่ พัฒนาแล้วแบ่งออกได้เป็นสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างสงบ มีมาตรฐานความเป็นอยู่และความ ประพฤติที่เหมาะสมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีการควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิภาพกับชุมชน ที่มีความสับสนวุ่นวายหามาตรฐานที่แน่นอนไม่ได้และเต็มไปด้วยสิ่งเข้ายว่นอบายมุขต่าง ๆ ที่ทำ ให้เยาวชนเสียคนได้ง่าย ดังนั้นการที่เยาวชนต้องย้ายที่อยู่เช่นนี้จึงล่อแหลมต่ออันตรายเป็นอย่างมากในปัจจุบัน สำหรับในประเทศไทย เยาวชนต่างจังหวัดที่เข้ามาศึกษาในเมืองหลวงอาจปรับตัว เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ แตกต่างจากของเดิมไม่ได้เพราะอยู่ห่างไกลจากครอบครัว เนื่องจากการ พายแพ้ต่อสิ่งเข้ายว่นในเมืองหลวงเป็นเรื่องที่พบเห็นหรือได้ฟังอยู่บ่อย ๆ นั่นคือทำให้เยาวชนมี โอกาสคบหาสมาคมกับเยาวชนที่พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาในท้องถิ่นที่ย้ายไปอยู่จนกระทั่ง กลายเป็นเยาวชนที่มี พฤติกรรมไม่พึงปรารถนาไปด้วย เพราะเมื่อเยาวชนกลายเป็นคนใหม่ใน

ห้องที่ ก็ย่อยต้องการคบค้าสมาคมกับเพื่อน ถ้าถิ่นที่อยู่ใกล้มีเยาวชนที่ประพฤติไม่ดี เป็นเยาวชนที่ เกเรแล้วก็แทบไม่ต้องสงสัยว่าการคบเพื่อนประเภทดังกล่าวก็เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งของการเกเร^{๑๐}

๓.๕)สถานจริง รมย์เป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ เช่น ช่องการพนัน ช่องโสเภณี สถานที้อาบอบนวด โรงน้ำชา ไนต์คลับ คอฟฟี่ชอป โมเต็ล โรงโบว์ลิ่ง นับว่ามีส่วนช่วยให้เยาวชน เสียคนเป็นจำนวนไม่น้อย เพราะถึงจะรู้ว่าเป็นสถานที่อบายมุขแต่ก็เป็นสิ่งล่อใจให้เยาวชนเกิดความหลงเพลิดเพลินติดอกติดใจ จนเสียคนได้ง่าย จากรายงานของพนักงานควบคุมความ ประพฤติที่เด็กเยาวชนกระทำผิดทางอาญา มักจะปรากฏว่าเยาวชนไม่น้อยมักไปมั่วสุมในแหล่ง รัมย์ที่เป็นอบายมุขดังกล่าว เพราะเยาวชนเหล่านี้ไปครั้งหนึ่งแล้วก็มักจะหาทางเข้าไปเที่ยวอีก เมื่อไม่มีเงินก็มักหาเงินโดยทุจริต เช่น การลักขโมยหรือฉกชิงวิ่งราว เป็นต้น

๓.๖)ผู้ใหญ่กระทำตัวอย่างไม่ดีให้เด็กเห็น เนื่องจากเยาวชนจะถือเอาผู้ใหญ่เป็น แบบอย่าง ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่ทำไม่ดีย่อมทั้งกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ เช่น เกียจคร้าน ไม่ทำงาน มีกิริยาจาหาบายคาย ไม่สุภาพ มีความประพฤ ติเสื่อมเสีย ชอบดื่มสุราอาละวาด ติด ยาเสพติด เล่นการพนัน หรือคบเพื่อนนักเลงอันธพาล เป็นต้น เมื่อเยาวชนได้พบแต่สิ่งไม่ดีไม่งาม ตลอดจนอาจจดจำเป็นตัวอย่างและกระทำผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายได้ง่าย

๓.๗)การขัดแย้งในทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาในปัจจุ บัน เยาวชนสามารถรับข้อมูลข่าวสารผ่านทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือแม้กระทั่งจากโทรศัพท์มือถือ ซึ่งมี อิทธิพลต่อเยาวชน ทำให้เยาวชนกระทำตามโดยขาดโยนิโสมนสิการ และยังเกิดมิจฉา พิภพฐิว่า อารยธรรมของแต่ละประเทศวัดกันที่ความเจริญทางวัตถุ เห็นว่าเป็นสิ่งโก้ เก๋ เช่นเรื่อ งการแต่งกาย การไว้ผมยาว หรือแม้กระทั่งความประพฤติ กิริยามารยาทที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ กระทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม ผิดศีลธรรมและกลายเป็นความผิดทางกฎหมายขึ้นด้วย

๓.๘) การคบเพื่อน นับเป็นสาเหตุสำคัญสำหรับเยาวชน เพราะหากเยาวชนได้ เพื่อนเก รมีความประพฤติที่ไม่ดี แล้วก็อาจชักจูงให้เขาชน กระทำพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา โดยเฉพาะเยาวชนที่หมดที่พึ่งทางบ้านโดยพ่อแม่ไม่มีโอกาสอบรมสั่งสอน หรือพ่อแม่ไม่พยายาม เข้าใจปัญหาของลูก ย่อมทำให้เยาวชนหันไปพึ่งเพื่อนและอาจถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดี เช่น

^{๑๐} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, วิเคราะห์ปัญหาสังคมในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๗ - ๑๔๔.

ชักชวนหนีโรงเรียน เทียวเตร่เสเพลในสถานเริงรมย์ซึ่งเป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ รวมไปถึงการเที่ยวโสเภณี การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เล่นการพนัน เสพยาเสพติด ดื่มสุรา เป็นต้น จนกระทั่งกลายเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

๓.๙) สื่อต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์และหนังสืออ่านทั่วไป เป็นสิ่งที่เยาวชนถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ที่มีประโยชน์ แต่มีหนังสือบางประเภทที่มีเนื้อหาไปทางลามกอนาจารก่อให้เกิดการยั่วยงทางเพศและเป็นเพาะนิสัยที่ไม่ดีให้แก่เยาวชนที่ขาดโยนิโสมนสิการและความรับผิดชอบ อันนำไปสู่การกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น พฤติกรรมการมี เพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นอกจากนี้ยังมีสื่อประเภทภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมการศึกษา วัฒนธรรม และการพักผ่อนอารมณ์ของเยาวชน แต่สารที่ได้จากสื่อเหล่านี้ที่ออกมาในลักษณะที่ไม่ดี ไม่งาม ย่อมก่อให้เกิดผลติดตามมาเช่น เรื่องการรุมทำร้าย รุมฆ่า หรือการลอบฆ่ากันอย่างเลือดเย็น เรื่องการทารุณโหดร้าย เรื่องกามารมณ์คบชู้ เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวอย่างไม่ดีสำหรับเยาวชนที่ยังไม่มีโยนิโสมนสิการ ไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องสมมติ อีกทั้งเป็นสาเหตุให้เยาวชนจำเป็นตัวอย่าง^{๑๑}

๓.๓ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนในสังคมไทย

พฤติกรรมของเยาวชนในสังคม ถูก มองว่า เป็นพฤติกรรมของวัยรุ่น ที่เกิดจากความอยากรู้ อยากรลองหรืออยากกระทำของวัยรุ่น ในแง่ที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดที่จะเกิดกับวัยรุ่นและเป็นผลเสียไปสู่สังคม เช่น พฤติกรรมการเสเพลสิ่งเสพติด พฤติกรรมการทะเลาะวิวาท พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร พฤติกรรมการ จับจ่ายใช้สอยสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เป็นต้น และจากการศึกษาพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษา ษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร^{๑๒} จำนวน ๒๕๐ คน อายุระหว่าง ๑๓- ๒๓ ปีพบว่า นักศึกษาที่คบเพื่อนที่มี คุณสมบัติที่ดีตามหลัก

^{๑๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **สังคมวิทยา ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑-๑๐.

^{๑๒} ผ่องพันธุ์ แว่ววิเศษ , “ ลักษณะจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์** , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๔.

ศาสนาหรือตามที่ตั้งคัมภรารณา ซึ่งหมายถึงนักศึกษาที่มีลักษณะการคบเพื่อนที่เหมาะสมมาก เป็นผู้ที่มัทศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทน้อย ส่วนผู้ที่ลักษณะการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมน้อยก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทมาก จากการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในเยาวชน สามารถกระทำได้ดังนี้คือ ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติของเยาวชนที่เข้าเรียนใหม่ทุกคน ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า นักเรียนอาชีวศึกษาที่เข้าใหม่อายุน้อยส่วนใหญ่มองเห็นโทษของการทะเลาะวิวาท (การทะเลาะวิวาทเป็นมิจฉาภิภูฏฐิ) อยู่แล้ว แต่เมื่ออยู่ไปนาน ๆ ทัศนคติจะเปลี่ยนไปทางตรงข้าม เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และกลุ่มเพื่อน ดังนั้นการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารณา มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าว ว่า ทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าเขามีความรู้ทางด้านที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งนั้น จึงเป็นเครื่องทำนายว่าบุคคล จะกระทำต่อสิ่งนั้นไปในทำนองใดด้วย เพราะทัศนคตินั้นเปรียบเสมือนสาเหตุภายใน ซึ่งผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมต่างกันไป^{๑๓}

สุชา จันท์นเอม สรุปความหมายของทัศนคติว่าเป็นนามธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล และทัศนคติมีความสำคัญต่อการตอบสนองทางสังคมของบุคคลเป็นอย่างมาก นั่นคือ บุคคลที่มีพฤติกรรมอย่างไรหรือทำสิ่งใดลงไป ทัศนคติจะเป็นเครื่องกำหนดทัศนคติจึงเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของบุคคล และบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป^{๑๔}

^{๑๓} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, “การวัดทัศนคติ”, เอกสารประกอบการฝึกอบรม มการวิจัยขั้นสูงทางพฤติกรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๒ - ๔.

^{๑๔} สุชา จันท์นเอม, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.), หน้า ๒๔๒.

นักวิชาการ ได้นำแนวทางในสร้างทัศนคติ ^{๑๕} มาใช้เนื่องจากมีขั้นตอนที่ง่ายต่อการพัฒนาและฝึก โดยเน้นหลัก ๓ ประการคือ

๑) ให้ข้อมูลที่กล่าวถึงผลดีหรือผลเสีย ที่เกิดจากการกระทำหรือ ไม่กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งที่ทำให้ข้อมูลอาจเป็นบทความ เทป วิดีโอ โทรทัศน์หรือมีผู้บรรยาย ซึ่งจะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคคลที่จะโน้มน้าวจิตใจ สารที่มีเนื้อหา และรูปแบบที่เหมาะสมกับเยาวชน ประโยชน์ที่ต้องกับความต้องการของเยาวชน กระบวนการเปลี่ยนแปลง

๒) แสดงความรู้สึกนึกคิดต่อการกระทำ โดยการทำกิจกรรมภายใต้บรรยากาศที่ดี เช่น นำโคลงกลอน บทเพลง นิทาน มาประกอบการทำกิจกรรม

๓) เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกโดยการเขียน พูด วาดภาพ ทำให้เกิดกำลังใจในการทำพฤติกรรมนั้นๆ

สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้าง ก่อน เช่น หากไม่ต้องการให้เยาวชนมีพฤติกรรมทะเลาะวิวาท เยาวชนจะต้องมีทัศนคติต่อ การทะเลาะวิวาทน้อย เพราะว่า การที่ เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทมากเพียงใด แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของ เยาวชนที่จะมีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทมากขึ้นเท่านั้น จากงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษาชายในวิทยาลัยอาชีวศึกษาในกรุงเทพฯ มหานคร ^{๑๖} ก็ปรากฏชัดเจนว่านักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทน้อยจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทน้อย หรือไม่ทะเลาะเลย ส่วนนักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทมาก จะมีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทมาก

^{๑๕} อ้อมเดือน สดมณี, "การพัฒนาจิตพิสัยในมิติพฤติกรรมศาสตร์", เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๓.

^{๑๖} ผ่องพันธุ์ แววิเศษ , “ ลักษณะจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์** , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๔.

๓.๔ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

ในการพัฒนาเยาวชนนั้น เป้าหมายที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือ การพัฒนาให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่ง ซึ่งนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้อย่างคร่าว ๆ บคลุ่ม กล่าวคือ การพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในทั้ง ๔ ด้าน^{๑๓๗} คือ

๑) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนตนเอง เช่น มีพฤติกรรมรักษาสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

๒) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น มีพฤติกรรมซื่อสัตย์ไม่ ก้าวร้าวต่อผู้อื่น ทำตามระเบียบโรงเรียน เป็นต้น

๓) เป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เช่น มีพฤติกรรมเรียนดี ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างขยันขันแข็ง เป็นต้น

๔) พยายามพัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคมด้วย เช่น การอาสาพัฒนาชนบทของนิสิตนักศึกษา มีพฤติกรรมประห ยัดพลังงาน รักษาสาธารณสมบัติ รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้เยาวชนไทยที่มีคุณภาพนั้น นักวิชาการไทยยังได้เสนอว่าเยาวชนควรมีความพร้อมทางจิตใจที่สำคัญ ๔ ประการ ดังนี้^{๑๓๘}

๑) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง หมายถึง เป็นผู้ que เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่พวกพ้องและมากกว่าที่จะเห็นแก่ตัวเองเป็นสำคัญ รู้จักว่าเมื่อใดควรเสียสละเพื่อผู้อื่นก็ยินดีที่จะทำ ไม่เอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เห็นความสำคัญของส่วนรวมและประเทศชาติ รู้ว่าตัวเรายอมอยู่ไม่ได้หรืออยู่ได้ไม่ดีถ้าไม่มีประเทศชาติ

^{๑๓๗} ดวงเดือน พันธุมนาวิน , “การใช้ผลผลิตจากการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนไทย”, วารสารจิตวิทยา.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม, ๒๕๓๙): ๔๖ – ๖๐.

^{๑๓๘} ดวงเดือน พันธุมนาวิน , “คุณภาพของครอบครัวกับการพัฒนาเยาวชน ”, สารสัมพันธ์สมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนสตรีวิทยา ,(กุมภาพันธ์, ๒๕๓๑): ๒ - ๓.

๒) มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง หมายถึง เป็นผู้ที่เชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อย่างมั่นคง นั่นคือ เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ เช่น เชื่อว่าตนเองได้คะแนนสูงเพราะมีความพยายามตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อว่าจะมีความสุขสงบก็โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น

๓) มีลักษณะมุ่งอนาคตและ ควบคุมตนได้มาก หมายถึง รู้จักคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของตนเอง รู้จักอดเปรี้ยวไว้กินหวาน รู้จักอดทนรอได้ เมื่อเห็นว่าต้องอดทนหรือควรรอคอยสิ่งใดก็สามารถบังคับใจให้ทำได้ตามนั้น ๔) มีสุขภาพจิตดี หมายถึง มีความสุขกายสบายใจ ไม่วิตกกังวลมากเกินไป

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมข้างต้นนี้มักเป็นพฤติกรรมที่ควรส่งเสริม เพื่อให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ซึ่งนักวิชาการไทยให้ความสำคัญ เนื่องจากการส่งเสริมให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จะทำให้เยาวชนใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการทำความดี เป็นแนวทางในการแก้ไขแนวทางในการแก้ไขปัญหาทาง สังคมที่เหมาะสมและยั่งยืน ซึ่งการส่งเสริมให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนานั้น เยาวชนจะต้องมีความพร้อมทางด้านจิตใจ เป็นสำคัญ

๓.๕ การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย

การพัฒนาเยาวชนโดยการ เสริมสร้าง คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของเยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมพึงปรารถนา ในการพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี คนเก่ง ในสังคมไทย ในปัจจุบัน คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ควรเสริมสร้างให้แก่ เยาวชน เพื่อปลูกฝังเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตนเอง การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการ คิดแบบ วิจัยรณญาณ

๓.๕.๑ การพัฒนาวินัยในตนเอง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ ฉันทนา ภาคบงกช^{๑๙} ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๒๐} ศุภนิത്യ วัฒนธาดา^{๒๑} สุชา จันทรโสมและสุรางค์ จันทรโสม^{๒๒}, (๒๕๑๕) ได้กล่าวถึงความหมายของ “วินัยในตนเอง” ไว้อย่างกว้างขวาง แต่เมื่อ พิจารณาลักษณะร่วมของความหมายต่างๆ แล้ว พบว่ามีลักษณะที่ร่วมกับของความหมายคือ ต่างก็เห็นว่า วินัยในตนเอง คือความสามารถของบุคคลในการที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือความต้องการที่ตั้งใจไว้ สำหรับนักวิชาการอีกส่วนหนึ่ง กล่าวถึงความหมายของวินัยในตนเองในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปคือ ช.ชนบท^{๒๓} กล่าวว่า วินัยในตนเอง เป็นการปฏิบัติตามระเบียบของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยความสำนึกในหน้าที่ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยทั้งในที่ลับและที่แจ้ง สุรพงษ์ ชูเดช^{๒๔} (๒๕๔๒) กล่าวว่า วินัยในตนเองหมายถึง คุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามารถของบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ตนเองมุ่งหวัง โดยที่การควบคุมพฤติกรรมของตนเองนั้น เกิดจากแรงกระตุ้นจากภายในและพฤติกรรมที่แสดงออกนั้น จะต้องสอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์อันดีงามของสังคม

^{๑๙} ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ, “การสำรวจคุณลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคมไทย” รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๖, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙).

^{๒๐} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ประมวลบทความทางวิชาการตอน ๑**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙).

^{๒๑} ศุภนิത്യ วัฒนธาดา, **คู่มือจิตวิทยาการศึกษา ทฤษฎี และการปฏิบัติ**, (พระนครศรีอยุธยา : วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๑๘).

^{๒๒} สุชา จันทรโสม และสุรางค์ จันทรโสม, **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๕).

^{๒๓} ช.ชนบท, “วินัยในตนเองสอนให้เกิดขึ้นได้อย่างไร”, **ประชากรศึกษา**, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ (ธันวาคม ๒๕๓๓) : ๒๑ - ๒๓.

^{๒๔} สุรพงษ์ ชูเดช, “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”, **ปริญญาานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๒.

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับวินัยในตนเอง พบว่า งานวิจัยให้ความหมายของคำว่า “วินัยในตนเอง” ที่มีลักษณะร่วมกันคือ วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์หรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่ตนต้องการหรือมุ่งหวัง

จากความหมายที่รวบรวมมาข้างต้น สรุปได้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึงความสามารถของบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองไม่ให้เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นต้องสอดคล้องกัน

การเสริมสร้าง คุณลักษณะ ความมีวินัยในตนเอง ของเยาวชน เพื่อให้เยาวชน มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา มีหลักดังนี้^{๒๕}

๑. เด็กสามารถเรียนวินัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

๒. บรรยากาศที่อบอุ่นและความสัมพันธ์ที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมการมีวินัยในตนเอง

๓. การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นจะทำให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างเหมาะสม

๔. การมีวินัยในตนเองจะพัฒนาได้เมื่อเด็กมีอิสรภาพที่จะเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก

๕. ทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาสำคัญเมื่อเขาได้ทำกิจกรรม

๖. ส่งเสริมการมีวินัยในตนเองควรกระทำให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

การเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การให้ความรู้ขั้นสูง การอบรมทางศาสนา การให้แสดงบทบาทสมมติ การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดความคล้อยตามและการ

^{๒๕} ลักษณะเสด็จ ทองคำ, “จิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๖.

ให้เลียนแบบจากตัวแบบ ^{๒๖} เพราะถ้า เยาวชน มีวินัยในตนเองแล้ว จะก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง เนื่องจากวินัยมีคุณค่า ดังนี้^{๒๗}

๑. วินัยเป็นเครื่องแสดงความแตกต่างระหว่างบุคคล
๒. วินัยทำให้ผู้รักษาวินัยเป็นคนดีขึ้น เป็นเครื่องป้องกันความเสื่อมเสีย
๓. วินัยเป็นเครื่องวัดความดีของคน ใครจะเป็นคนดีหรือเลว ดีมากหรือน้อย ไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัดความแม่นยำเท่ากับการสังเกตวินัยของผู้นั้น

การเสริมสร้างวินัยให้กับเยาวชน ควรเป็นวินัยในตนเอง และหลักการสร้างวินัยในตนเองนั้น ต้องตั้งอยู่บน นวากฐานแห่งการชื่นชอบหรือเต็มใจ มากกว่าวินัยที่มีรากฐานของคำสั่ง การบังคับ หรือการลงโทษ ทั้งนี้การเสริมสร้างควมมีวินัยในตนเองให้กับ เยาวชน ต้องคำนึงระดับ การพัฒนาการทางจิตใจของแต่ละวัยด้วย

จากการศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียน พุทุมหาเมฆ กรุงเทพมหานคร^{๒๘} ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาควมมีวินัยในตนเองของ นักเรียน พบว่าหลังจากการใช้กิจกรรมกลุ่ม นักเรียนมีพัฒนาการด้านควมมีวินัยในตนเองสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และจากการศึกษา ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนา จริยธรรมควมมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ในโรงเรียนสาธิตคณะ ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ^{๒๙} พบว่าควมมีวินัยในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีการ

^{๒๖} ดวงเดือน พันธุนานิน , **จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน** ,(กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,๒๕๒๓).

^{๒๗} ชำเลือง วุฒิจันทร์ , **คุณธรรมและจริยธรรม : หลักการและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาใน สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ** , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา,๒๕๒๔).

^{๒๘} ลัดดาวรรณ ณ ระนอง, “การทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาควมมีวินัยในตนเอง”, ปรินญา นิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๒๕.

^{๒๙} ลัดดา ศิลาน้อยและคณะ, “การใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาจริยธรรมควมมีวินัยในตนเอง”. รายงานการวิจัย (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๓๓.

เปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมความมี วินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และจากการศึกษาผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา^{๓๐} กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดหลวงสิริบุญาราม อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ๒ ะจำภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๓๙ จำนวน ๒๐ คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง ๑๐ คน และกลุ่มควบคุม ๑๐ คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำกลุ่ม สัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๖๐ นาที รวม ๕ สัปดาห์ จำนวน ๑๐ ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนตามปกติ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความมีวินัยในตนเอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

๓.๕.๒ การพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับปรัชญาเชิงอารมณ์ไว้ดังนี้

เท็ดคักดี เดชคง ได้ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการนำไปสู่การเป็นคนดี มีคุณค่า มีความสุข โดยอธิบายว่า การเป็นคนดี หมายถึง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งก็คือความเมตตากรุณาในพุทธศาสนา การมีคุณค่า มีความสอดคล้องกับการมีสติรู้ตัว (Awareness) และการมีความสุข เกิดจากการรู้จักมองโลก เลือกรหาความสุขใส่ตัว เมื่อเกิดความทุกข์ก็ใช้ปัญญาหาวิธีการแก้ไข^{๓๑}

ทศพร ประเสริฐสุข กล่าวว่า ปรัชญาเชิงอารมณ์เป็นความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ความคิดและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ และแรงกระตุ้นภายในตลอดจนสามารถระอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่จะเผชิญกับอุปสรรค และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้

^{๓๐} ศศิธร ดีเหมาะ, “ผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา”, *ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๓๑} เท็ดคักดี เดชคง, *จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติและปัญญา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๒).

อย่างคับข้องใจ รู้จักจัดความเครียดที่จะมาขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนเอง ได้สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนในการทำงานกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างมีความสุขจนประสบความสำเร็จในการเรียน ในอาชีพ ตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิต^{๓๒}

กรมสุขภาพจิต ได้นิยามคำว่า ปรีชาเชิงอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข^{๓๓}

มนัส บุญประกอบ ได้ให้ความหมายของอีคิวว่า เป็นความสามารถที่จะอ่านใจหรือรู้ถึงใจเขาของบุคคลได้ ตลอดจนการจักควบคุมและใช้อารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม มองโลกในแง่ดี มีความเป็นผู้นำ และรู้จักที่จะรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นไว้ได้อีกด้วย^{๓๔}

วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี ให้ความหมายปรีชาเชิงอารมณ์ว่าเป็นความสามารถ ของบุคคลที่จะเข้าใจ จัดการ และ ใช้ประโยชน์จากอารมณ์ของตนเอง สามารถเข้าใจอารมณ์ของผู้ อื่น และมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลได้^{๓๕}

รัตติกรณ์ จงวิศาล ได้กล่าวถึงปรีชาเชิงอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถในการตระหนักและเข้าใจอารมณ์หรือความ มารู้สึกของตนเอง สามารถจัดการ กับอารมณ์ของตนเอง และสามารถใช้อารมณ์ให้เกิดประโยชน์ และเป็นความสามารถในการตระหนักรู้และเข้าใจความ มารู้สึกของผู้อื่น และความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น^{๓๖}

^{๓๒} ทศพร ประเสริฐสุข, “ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา”, *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ : ๑๙ – ๓๖.

^{๓๓} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, *อีคิว : ความฉลาดทางอารมณ์*, (กรุงเทพมหานคร : กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๓).

^{๓๔} มนัส บุญประกอบ, “อีคิวกับภาวะผู้นำในบางประเด็น”, *รวมบทความทางวิชาการเรื่องอีคิว*, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมผู้สนใจอีคิว, ๒๕๔๓).

^{๓๕} วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี , “การพัฒนาสติปัญญาทางอารมณ์เพื่อความสำเร็จในการทำงาน ”, *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ : ๓๗ – ๕๒.

^{๓๖} รัตติกรณ์ จงวิศาล , *EQ กับภาวะผู้นำในการทำงาน* , (กรุงเทพมหานคร : ชมรมผู้สนใจอีคิว, ๒๕๔๔).

สรุปความหมายของปรัชญาเชิงอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของเยาวชนในการรับรู้ และเข้าใจถึงความรู้ สึกนึกคิดและสภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและของผู้อื่น และใช้ความสามารถที่มีในการปรับตัวแก้ไขข้อขัดแย้ง และบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งนำไปใช้สู่ความสำเร็จ ในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมรวมถึงความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

กรมสุขภาพจิต ได้แบ่งองค์ประกอบของปรัชญาเชิงอารมณ์ ออกเป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ได้รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมประกอบด้วย

๑.๑ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง : สามารถรู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ได้ และสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม

๑.๒ ความสามารถในการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น : ใส่ใจผู้อื่น เข้าใจและ ยอมรับ ับผู้อื่น และสามารถแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

๑.๓ ความสามารถในการรับผิดชอบต่อ : รู้จักการให้รู้จักการรับ รู้จักให้อภัย และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

๒. ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจ แก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

๒.๑ ความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง : รู้ศักยภาพของตนเอง สามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้ มีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย

๒.๒ ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา : รับรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และมีความยืดหยุ่น

๒.๓ ความสามารถในการมีสัมพั นธ์ภาพกับผู้อื่น: รู้จักการสร้างสัมพันธ์ภาพ ที่ดี กับผู้อื่น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และสามารถแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์

๓. ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่าง เป็นสุข มีความ ภูมิใจใน ตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุขสงบทางใจ

๓.๑ ความภูมิใจในตนเอง: การเห็นคุณค่าในตนเอง เชื่อมั่นศรัทธาในตนเอง

๓.๒ ความพึงพอใจในชีวิต รู้จักมองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน และพอใจ ในสิ่งที่ตน มีอยู่

๓.๓ ความสงบทางใจ : มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข รู้จักผ่อนคลาย และมีความสงบทางจิตใจ

กรมสุขภาพจิต ได้เสนอแนะแนวทางและวิธีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑) การตระหนักรู้ในตนเอง การรู้จักอารมณ์ตนเอง จะเป็นพื้นฐานในการควบคุม อารมณ์ เพื่อแสดงออกอย่างเหมาะสม การรู้ จักอารมณ์ตนเอง หรือการรู้ตัว หรือการมีสติในทักษะ ของพุทธ ศาสนานั้นเอง ปกติเมื่อเราเกิดอารมณ์ใดๆ ขึ้นมาเราจะ ตกอยู่ในภาวะใดภาวะหนึ่ง ดังต่อไปนี้

๑.๑) ถูกครอบงำ หมายถึง การที่เราไม่สามารถฝืนต่อสภาพอารมณ์นั้นๆ ได้จึง แสดงพฤติกรรมไปตามสภาพอารมณ์ดังกล่าว เช่น เมื่อโมโหก็อาจจะขว้างปาข้าวของหรือส่ง เสียง ดังโดยไม่สนใจใคร

๑.๒) ไม่ยินดียินร้าย หมายถึง การไม่ยินดียิน ร้ายต่ออารมณ์ที่ เกิดขึ้นหรือทำ เป็นละเลยไม่สนใจเพื่อบรรเทาการแสดงอารมณ์ เป็นไม่ใส่ใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งที่จริง ๆ ก็ รู้สึกโกรธ

๑.๓) รู้เท่าทัน หมายถึง การรู้ทันต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้นมีสติ ตีรู้ว่าควรจะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุดในขณะอารมณ์นั้นๆ เช่นโกรธก็รู้ว่าโกรธแต่ก็สามารถควบคุมอารมณ์โกรธนั้นได้ ระวังอารมณ์โกรธได้ และหาวิธีจัดการแก้ไขได้อย่างเหมาะสม วิธีการฝึกให้รู้เท่าทันอารมณ์ ตนเอง

๑. ทบทวน เมื่อแรกว่าที่ผ่านมามีปัญหาในการแสดงอารมณ์ ลองให้เวลาทบทวนอารมณ์ด้วยใจที่เป็นกลางไม่เข้าข้างตนเองว่า เรามีลักษณะอารมณ์อย่างไร เรามักแสดงออกใน รูปแบบไหนแล้ว รู้ สึกพอใจ ไม่พอใจอย่างไร คิดว่าเหมาะสมหรือไม่ต่อการแสดงอารมณ์ ในลักษณะนั้นๆ

๒. ฝึกสติ ฝึก ให้มีสติและรู้ตัว อยู่นิ่งเสมอว่าขณะนี้เรากำลังรู้ สึกอย่างไร กับตนเองหรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว สบายใจ ไม่สบายใจ แล้วลองถามตัว เองว่าเราคิดอย่างไรกับความรูสึกนั้น และความคิด ความรูสึกนั้นมีผลอย่างไรกับการแสดงออกของเรา

๒) การควบคุมตนเอง เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับ บุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์ทั้งอารมณ์ดีและอารมณ์ ไม่ดีให้ เกิดความสมดุล ในการจัดการกับอารมณ์ตนเองนี้ จะทำได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความรู้จักอารมณ์ตนเอง การจัดการอารมณ์ได้เหมาะสมเพียงใดได้จากสิ่งต่อไปนี้

๒.๑) ควบคุมได้ไม่แสดงออกอย่างทันทีทันใด มีความรูสึกไม่ถูกครอบงำ โดยอารมณ์ด้วยความกลัว ความโกรธ ความเศร้า ความผิดหวัง ัง ความวิตกกังวลที่รุนแรงทำให้คนเราสูญเสียการควบคุมอารมณ์

๒.๒) สามารถอธิบายได้อย่าง สมเหตุสมผลถึงการเกิดและการแสดงออกของอารมณ์

๒.๓) ก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลย้อนกลับในแง่บวก

๒.๔) แสดงออกอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลา และ สถานการณ์ การจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมจะทำให้เกิดความสบายใจ ซึ่งจะมีผลไปถึง ความสำเร็จและ

ความสุขในการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ผลที่เกิดขึ้นกับการแสดงอารมณ์ในลักษณะต่างๆ เช่น

๒.๔.๑ การแสดงออกที่ นทีที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงผล ที่เกิดตาม มา ความเครียดอาจลดลงในขณะนั้น แต่ผลที่ตามมาอาจทำให้เกิดอารมณ์ไม่ดีมากขึ้นไปอีก

๒.๔.๒ เก็บกดไว้ไม่แสดงออก พยายามลืมไม่คิดถึง หลีกเลียงเป็นการทำร้ายสุขภาพจิตของตนเอง เพราะอารมณ์ยังคงอยู่ไม่ได้ระบายออก หากมีการ สะสมไว้มาก เพียงใด ยิ่งจะเกิดอันตรายตามมาภายหลังมากขึ้นเพียงนั้น

๒.๔.๓ โทษความให้ผิดผู้อื่น แสดงออก กกับผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง หาแพะรับบาป เป็นการทำให้เกิดความสบายใจขึ้นชั่วคราวที่ได้ระบายอารมณ์ ไปยังผู้อื่น แต่ผลย้อนกลับอาจ ไม่ได้โดยเฉพาในด้านสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

๒.๔.๔. ระบายออกได้อย่างเหมาะสม อารมณ์ดีขึ้น ผลที่เกิดตามมาเป็นไปในทางที่ดีนับว่าเป็นวิธีการจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเฉลียวฉลาด ผู้ที่จะจัดการกับ อารมณ์ในวิธีที่ ๔ ต้องมีการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง และเข้าใจสถานการณ์แวดล้อม

๒.๒.๕. การฝึกการจัดการอารมณ์ของตนเองสามารถทำได้ดังนี้

๒.๒.๕.๑ ทบทวนว่ามีอะไร บ้างที่เราลงไปเพื่อตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้น และพิจารณาว่าผลที่ตามมาเป็นอย่างไร

๒.๒.๕.๒ เตรียมการใน การแสดงอารมณ์ ตั้งใจเกี่ยวกับการ แสดงออกของอารมณ์ครั้งต่อไป ฝึกการสั่งตัวเองว่าจะทำ จะไม่ทำอะไร

๒.๒.๕.๓ ฝึกการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือที่เราต้องเกี่ยวข้อง ในด้านดี ฝึกอารมณ์ให้แจ่มใสเกิดความสบายใจ

๒.๒.๕.๔ การสร้างความรู้ สึกที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อ สิ่งอื่นที่อยู่รอบตัว ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากข้อ ๒.๒.๕.๓ ทำให้เกิดความคิดเป็น สิ่งที่ทำหายที่จะทำให้เราพัฒนา ยิ่งขึ้น

๒.๒.๕.๕ ฝึกการมองหาประโยชน์และโอกาสจากอุปสรรค โดยการเปลี่ยนมุมมอง มองหาแง่ดีโดยคิดว่าเป็นสิ่งทำหายที่จะทำให้เราพัฒนายิ่งขึ้น

๒.๒.๕.๖ ฝึกการผ่อนคลายความเครียด โดยเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตนเอง เพราะ หากเครียดมากจะ ไม่มีพลังพอที่จะหลุดพ้นจากการครอบงำอารมณ์ เมื่อควบคุมอารมณ์ได้แล้วก็จะหาทางระบายอารมณ์ใน ทางที่เหมาะสม การคลายเครียด ทำได้หลายวิธี เช่น การออกกำลังกาย การฟังเพลง นั่งสมาธิ เดินจงกรม เล่นดนตรี ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

๓) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นการมองหาแง่ดีของ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง จะช่วยทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ได้ ทำให้เกิดกำลังใจที่จะสร้างสรรค์ สิ่งดีๆ มุ่งไปสู่ เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้ที่มีความสามารถด้านนี้มีแนวโน้มว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณค่า

ในการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองนั้น เทอดศักดิ์ เดชคง^{๓๔} ได้เสนอแนวทางที่น่าสนใจในการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองไว้ดังนี้

๓.๑ ทบทวน และจัดอันดับความสำคัญในชีวิต ว่ามีอะไรบ้างที่เรา ต้องการอยากได้ อยากมี อยากเป็น แล้วพิจารณาว่าการที่เราจะบรรลุสิ่งที่ต้องการนั้น สิ่งใดมีทางเป็นไปได้ เป็นไปไม่ได้ สิ่งใดจะเกิดประโยชน์สิ่งใดจะเกิดโทษ

๓.๒ ตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจน โดยนำความต้องการ ที่มีความเป็นไปได้ และเกิดประโยชน์มาตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนและวางขั้นตอนการปฏิบัติที่จะมุ่งสู่เป้าหมายนั้นๆ

^{๓๔} เทอดศักดิ์ เดชคง, จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติและปัญญา, หน้า ๗๔.

๓.๓ มุ่งมั่นต่อเป้าหมายในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย ต้องระวัง อย่าให้มีเหตุการณ์บางอย่างมาทำให้ไขว้เขวไปจนออกนอกทางที่จะบรรลุเป้าหมาย

๓.๔ ลดความสมบูรณ์แบบ หากเราเป็นบุคคลประเภท "สมบูรณ์แบบ" คือ ทุกอย่างต้องดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ผิดพลาดไม่ได้ ต้องพยายามลดความสมบูรณ์แบบลง ฝึกสร้างสร้างความยืดหยุ่นในอารมณ์ ฝึกการยอมรับความบกพร่องจะ ช่วยให้เราไม่เครียด ไม่ทุกข์ไม่ผิดหวังมากจนเกินไป

๓.๕ ฝึกการมองหาประโยชน์จากอุปสรรค มองหาสิ่งดีจากสิ่งเลวร้าย ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างความรู้สึกดี ๆ ที่จะเป็นพลังให้เกิดสิ่งดี ๆ ต่อไป

๓.๖ ฝึกการสร้างทัศนคติที่ดี หามุมมองที่ดีในเรื่องที่เราไม่พอใจ (แต่ไม่สามารถแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้) มองปัญหาให้เป็นความท้าทายที่เราจะได้เรียนรู้ สิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างพลังและแรงจูงใจให้ผ่านพ้นปัญหานั้นๆ ไปได้

๓.๗ หมั่นสร้างความหมายในชีวิต ด้วยการรู้ สึกดีต่อตัวเอง นึกถึง สิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจ และความพยายามใช้ความสามารถที่มีทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แม้ว่า เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ให้กำลังใจตนเอง คิดอยู่เสมอว่าเราทำได้ เราจะทำและลงมือทำ

๔) การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น เป็นความสามารถในการรับรู้อารมณ์ความรู้สึก ของผู้อื่น มีความเข้าใจเห็นใจผู้อื่น สามารถปรับความสมดุลของอารมณ์ตัวเอง ตอบสนองต่อผู้อื่นได้ อย่างสอดคล้องและเหมาะสม โดยเฉพาะกับ บุคคลที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย จะช่วยทำให้เราสามารถอยู่ร่วมหรือ ทำงานด้วยกันได้ดีและมีความสุขมากขึ้น นอกจากนี้การหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่นและสามารถเข้าใจ จะทำให้เรารู้ ช่องทางที่จะโน้มน้าว จูงใจเขาให้ทำในสิ่งที่เราต้องการได้ และในการฝึกในด้านนี้ได้ ต้องพยายามนึกถึงผู้อื่นพอๆ กับการนึกถึงตัวเอง จึงจะรับรู้อารมณ์ความรู้สึกผู้อื่นได้ แนวทางฝึกการหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่น

๔.๑) ให้ความสนใจในการแสดงออกของผู้ อื่น โดยการ สังเกต สีหน้า แววตา ท่าทาง การพูด น้ำเสียง ตลอดจนการแสดงออกอื่นๆ

๔.๒ อ่านอารมณ์ความรู้สึก ของผู้อื่น จาก สิ่งที่สังเกตเห็น ว่าเขากำลังมีความรู้สึกอย่างไร โดยตรวจ สอบด้วยการถามแต่ ต้องอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม มิฉะนั้นอาจเป็นการทำลายความรู้สึกกันได้

๔.๓ ทำความเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น เรียกว่าเอาใจเขา มาใส่ใจเรา คิดว่าหากเราเป็นเขา เราจะรู้สึกอย่างไรจากสภาพที่เขาเผชิญอยู่

๔.๔ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ เมื่อผู้อื่นกำลังมีปัญหา

๕) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เป็นความสามารถในการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ ผู้ที่มีความสามารถและทักษะด้านนี้ จะสามารถใช้ทั้งความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ในการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับบุคคลต่างๆ ได้อย่างราบรื่น โดยมีแนวทางในการพัฒนาการรักษา สัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ดังนี้

๕.๑ ฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกัน ด้วยการเข้าใจ เห็นใจความรู้สึกผู้อื่น

๕.๒ ฝึกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ฝึกการเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี และไม่ลืมที่จะใส่ใจในความรู้สึกของผู้ฟังด้วย

๕.๓ ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้และรับ

๕.๔ ฝึกการให้เกียรติผู้อื่นอย่างจริงใจ รู้จักยอมรับในความสามารถของผู้อื่น

๕.๕ ฝึกแสดงความชื่นชม ให้กำลังใจซึ่งกันและกันตามวาระที่เหมาะสม

จากการ ประมวลและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับอีคิวในประเทศไทยในช่วง พ .ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๗^{๓๔} โดยใช้การประมาณค่าขนาดอิทธิพลตามวิธีวิเคราะห์เมตา (Meta-analysis) ทำการศึกษาจากงานวิจัยทั้งหมด ๑๘๒ เรื่อง พบว่า มีผู้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออีคิว จำนวน ๔๒ เรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอีคิวกับตัวแปรอื่นๆ จำนวน ๕๗ เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบอีคิวตาม ลักษณะตัวแปรต่างๆ จำนวน ๑๕ เรื่อง ศึกษาการสร้างและพัฒนาเครื่องมือหรือมาตรวัดอีคิว จำนวน ๑๖ เรื่อง และศึกษาการจัดโปรแกรมหรือห ลักสูตรเพื่อพัฒนาอีคิว จำนวน ๕๒ เรื่อง โดยพบว่าในปี พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นปีที่มีผู้สนใจศึกษาเรื่องอีคิวมากที่สุด งานวิจัยส่วนใหญ่เป็น ปริญญา นิพนธ์ระดับปริญญาโท กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่ออีคิว พบว่า กลุ่มปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความ สัมพันธ์ทางบวกต่ออีคิว ได้แก่ สุขภาพจิต ทัศนคติต่อการ ประกอบอาชีพ ลักษณะความเป็นผู้นำ ความพึงพอใจในงานความสามารถในการปรับตัว พฤติ กรรมการเผชิญความเครียด ความพึงพอใจในงาน ความสามารถในการปรับตัว พฤติกรรมการ เผชิญความเครียด การคิดอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มปัจจัยด้าน ชีวสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางบวก ต่ออีคิว ได้แก่ ระดับตำแหน่งงานและอาชีพ กลุ่มปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อ อีคิว ได้แก่ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว อิทธิพล สภาพแวดล้อมในครอบครัว เซอร์อารมณืบิดามารดา ระดับการศึกษาของ บิดามารดาและ ผู้ปกครอง อาชีพผู้ปกครอง กลุ่มปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อ อีคิว ได้แก่ สายการเรียน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ความสัมพันธ์กับครูความสัมพันธ์กับเพื่อน พฤติกรรมการสอนของครู ระดับชั้นปีที่ศึกษา กิจกรรมในโรงเรียน ขวัญกำลังใจใน หน่วยงาน การ สื่อสารในที่ทำงาน ละครโทรทัศน์หลังข่าว และการรับข่าวสารอาชญากรรม

^{๓๔} อัจฉรา สุขารมณื และอังคินันท์ อินทรากำแหง , “การประมวลและสังเคราะห์งาน วิจัยที่เกี่ยวกับ อีคิวในประเทศไทย ”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๐๑ , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ , ๒๕๔๘).

ผลการใช้ชุดกิจกรรมที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปงส นุก จังหวัดลำปาง ^{๓๙} เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนก่อนและหลังการใช้ ชุดกิจกรรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปงส นุก จำนวน ๑๕ คน ผลการศึกษาพบว่า ความฉลาด ทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก่อนและหลังทดลองใช้ชุดกิจกรรม หลังการทดลองใช้ ชุดกิจกรรมมีความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี ด้านเก่งและด้านมีความสุขที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและผลของการศึกษาการใช้โปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอเรือ ^{๔๐} พบว่าโปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์แบบกิจกรรมกลุ่มสามารถเพิ่มระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓.๕.๓ การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์

การคิดวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการพิจารณาตรึงตรองใคร่ครวญข้อมูลหรือสิ่งต่าง ๆ ในเรื่องราวต่างๆ อย่างละเอียด รอบคอบ อย่างมีเหตุผล โดยใช้หลักการแยกแยะองค์ประกอบและจัดหมวดหมู่ ค้นสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ ^{๔๑} ได้ยืนยันว่า มนุษย์ใช้สมองสำหรับคิดเชิงวิเคราะห์มานาน กล่าวคือ สมองมีทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์ โดยอาศัยข้อมูลความจำเกี่ยวกับประสบการณ์เรียนรู้ที่ผ่านมาเป็นพื้นฐานให้เกิดความคิด การคิดเป็นการทำงานของสมองที่เกิดขึ้นโดย ยึดอัตโนมัติ ทักษะการคิดจึงสามารถพัฒนาและฝึกฝนได้ คนจะประสบความสำเร็จในยุคนวัตกรรมพิเศษจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ และที่สำคัญต้องมีทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ สมองสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วย

^{๓๙} อักษรา ศิลป์สุข, “ ผลการใช้กิจกรรมที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปงส นุก จังหวัดลำปาง ”, *ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๕.

^{๔๐} นีรดา อุดลยพิเชษฐ, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์ที่ มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอเรือ ”, *:วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๔๑} คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และ อุษา ชูชาติ , *รายงานเรื่องฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ* . (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๓ก).

การฝึกการคิด ยิ่งมีการใช้สมอง เพื่อการเรียนรู้และการคิดมากเท่าใดใน เยาวชนจะยิ่งทำให้เซลล์สมองสร้างเครือข่ายเส้นใยสมองใหม่ๆ แดกแขนงเชื่อมติดต่อกันมากยิ่งขึ้น ทำให้สมองมีขนาดใหญ่ขึ้นโดยไปเพิ่มขนาดของเซลล์สมอง จำนวนเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อระหว่างเซลล์สมอง สมองหลายส่วนทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงกันให้เกิดการเรียนรู้และการคิด ทั้งในส่วนย่อยและส่วนรวม สามารถคิดค้นหาความหมาย คิดหาคำตอบให้กับคำถามต่างๆ ของการเรียนรู้และพัฒนาคำคิดใหม่ๆ ออกมาได้อีกด้วย โดยมีกรอบพัฒนาการของการเรียนรู้ในแต่ละช่วงอายุที่เป็นช่วงวัยวิกฤตแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในการ เรียนรู้เฉพาะเรื่อง หากเลยช่วงวัยวิกฤตแห่งการเรียนรู้ยังสามารถเรียนรู้ได้อยู่ เพียงแต่ต้องใช้ความพยายาม เวลา และการฝึกฝนมากกว่าการเรียนรู้ในช่วงเวลาต่างๆ ของสมองจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่สมองต้องใช้ในการทำงานระดับสูงขึ้นไปคือการคิด ยิ่งถ้าฝึกฝนใช้สมองคิดและเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากเท่าใด สมองจะยิ่งสร้างเครือข่ายเส้นใยสมองที่จะเป็นตัวช่วยคิด ช่วยพัฒนาทักษะในการคิดมากขึ้นเท่านั้น สมองมีความสามารถที่จะพัฒนาและปรับเปลี่ยนได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ แม้ในคนที่มีอายุ สมองสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ ถ้ามีโอกาสฝึกใช้สมองในการคิด ฉะนั้นความรู้อะไรและความคิดเป็นของสองสิ่งที่จะต้องเกิดควบคู่กันไปเสมอ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความคิดจึงต้องมีเนื้อหาความรู้แทรกอยู่ การคิดที่ดีสามารถนำไปสู่ผลสำเร็จในการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ดีสามารถพัฒนาทักษะการคิดด้วยการดู การฟัง การสัมผัส การเคลื่อนไหวและการกระทำ โดยอารมณ์ที่เป็นสุขเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการคิดและการเรียนรู้ก่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เมื่อการเรียนรู้ไม่มีความเครียด และด้วยแรงจูงใจที่เกิดขึ้นภายในตัวของเยาวชน เยาวชนจะสนใจการเรียนรู้และเก็บข้อมูลการเรียนรู้นั้นได้นาน เยาวชนจะเสาะแสวงหาข้อมูล ผสมผสานความรู้ และคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นความสามารถที่จะแยกแยะหรือย่อยข้อมูลออกเป็นแต่ละส่วนที่ทำให้เข้าใจง่าย สามารถที่จะดึงความสัมพันธ์ของข้อมูลส่วนหนึ่งที่มีต่ออีกส่วนหนึ่ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลได้โดยเข้าใจหลักการและประโยชน์ที่จะนำมาใช้ เยาวชนต้องสามารถจัดระบบข้อมูลที่เป็นกลุ่มก้อนต่างๆ ต้องรู้ว่ากำลังคิดอะไรอยู่ และต้องตรวจสอบอย่างละเอียดเพื่อให้เข้าใจถึงเนื้อหาและโครงสร้างของข้อมูลนั้น คำถามที่จะกระตุ้นให้นักเรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ อะไรคือข้อแตกต่าง อะไรคือผลที่ได้ ให้เปรียบเทียบ และให้แยกแยะ เป็นต้น

การพัฒนาทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล^{๔๒}.กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ขึ้นใน เยาวชน การจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ได้แก่

๑.๑) การสร้างผังมโนทัศน์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เยาวชนสามารถแสดงความสัมพันธ์ของมโนทัศน์เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้น โดยอาศัยคำหรือข้อความเป็นตัวเชื่อมให้ความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ต่างๆ เป็นไปอย่างมีความหมาย ซึ่งอาจจะ มีทิศทางเดียว สองทิศทาง หรือมากกว่า เยาวชนสามารถนำมโนทัศน์ในสาระที่ได้เรียนรู้มาจัดระบบ จัดลำดับ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ แต่ละมโนทัศน์ที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกัน เยาวชน รู้จักสังเกต เปรียบเทียบ สรุปและจำแนกแยะแยะสิ่งต่างๆ จัดเป็นระบบ หรือ หมวดยุติได้ อย่างถูกต้อง และ เยาวชนสามารถรวบรวมข้อมูลและเข้าใจข้อมูลที่ได้รับ ^{๔๓} ผังมโนทัศน์หรือแผนภาพลำดับการคิดจึงเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดของนักเรียนที่มีโอกาสสร้างแผนภาพลำดับการคิดและการอ่านแผนภาพแสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้าใจกระบวนการคิดของตน ได้ดีขึ้น จนสามารถอธิบายออกมาเป็นภาพให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ซึ่งแผนภาพลำดับการคิดนี้ช่วยให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และเกิดความคิดรวบยอด เป็นการใช้ระบบของเหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้ ความจริงที่มีความคงทนของการยอมรับ ทำให้นักเรียนเกิดนิสัยที่จะคิด รู้จักคิด และกระทำ อันจะช่วยให้เกิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นการคิดอย่างมีระบบของเหตุผล เช่น ให้นักเรียนสร้างผังมโนทัศน์อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ผังมโนทัศน์แสดงสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมของประชากรในภาคเหนือ เป็นต้น

๑.๒) การใช้เทคนิคในการตั้งคำถาม เป็นกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วม และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน โดยการใช้เทคนิคในการตั้ง

^{๔๒}ศักดิ์ศรี ปาณะกุล , “ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ”, **วารสารรามคำแหง**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (๒๕๔๙) : ๑๓๑-๑๓๙.

^{๔๓}Carroll, Lynda; Leander, Susan, *Improving Student Motivation through the Use of Active Learning Strategies*, Retrieved November ๒๙, ๒๐๐๔, from EDRS (๒๐๐๑). ED ๔๕๕ ๙๖๑.

คำถามที่เสริมสร้างให้ เยาวชน คิด ด้วยคำถามนำ “ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด ทำไม ” หลีกเลี่ยงการใช้คำถามที่คำตอบคือใช่หรือไม่ ใช่ คำถามที่จะกระตุ้นให้เกิดการคิดเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ อะไรคือข้อแตกต่าง อะไรคือผลที่ได้รับ ให้เปรียบเทียบ ให้แยกแยะ เป็นต้น คำถามที่ดีจะนำไปสู่คำถามต่างๆตามมามากขึ้น เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดการคิดอย่างต่อเนื่อง^{๔๔}

๑.๓) การทัศนศึกษา เป็นกิจกรรมที่ เยาวชนออกไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องนั้น ซึ่งอยู่นอกสถานที่เรียนกันอยู่โดยปกติ โดยมีการศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการ เยาวชนจะสามารถนำไปสิ่งที่ได้เรียนรู้มาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทัศนศึกษา ณ สถานที่ประกอบกรที่เยาวชนจะค้นพบคำตอบจากการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง เช่น การทัศนศึกษาตลาดนัดใกล้โรงเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลในการจัดวางผังตลาดนัดในรูปแบบใหม่ซึ่งถูกสุขลักษณะกว่าเดิม

๑.๔) การสาธิต เป็นกิจกรรมที่ เยาวชน เรียนรู้จากบุคคลใดแสดงหรือกระทำให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อมคำอธิบาย เยาวชน จะเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต การซักถาม การแสดงความ คิดเห็น จนเข้าใจกระบวนการขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ส่งเสริม นักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วสู่ความสามารถในการวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การแก้ไขปัญหา และการวิเคราะห์ตนเองได้ เช่น ครูสาธิตการสะท้อนของแสงในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์

๑.๕) การทำโครงการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ เยาวชน ได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติกิจกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ตามความสนใจ ความถนัด และ ความสามารถของตนเองอย่างลุ่มลึก โดยนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการอื่นๆ ที่เป็นระบบไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องนั้นๆ เยาวชนได้ใช้ความรู้ทักษะ และประสบการณ์ ของตนเองในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทำให้เกิดพลังใฝ่เรียนรู้และ ทักษะการคิดระดับสูง

^{๔๔} กองบรรณาธิการสถานปฎิรูป , “สอนแบบครูมืออาชีพ (๓) ศิลปะในการตั้งคำถาม ”, **สถานปฎิรูป**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘๐ (ธันวาคม, ๒๕๕๗) : ๒๘ - ๓๐.

๑.๖) การอภิปราย เป็น กิจกรรมที่ เยาวชน ตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมสนทนาพูดคุย ปรีक्षाหรือ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือเจตคติในการวางแผนแบบรวม กำลังความคิด นำไปสู่การคาดการณ์หรือการสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๑.๗) การระดมสมอง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เยาวชนแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาให้มากที่สุดโดยเสนอได้อย่างเสรี ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่เสนอมา มีการบันทึกความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะทั้งหมดไว้ หลังจากนั้นอาจจะจัดให้มีการอภิปราย ทบทวนความคิดทั้งหมด จัดเป็นหมวดหมู่หรือประเภท เยาวชนจะมีแนวความคิดใหม่ที่กว้างขวางและสามารถนำแนวคิดเหล่านั้นไปสู่การตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาได้ดี

๑.๘) การได้วาที เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ เยาวชน ซึ่ง สามารถหยิบยกตัวอย่าง ข้อเท็จจริงและสถิติเพื่อสนับสนุนความคิดของ เยาวชน และหักล้างความคิดของฝ่ายตรงข้ามโดยไม่ใช้อารมณ์ แต่ใช้เหตุผลในการชี้สรุปประเด็นสำคัญหรือการคาดการณ์

๑.๙) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกิจกรรมที่ เยาวชนสามารถเรียนรู้จากสถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น วัด โบสถ์ ตลาด ร้านขายของชำ จากสถาน ที่หรือสถานบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น พิพิธภัณฑ์สถาน หอสมุด ศูนย์เยาวชน จากสื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ อยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วีดีทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพสไลด์ จากสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วารสารภาพถ่าย ตำรายาพื้นบ้าน จากบุคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านต่างๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา หมอพื้นบ้าน จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ อากาศ เป็นต้น จากมนุษย์และสัตว์ต่างๆ เช่นบุคคลต่างๆ รอบตัว และสัตว์ทุกชนิด เป็นต้น ดังนั้น เยาวชน สามารถเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงความหลากหลายผ่านสื่อต่างๆ และเปรียบเทียบแหล่งเรียนรู้เดิมกับแหล่งเรียนรู้ในสื่อเพื่อการตีความที่ถูกต้อง

๑๐) การพยากรณ์ เป็นกิจกรรมที่ เยาวชนสามารถคิดอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและมีเหตุผล โดยอาศัยข้อมูลในอดีต ปัจจุบันและการคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อช่วยให้มองเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจะเป็นแนวทางในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำ เพราะการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เยาวชน จะสามารถเรียนรู้ถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเรื่องอนาคต โดยการตั้งคำถาม ๓ ประเภท คำถามที่ตอบตามข้อเท็จจริง คำถามที่ ตอบแบบตีความ และคำถามที่ตอบแบบประเมินคุณค่า ^{๔๕} เช่น ขณะเกิดวิกฤตการณ์อันเนื่องมาจากน้ำมันขึ้นราคา อาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงพยากรณ์โดยตั้งคำถามว่า อะไรทำให้ราคาน้ำมันสูงขึ้น ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอย่างไร เยาวชน จะช่วยประหยัดพลังงานได้อย่างไร และถ้าน้ำมันขึ้นราคาไปเรื่อยๆ ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งเชิงบวกและเชิงลบมีอะไรบ้าง

จากการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนสังคมศึกษา โดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา ^{๔๖} ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งแบบทดสอบที่ใช้วัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ ประกอบด้วยข้อคำถาม ๒ ชนิด ได้แก่ ชนิดข้อคำถามแบบการคิดวิเคราะห์คำอธิบาย และชนิดข้อคำถามแบบเหตุผลเชิงตรรก

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, ๒๘ - ๒๙.

^{๔๖} ระพีพันธ์ คร้ามมี, "การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา ", **ปริญญาานิพนธ์ กศ .ม. (การมัธยมศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๔๔.

จากการศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ วิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ^{๔๗} จำนวน ๘๐ คน ที่สอนโดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือ จำนวน ๔๐ คน เป็นกลุ่มทดลอง กับการสอนตามคู่มือครู จำนวน ๔๐ คน เป็นกลุ่มควบคุม ใช้เวลาในการทดลอง กลุ่มละ ๑๘ คาบๆ ละ ๕๐ นาที ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ และความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิพากษ์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๓.๖ บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

๓.๖.๑ บทบาทครอบครัว : บิดามารดา

ครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดของสังคม ประกอบไปด้วยบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญในการอบรม เลี้ยงดูบุตร การอบรมเลี้ยงดูเป็น กระบวนการในปลูกฝัง ก่ออ้อมเกล่า และส่งเสริมให้เยาวชนมีลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ ตลอดจนมีพฤติกรรมที่ปรารถนาโดยผ่านขบวนการอบรมเลี้ยงดูจาก ครอบครัวซึ่งบิดามารดาเป็นผู้มีบทบาทหลักใน การดูแลบุตรตั้งแต่แรกเกิดจากการรวบรวมงานวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ^{๔๘} ได้พบรูปแบบในการอบรมเลี้ยงดู ของบิดามารดา ที่จะส่งผลให้ลูกเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นพลเมืองดีของชาติ มีบุคลิกภาพ พลัักษณ์

^{๔๗} วิไลวรรณ ปิยะปกรณ์, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่สอนโดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู”, **สารสารวิจัย** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ : ๑๒๐ -๑๓๔.

^{๔๘} มนัส บุญประกอบ และคณะ , **พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖ – ๓๗.

นิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสม รูปแบบที่บิดามารดาสามารถนำไปผสมผสานป รับใช้ให้เหมาะกับ บุตรของตนได้มีดังนี้

๑) รูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูแบบอะลุ่มอ ล่วย บิดามารดาจะใช้วิธีฝึกอบรมลูกใน ลักษณะที่ไม่เข้มงวดกวดขันหรือไม่ดูแลเอาใจใส่ลูกมากเกินไป ต้องให้เด็กเป็นอิสระแ ละพึ่งตนเอง เร็วขึ้นโดยฝึกให้ลูกรู้จักช่วยตนเองเกี่ยวกับกิจวัตรง่าย ๆ,] ส่วนตัว เช่น รับประทานอาหาร การ ขับถ่าย ฯลฯ รู้จักเล่นกับเด็กวัยเดียวกันและรู้จักสังคม นอก บ้านตั้งแต่ยังเล็ก ตลอดจนได้เรียนรู้ คุณธรรมต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดได้แก่ การเคารพนับถือเชื่อฟังบิดามารดาและผู้ใหญ่อื่น ๆ ทั้งโดย การสอนของบิดามารดา การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากพ่อแม่ และการได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม และความเชื่อของบรรพบุรุษ การอบรมลูกชายหญิงจะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน มีการพยายาม ตอบสนองความต้องการของลูกทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ รู้จักใช้ประ โยชน์จาก แหล่งความรู้ ต่างๆ โดยเฉพาะทางสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาลูกมากขึ้นทั้งบิดาและมารดามีบทบาทร่วมกันใน การอบรมเลี้ยงดูลูกมากขึ้นตั้งแต่เกิดจนตลอดวัยเรียน

๒) รูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูที่เป็นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ๔ ด้านคือ การ พัฒนาด้าน ร่างกาย ด้านอารมณ์สังคม ด้านสติปัญญาและด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นพื้นฐานที่ สำคัญของเยาวชนตามหลักจิตวิทยา ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ ๖ ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการ พัฒนาด้านต่าง ๆ ดังนั้น บิดามารดาจึงควรอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างถูกวิธีในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เพื่อให้เกิดผลดีต่อพัฒนาการด้านอื่ น ๆ ในอนาคต บิดามารดาควรปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อให้ เยาวชนมีพัฒนาการครบถ้วนทั้ง ๔ ด้าน กล่าวคือ

๒.๑) การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านร่างกาย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่มุ่ง ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความแข็งแรงของร่างกายด้วยการ ฝึกให้ลูก รู้จักรักษาความสะอาด ของอวัยวะต่าง ๆ ตลอดจนเสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว รู้จักปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างมีสุขนิ สัย ที่ดี เช่น รู้จักแปรงฟัน ล้างมือ ล้างเท้า ทำความ สะอาดหลังการขับถ่าย การ ฝึกการขับถ่ายให้เป็น เวลา ตลอดจนการใช้ห้องน้ำ ห้องส้วมอย่างถูก ต้อง ฝึกให้เยาวชนได้รู้จักการออกกำลังกาย เพื่อ บริหารกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ และพักผ่อนอย่างพอเพียงและถูกวิธี ให้รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่

มีประโยชน์และ เป็นเวลา รู้จักหลีกเลี่ยงและป้องกันตัวจากการติดโรค และนำเยาวชนไปพบแพทย์ ทุกครั้งที่ป่วย

๒.๒) การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอาร มณฺ์ลังคม เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ มุ่งส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักการปรับตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีด้วยการฝึกให้เยาวชนรู้จัก การปฏิบัติตนต่อหมู่คณะ รู้จักช่วยตนเองและผู้อื่นตามความสามารถ รู้จักเล่น และทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้ รู้จักการรับและการให้ รู้จักปฏิบัติตาม มารยาทสังคมง่าย ๆ เช่น รู้จักกล่าวคำสวัสดิ์ ขอบคุณ ขอโทษ และทำความเคารพกราบไหว้ผู้ใหญ่ตาม โอกาสอันควร รู้จักยอมรับผิดเมื่อทำผิด กล่าวแสดงออก ในทางที่ถูกต้อง ปลูก ฝังให้ รู้จักรักรักรวมชาติและงานศิลปะ ฝึกให้รู้จักเปลี่ยน พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความโกรธ อย่างรุนแรงมา เป็นพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับได้และ ฝึกสอน ไม่ให้เยาวชนกลัวในสิ่งที่ไม่สมควร เช่น กลัวผี กลัวความมืด เป็นต้น

๒.๓) การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนา ด้านสติปัญญา เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ ส่งเสริมการมีปฏิภาณไหวพริบและความเฉลียวฉลาด ด้วยการ ฝึกให้ลูกรู้จักใช้ภาษาไทยได้ อ่าง ถูกต้อง บิดามารดาสนใจพิ งความคิดเห็น ตลอดจนปี ญาหาหรือความสงสัย ของเยาวชน ตอบ คำถามหรือแนะนำเยาวชนให้เข้าใจถูกต้องตามเหตุและผลง่าย ๆ สอนให้ เยาวชนรู้จักระวังตัวจาก สิ่งที่เป็นอันตราย ยในชีวิตประจำวันและส่งเสริมให้ เยาวชนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์ตามความ เหมาะสม ส่ง เสริมให้เยาวชนดูรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์ จัดหาอุปกรณ์และ สื่อที่จะให้ลูกเกิด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้ทดลองใช้จริง

๒.๔) การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นพัฒนาการด้านจริยธรรม เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ ส่งเสริมการเป็นคนดีด้วยการปลูก ฝังให้เยาวชนมีจิตใจเมตตา ากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็น แก่ตัว ชื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญ ญูกตเวที เคารพผู้ใหญ่และรู้จักเกรงใจ ปฏิบัติ ตามคำสั งสอนของ ศาสนา รู้จักการสวดมนต์ไหว้พระ ฝึกให้ลูกนิยมการทำความดี โดยการให้ประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น บิดามารดาทำ ให้อุเป็นตัวอย่าง ซึ่ให้เยาวชนดูเมื่อผู้อื่นกระทำความดี เล่าเรื่อง หรือหารูปประกอบเกี่ยวกับบุคคลหรือสัตว์ที่ กระทำความดีมาให้ลูกได้เห็นเป็นการโน้มน้าวจิตใจ ให้คล้อยตาม

๓) รูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้ เยาวชนมีพัฒนาการทางจิตใจได้อย่างดีที่สุดเหมาะจะใช้กับเยาวชนที่พ้นวัยเด็กตอนต้น คือ ตั้งแต่ อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีความสนใจที่จะทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น เริ่มมีการ ใช้เหตุผลมากขึ้น และควรใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้นเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่ วัยรุ่น เพราะเด็กวัย นี้มีความแปรปรวนทางอารมณ์และความวิตกกังวลสูงมาก การใช้เหตุผล ในการอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่ง สำคัญมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะเป็นการรวมวิธีการ อบรมเลี้ยงดู แบบต่าง ๆ อันได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักมาก (การเลี้ยงดูแบบให้ความ รัก คือ การที่บิดามารดาแสดง ความสนิทยสนมรักใคร่ ชื่นชม สนใจทุกข์สุขและช่วยแก้ปัญหาให้ เยาวชน) การ อบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมปานกลางค่อนข้างน้อย (การเลี้ยงดูแบบควบคุม คือการที่ บิดามารดาชอบออกคำสั่ง และควบคุมการกระทำของ เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยไม่ยอม ปลดปล่อยให้เยาวชนเป็นตัวของตัวเอง) การให้เหตุผล ในการฝึกนิสัยเยาวชนซึ่ง เป็นการเลี้ยงดูที่บิดา มารดาจะอธิบายให้ เยาวชน เข้าใจถึงผลดีผลเสียจากการประพฤติของตน นอกจากนี้ การอบรม เลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยยังใช้วิธีการชมเชยมากกว่าการลงโทษ และเมื่อจำเป็นต้องลงโทษจะใช้ วิธีการลงโทษทางจิต คือการแสดงความไม่พอใจ เสียใจ และผิดหวังที่ เยาวชนทำผิด ทำเพิกเฉยไม่ สนใจใยดีกับลูกไปชั่วขณะหนึ่ง และอาจใช้วิธี การตัดสิทธิ์บางประการที่ลูกเคยได้รับ เช่น ค่าขนม หรือกล่าวเป็นเชิงขู่ว่าจะมีการ พრაกฏไปจากตนเสีย บิดามารดาจะใช้การลงโทษทางกาย โดย ปราศจากการเมียนตี หรือทำการใด ๆ ให้เด็กเจ็บตัว

๓.๖.๒ บทบาทของสถาบันการศึกษา

ชีวิตการศึกษาของเยาวชน มีช่วงระยะเวลายาวนานหลายปี เยาวชนแต่ละคนใช้เวลา วันละหลายชั่วโมงอยู่กับครู ดังนั้นโรงเรียนที่ดีควรส่งเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีของนักเรียน ทั้งนี้ครูควรยึดหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑) ส่งเสริมการทำงาน เป็นกลุ่ม และสร้าง สัมพันธภาพอันดีระหว่างเด็กนักเรียนด้วยกัน การทำงานร่วมกลุ่มจะช่วยให้ เยาวชน ได้เรียนรู้ ทักษะและนิสัยที่ดีหลายประการเช่น ความร่วมมือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การรู้จักคำนึงถึงผู้อื่น และไม่เอาแต่ใจตัวเอง รวมทั้งนิสัย ในการทำงานที่ดี นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการเข้าสังคมของเด็ก ช่วยให้เด็กมีเพื่อนฝูง และ

ได้รับความรักและการยอมรับนับถือจาก เพื่อนอีกด้วย ลักษณะนิสัยและความสำเร็จจากการร่วมกลุ่มนี้ย่อมนำไปสู่บุคลิกภาพที่ดีอันเป็นรากฐานของสุขภาพจิตของเยาวชน

๒) ปลุกฝังความมีระเบียบวินัยในตัวเองให้แก่เยาวชนตั้งแต่เล็ก ๆ เมื่อถึงวัยรุ่นเด็กก็จะสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ และรู้จักควบคุมตัวเองได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการรักษาสุขภาพอนามัย การทำงาน การใช้จ่าย ควรคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น หรือการเป็นคนมีนิสัยรักษาความสะอาด และความมีระเบียบ เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ความเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตัวเอง ย่อมส่งเสริมให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีระเบียบวินัย รู้จักขอบเขตที่ถูกต้องที่ควร และสามารถควบคุมพฤติกรรม การแสดงออกได้ด้วยดี

๓) ปลุกฝังความมีระเบียบวินัยของหมู่คณะ เยาวชนทุกคนไม่สามารถจะทำอะไรสำเร็จโดยลำพังตนเอง แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และความสำเร็จของหมู่คณะย่อมเกิดจากการกระทำของทุกคนในหมู่ คณะ ฉะนั้นการฝึกนักเยาวชนให้รู้จักสร้างและเคารพปฏิบัติตามระเบียบวินัยของกลุ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็น

๔) เข้าใจสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการประทุพผิตของ เยาวชน ครูที่ดีควร รักษาสถานการณ์ที่เด็กกระทำผิด เพื่อจะได้ทราบแน่ชัดว่า อะไรคือแรงจูงใจให้เด็ก ประพฤติเช่นนั้น เด็กมีความต้องการอย่างไร หรือสาเหตุส่วนตัวอะไร เช่น สุขภาพ ร่างกายอ่อนแอ สติปัญญาต่ำ หรือสภาพคับแค้นใจในด้านครอบครัวหรือโรงเรียน ทั้งนี้หมายความว่าครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ เป็นอย่างดี

๕) จัดการกับปัญหาพฤติกรรมด้วยความสุขุมและเฉลียวฉลาด ไม่ใช่ อารมณ์แต่ใช้เหตุผล และมีความมั่นคงในหลักการ เช่น ถ้าจำเป็นจะต้องลงโทษเด็ก ก็ควรวิธีที่เหมาะสม เช่น ทำให้งาน หรือตัดสิทธิที่ควรจะได้ไม่ควรที่จะใช้วิธีการเขียนตี กักขัง ข่มขู่ หรือประจานให้เด็กได้รับความอับอายและเสื่อม

๖) เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและยอมรับสภาพของ เยาวชน แต่ละคน เช่น บางคนเรียนรู้เร็ว จดจำได้แม่นยำ แต่บางคนเรียนรู้ช้า หรือบางคนมีอาการ ร้อนรนเฉียว บางคนมีความสามารถหรือความถนัดพิเศษเฉพาะด้าน เป็นต้น ทั้งนี้ หมายความว่า ครูที่ดีจะต้องศึกษาให้

เข้าใจประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของ
 เยาวชนแต่ละคน เพื่อหาทางตอบสนอง และส่งเสริมเยาวชนแต่ละคนได้ถูกต้อง

๗) จัดประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ เยาวชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้าน วิชาการและอื่น ๆ ควร
 จัดกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน กิจกรรม กีฬาหรือกิจกรรม
 ดนตรี เพื่อให้เยาวชนได้ร่วมตามความสนใจและความถนัด

๘) สร้างความรู้สึกเป็นผู้มีคุณค่าขึ้นในใจเยาวชนแต่ละคน ทั้งนี้ครูจะต้อง เป็นผู้ที่มีจิตใจ
 ยุติธรรม ไม่มี อคติ หรือความลำเอียง ในการส่งเสริมการแสดงออกของ เยาวชน ตามแนวทางที่
 เยาวชนมีความสามารถ เพื่อให้เยาวชนประสบความสำเร็จและรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถ
 ของตน

๙) เตรียมตัวเยาวชนสำหรับการเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคมภายนอก หน้าหน้าที่นับเป็นภาระ
 รับผิดชอบอันสำคัญยิ่งของสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในระดับ มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ผู้ที่
 ได้รับการฝึกสอนอบรมและเตรียมตัวพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ ย่อมก้าวขึ้นสู่ ความเป็นผู้ใหญ่ได้โดยไม่
 ยากลำบาก ผิดจากผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝนและ เตรียมพร้อมมาก่อนเลย^{๔๙}

สรุปได้ว่า โรงเรียนมีความสำคัญรองจากครอบครัว ถือได้ว่า โรงเรียนเป็นบ้านที่สอง
 ของเยาวชน ดังนั้นครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีรวมทั้ง
 พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้แก่เด็ก โดยครู เป็นผู้สืบทอดรับมา
 จากบิดามารดา

๓.๔.๓ ชุมชน

ชุมชนที่เป็นสถาบัน ใหญ่ทางสังคม จึงครอบคลุมทั้งบ้านและโรงเรียน รวมทั้งสถาบัน
 ย่อยทางสังคมอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ชุมชนที่ดีและมีลักษณะส่งเสริมสุขภาพจิตของคนใน
 ชุมชนควรจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ด้านต่าง ๆ ดังนี้

^{๔๙} อัจฉรา สุขารมณี , สุขภาพจิต , (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน วิจัย พฤติกรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕๕ – ๑๖๑.

๑) บริการในด้านสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ จัดสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชน ในลักษณะที่จะช่วยส่งเสริมสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ให้มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจในด้านต่อไปนี้

ก. จัดบริการด้านเคหะสถาน ให้พอเพียง รวมทั้งบริการด้านความปลอดภัย เช่น ติดไฟฟ้าตามถนนหนทาง และตรอก ซอยให้สว่างทั่วถึง และมีเจ้าหน้าที่ ตำรวจหรือเวรยามคอยดูแลและรักษาความปลอดภัยแก่คนในชุมชน บริการ สาธารณูปโภคทั้งไฟฟ้า น้ำ ประปา บริการ สาธารณสุขและอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทุกด้าน

ข. ควรจัดให้มีการประกันสังคมให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชน ชุมชน ควรสอดส่องดูแลและให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพของคนในชุมชน ให้เป็นไปตามกฎหมายแรงงาน โดยมีให้ถูกกดขี่ เอาเปรียบ หรือถูกใช้แรงงาน ทารุณจากนายจ้าง และให้ได้รับบริการที่ดี จากนายจ้าง

ค. ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแก่ผู้ใหญ่ในชุมชน เช่น บิดา มารดา ผู้ปกครอง ทั้งในด้านวิชาชีพ อนามัย โภชนาการ ประชากรรักษา และสุขภาพจิต

ง. จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครองขึ้นในโรงเรียนภายในชุมชน โดยมุ่งหมาย ให้ครูและผู้ปกครองได้พบปะปรึกษาหารือกัน และร่วมกันวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

จ. ผู้นำของชุมชน เช่น นายอำเภอ หรือผู้ใหญ่ ควรเป็นแกนกลางในการจัดรวม บิดามารดา ผู้ปกครองเข้าเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อประชุมและวางนโยบายร่วมกันในการหาทาง ส่งเสริมสวัสดิภาพความเป็นอยู่ในชุมชนของตน

๒) บริการในด้านการศึกษา

ก. ชุมชนที่ดีควร ให้บริการทางการ รักษาอย่างดีและทั่วถึงแก่คน ในชุมชน ชุมชน ควรมีโรงเรียนเพียงพอ พร้อมด้วยอาคารสถานที่ อุปกรณ์ และครู ครูควรมีคุณภาพทั้งทางวิชาการ และบุคลิกภาพในลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรักมั่นในตนเองแก่นักเรียนได้

ข. ชุมชนควรจัดตั้งและส่งเสริมหน่วยงานที่จะให้บริการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์และสังคม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตแก่คนในชุมชน เช่น จัดตั้งศูนย์สุขภาพจิตประจำชุมชนขึ้น หรือแนะนำ ให้คนในชุมชน เข้าใจประโยชน์และคุณค่าของหน่วยงานส่งเสริมสุขภาพจิตเท่าที่มีอยู่แล้ว

ค. สถาบันศาสนา เช่น วัดและคณะสงฆ์ควรทำหน้าที่อย่างจริงจัง ในการส่งเสริมศีลธรรมจรรยาแก่คนใน ชุมชน ด้วยการอบรมสั่งสอนโดยตรง หรือจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือวันพระ หรือ ยุวพุทธิกสมาคม หรือสมาคม ทางศาสนาอื่น ๆ เพื่ออบรม ให้ความรู้ทางศาสนาโดยสม่ำเสมอและทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริมชักชวนให้บิดามารดา ผู้ปกครองทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กในการปฏิบัติกิจทางศาสนาตามโอกาสอันควร

ง. ชุมชนควรส่งเสริมและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจประเภทต่าง ๆ ที่ให้ความบันเทิงอย่างมีคุณค่า เพื่อให้เยาวชนในชุมชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีความสุข เช่น จัดสร้างสนามกีฬา ห้องประชุม เวทีและห้องสมุด สำหรับประชาชนขึ้น รวมทั้งศูนย์เยาวชนในท้องถิ่น และจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงดนตรี การแข่งขันกีฬาระหว่างเยาวชนเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านความสนุกสนานเพลิดเพลิน พละนาถมายและจิตใจ อีกทั้งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วย การ จัดโครงการอาสาพัฒนาชุมชน โครงการพิภกาชีพ รายการอภิปรายหรือปาฐกถาโดย ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ ก็นับว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชนเป็นอย่างยิ่ง

๓. บริการในด้านการป้องกันการประพฤติดิต

ก. ชุมชนควรจัดการบริการสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือ อบิดามารดาที่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูอบรมบุตร เพราะต้องออกทำ มาหาเลี้ยงครอบครัว เช่น บริการ สงเคราะห์เลี้ยงเด็กในเวลา กลางวัน โรงเรียนเด็กเล็ก บริการอบรมเด็กและเยาวชน โนภาคฤดูร้อนระหว่างโรงเรียนปิดภาค บริการช่วยเหลืออบรมเด็กที่ยากจน เช่น เด็ก ขายพวงมาลัยและขายหนังสือพิมพ์ตามท้องถนน เป็นต้น

ข. ควรจัดบริการให้คำปรึกษาแนะนำแก่บิดามารดาเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวโดยรีบด่วน เพื่อป้องกันปัญหายุ่งยากร้ายแรงที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง

ค. ควรจัดการควบคุมสิ่งที่มีอิทธิพล ซึ่งจะนำอันตรายและความ ประพฤตินิสิตที่เสื่อมเสียมาสู่คนในชุมชน กล่าวคือ ชุมชนควรมีอำนาจตามกฎหมาย ในการควบคุมสถานเริงรมย์ต่าง ๆ เช่น คอฟฟี่ช็อป สถานโบว์ลิ่ง ลานสเก็ต ไนต์คลับ สถานอาบอบนวด รวมทั้งการควบคุมสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือ เริงรมย์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา และควบคุมการจำหน่ายสุราและยาบางชนิด เป็นต้น

ง. ควรขอความร่วมมือ จากบรรดาห้างร้าน และหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนให้ช่วยกันส่งเสริมสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมของชุมชน^{๕๐}

ครอบครัว โรงเรียนและชุมชน ต้องร่วมมือผสมผสานกันเป็นอย่างดี ย่อมทำให้สังคมไทย เข้มแข็งขึ้น คนใน สังคมมี ความสงบสุข ทำให้การพัฒนาเยาวชนเป็นไปในทางสร้างสรรค์ และ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดน้อยลง เยาวชนก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และทำประโยชน์ให้แก่สังคมไทยต่อไป

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, ๑๕๕ - ๑๖๑.

บทที่ ๔

พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ ศึกษาพัฒนาการ ของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของพฤติกรรมเยาวชน สาเหตุของปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน จุดเริ่มต้นของ การพัฒนา เยาวชน เป้าหมายของ การพัฒนาเยาวชน การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และบทบาทของสถาบันทางสังคมที่ส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน

๔.๑ พัฒนาการของความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธสังคมไทย

ในสังคมไทย ศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนเกี่ยวกับ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส สททางใดทางหนึ่งใน ๕ ทวาร รวมไปถึง พฤติกรรมที่ไม่แสดงออก หมายถึงการกระทำทางใจ ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ ความรู้สึก ทัศนคติ เป็นต้น เช่นเดียวกับ ความหมายพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ เป็นการกระทำทั้ง หมดและไม่ใช่เฉพาะที่แสดงออกมาทางกายเพียงอย่างเดียว ยังรวมถึงการแสดงออกทางวาจา และการคิดนึก การปรุงแต่งในใจ ซึ่งพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ ให้ความสำคัญกับมโนกรรม^๑ หมายถึงกระบวนกรคิดทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดนึก การคิดปรุงแต่ง รวมทั้งความเชื่อถือ ความคิดเห็น ทฤษฎี วัทธิ อุดมการณ์ทั้งหลาย รวมเรียก ว่า ทิฏฐิ^๒ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ ดังนั้นการศึกษา ความหมายของ พฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย ต้อง ทำให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้ สามารถวัด ทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและไม่แสดงออก

^๑ ม.ม.(ไทย)๑๓/๕๗/๕๕.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จะพัฒนาคันได้อย่างไร**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

โดยเฉพาะมโนกรรม เพื่อจะได้ศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ^๕ ได้อย่างชัดเจน และเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในวงวิชาการต่อไป

ปัจจุบันการศึกษาความหมายของพฤติกรรมตามแนวพุทธ ได้ถูกนำมาใช้ศึกษาในสังคมไทย โดยได้กำหนดความหมายของพฤติกรรมที่ศึกษาและการวัดที่ชัดเจน แม้ว่าจะพฤติกรรมที่ไม่แสดงออก โดยเฉพาะมโนกรรม เช่น จากงานวิจัย เรื่องการพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญา^๖ ได้ให้ความหมายของความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการว่า หมายถึง ความสามารถในการคิดพิจารณาสภาพการณ์ ปัญหาหรือข้อโต้แย้งอย่างรอบคอบ ต่อเนื่องเป็นลำดับ ตามเหตุและผล ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล และส่งเสริมคุณภาพชีวิต ครอบคลุมกระบวนการคิด ๖ ขั้นตามทศนะของพระธรรมปิฎก^๗ คือ

- ๑.๑) การกำหนดปัญหา หมายถึง ความสามารถในการกำหนดว่าปัญหาคืออะไร
- ๑.๒) การสืบสาวสาเหตุของปัญหา หมายถึง ความสามารถในการสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยความเป็นปรนัย สืบค้นและกำหนดได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุของปัญหา
- ๑.๓) การตั้งสมมติฐาน หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัญหากับสาเหตุของปัญหาทำให้สามารถกำหนดทางเลือกที่เป็นไปได้
- ๑.๔) การรวบรวมข้อมูล หมายถึง ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือสถานการณ์จากแหล่งต่างๆ และสามารถสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยความเป็นปรนัย

^๖ วลัยกานา ฉลากบาง, “การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันสกลนคร”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิต** (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๔๘.

^๗ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่๖, (กรุงเทพมหานคร: สยาม, ๒๕๔๒ก), หน้า ๑๔๖.

๑.๕) การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึง ความสามารถในการตรวจสอบเปรียบเทียบ แยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า น่าเชื่อถือ ถูกต้อง เพียงพอ ชัดเจน เกี่ยวข้อง เป็นข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็น เป็นต้น

๑.๖) การสรุปผล หมายถึง ความสามารถในการระบุวิธีแก้ปัญหาซึ่งเป็นทางออกที่เหมาะสมภายหลังการเปรียบเทียบระหว่างคุณกับโทษ คุณค่าแท้กับคุณค่าเทียมรวมถึงความสามารถในการทำนายผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามวิธีแก้ปัญหาที่กำหนด

การวัดความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในงานวิจัยดังกล่าวใช้แบบทดสอบที่สร้างขึ้นประกอบด้วย ข้อความที่เป็นปัญหา ข้อโต้แย้ง สถานการณ์หรือข้อมูลที่ทำให้แบบทดสอบจะต้องคิดหาคำตอบตามขั้นตอนของกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ จำนวน ๔ ข้อความ ประกอบด้วยคำถาม ๒๔ ข้อคำตอบเป็นแบบปรนัยชนิด ๕ ตัวเลือก คำถามแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว ถ้าตอบถูกจะได้ข้อละ ๑ คะแนนแต่ถ้าตอบผิดจะไม่ได้คะแนน การตัดสินใจว่าผู้ทำแบบทดสอบมีความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการในระดับใดใช้การพิจารณาจากคะแนนรวมของข้อที่ตอบถูก

จากการศึกษางานดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้แสดงออกมา เป็นมโนกรรม แต่สามารถนำพฤติกรรมดังกล่าวมากำหนดความหมายและวิธีการวัดให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน น่าเชื่อถือมีหลักการที่ชัดเจน

สรุปได้ว่าความหมายของพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธในสังคม ได้ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและวัดได้ เพื่อศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธได้อย่างชัดเจน และเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในวงวิชาการต่อไป

๔.๒ พัฒนาการ ของสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของเยาวชน ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย

สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย มีรากฐานมาจากสาเหตุที่สำคัญ คือ ๑) ครอบครัว อันได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู และ การเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้เยาวชนเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ชั้นทางสังคมของครอบครัวและถิ่นที่อยู่ของครอบครัว เป็นเครื่องกำหนดอัตราการกระทำผิดของเยาวชน ๒) เศรษฐกิจ ประกอบด้วยภาวะเศรษฐกิจของชุมชน ภาวะเศรษฐกิจของตนเอง ๓) สิ่งแวดล้อม เกิดการเพิ่มของจำนวนประชากร การศึกษาซึ่งโรงเรียนจะเป็นสถาบันสำคัญที่จะอบรมด้านความรู้หรือศีลธรรม การห่างเหินพระพุทธศาสนา สภาพที่อยู่อาศัย สถานเจริญมัยเป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ผู้ใหญ่กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้เด็กเห็น การขัดแย้งในทางวัฒนธรรม การคบเพื่อน และสื่อต่าง ๆ นั้น สาเหตุที่ได้กล่าวมานี้เป็นสาเหตุที่เกิดขึ้นในสังคมไทย หากมองในแง่ของพระพุทธศาสนา สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทยมีผลมาจาก ครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโมสะ ส่งผลต่อพฤติกรรมเยาวชน โดยทางพระพุทธ ศาสนามองว่าสิ่งที่เป็นปัจจัยภายนอกอันได้แก่ ครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นปรโตโมสะ ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ ซึ่งทำให้บุคคลนั้นได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ ความคิดนึก ความเข้าใจ ภูมิธรรมภูมิปัญญา และพฤติกรรมที่ถ่ายทอดต่อกันมา ถ้าสิ่งที่ได้รับจากการแนะนำสั่งสอนถ่ายทอดมานั้นเป็นสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง อยู่ในแนวทางของเหตุผล ก็เป็นจุดเริ่มของสัมมา ทิฎฐิ ที่จะนำเข้าสู่กระแสการพัฒนาหรือกระบวนการฝึก อันนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา และหากเกิดมิจฉาทิฎฐิ ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น

โดยงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษาในกรุงเทพฯ จำนวน ๒๕๐ คน อายุระหว่าง ๑๓- ๒๓ ปีพบว่า นักศึกษาที่คบเพื่อนที่มีคุณสมบัติดีตามหลักศาสนาหรือตามที่สังคมปรารถนา ซึ่งหมายถึงนักศึกษาที่มีลักษณะการคบเพื่อนที่เหมาะสมมาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทน้อย ส่วนผู้ที่ลักษณะการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมน้อยก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการทะเลาะ วิวาทมาก จึงสรุปได้ว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในเยาวชน สามารถกระทำได้ดังนี้คือ ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติ

ของเยาวชนที่เข้าเรียนใหม่ทุกคน ซึ่งจากงานวิจัยพบว่า นักเรียนอาชีวศึกษาที่เข้าใหม่อายุน้อย ส่วนใหญ่มองเห็นโทษของการทะเลาะวิวาท (การทะเลาะวิวาทเป็นมิชฌาติภูมิ) อยู่แล้ว แต่เมื่ออยู่ไปนาน ๆ ทัศนคติจะเปลี่ยนไปทางตรงข้าม เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และกลุ่มเพื่อน^๕

สรุปได้ว่าสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย มีปัจจัยภายนอกคือครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดปัจจัยภายในที่เป็นอกุศล คือ การบงการให้เกิดตัณหาของเยาวชนขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๔.๓ พัฒนาการของจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

การพัฒนาเยาวชน ในสังคมไทย ให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือให้เยาวชน กระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนา นั้น มีจุดเริ่มต้นคือ ต้องให้ เยาวชนมีทัศนคติที่ดี^๖ ต่อพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้าง จะทำให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมนั้น ได้ง่าย และเต็มใจกระทำ คล้ายกับการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ สิ่งสำคัญที่จะต้องมีคือ สัมมาทิฐิ^๗ เป็นจุดเริ่มต้น กล่าวคือ เมื่อเยาวชนมี สัมมาทิฐิ เขาก็พร้อมที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง ส่วนการที่เยาวชนจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใด ก็เป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล และขึ้นอยู่กับ การพัฒนาศักยภาพของเยาวชนตามที่ได้สั่งสมกรรมไว้ ทั้งนี้เนื่องจากทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย เป็นความเชื่อ ความเห็น เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้อง

^๕ ผ่องพันธุ์ แววิเศษ, “ลักษณะจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น”. ปริญญา นิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๔.

^๖ ดวงเดือน พันธุมนาวิน , “การวัดทัศนคติ”, เอกสารประกอบการฝึกอบรมการวิจัยขั้นสูงทาง พฤติกรรมศาสตร์, หน้า ๒ - ๔.

^๗ ชู.ธ.(ไทย) ๒๕/๙๐/๔๖๑.

ตามหลักแห่งความดี สอดคล้องกับศีลธรรม ซึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของโลกีย์สัมมาทิฐิ^{๘๖} กล่าวคือ ทัศนคติหรือโลกีย์สัมมาทิฐินี้ จะต้องอาศัยปรโตโฆสะ ในการสร้างศรัทธา ในการชักนำหรือ อบรมสั่งสอน เพื่อให้กระทำพฤติกรรม นอกจากนี้ยังคงต้องทำให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง เรียกว่า มีโลกุตตสัมมาทิฐิ^{๘๗} เกิดจากโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวเยาวชน คือเป็นสัมมาทิฐิที่เป็นโลกุตระ ที่ไม่ขึ้นต่อกลาย ไม่จำกัดสมัย เป็นความรู้ความเข้าใจอย่างเดียวกัน ตามสภาวะที่เป็นจริง^{๘๘}

สรุปได้ว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนในสังคม ไทย คือ การมี ทัศนคติ ที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นความเชื่อ ความเห็น เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดี สอดคล้องกับศีลธรรมในการกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นระดับโลกีย์สัมมาทิฐิ จากนั้นจึงควรส่งเสริมให้เยาวชนมีปัญญาเห็นชัดว่าทัศนคติ ต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นั้นดีงามถูกต้องตามความเป็นจริง จนกลายเป็น โลกุตตสัมมาทิฐิ จะทำให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้อย่างถูกต้องและเข้าใจตามสภาวะที่เป็นจริง

๔.๔ พัฒนาการของเป้าหมายการพัฒนาเยาวชนตามพุทธในสังคมไทย

การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทยมีเป้าหมาย ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือ การพัฒนาให้เยาวชนเป็นคนดีและคน เก่ง โดยมี ความหมาย ครอบคลุม การพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในทั้ง ๔ ด้าน^{๘๙} คือ

^{๘๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓๗ – ๗๓๘.

^{๘๗} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๗๓๘ – ๗๔๐.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๘๙} ดวงเดือน พันธมนาวิน, “การใช้ผลผลิตจากการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนไทย”, **วารสารจิตวิทยา**, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม, ๒๕๓๙) หน้า ๔๖ – ๖๐.

๑) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนตนเอง เช่น มีพฤติกรรมรักษาสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

๒) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น มีพฤติกรรมซื่อสัตย์ ไม่ก้าวร้าวต่อผู้อื่น ทำตามระเบียบโรงเรียน เป็นต้น

๓) เป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เช่น มีพฤติกรรมเรียนดี ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างขยันขันแข็ง เป็นต้น

๔) พยายามพัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคมด้วย เช่น การอาสาพัฒนาชนบทของนิสิตนักศึกษา มีพฤติกรรมประหยัดพลังงาน รักษาสาธารณสมบัติ รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทยทั้ง ๔ ด้านตรงกับเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธที่ แบ่งตามตามประโยชน์ที่ได้รับ (อรรถ) ในเป้าหมายในปัจจุบัน (ทิวฐธัมมิกัตถะ)^{๑๒} คือเป็นเป้าหมายที่เกิดจากการที่ พฤติกรรมดำเนินไปอย่างชอบธรรม การปฏิบัติต่อ ต่าง ๆ อย่างถูกต้อง พฤติกรรมที่ กระทำ จะต้องทำตนและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องให้มีความสุข อยู่ร่วมกันด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างบุคคล เพื่อความสุขร่วมกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายปัจจุบันในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการพัฒนาในสังคมไทยนำมาใช้เนื่องจากเห็นผลในปัจจุบันชัดเจน ดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย สามารถ ส่งผลให้เยาวชน กระทำ พฤติกรรมของตนเอง ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย ที่สูงขึ้น ใน เป้าหมายในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ)^{๑๓}อันเกี่ยวกับการพฤติกรรมที่เยาวชน แสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต และเป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมาตถะ)^{๑๔} เกี่ยวกับสาระที่แท้จริงของพฤติกรรมชีวิต มนุษย์ ตามลำดับ ได้

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร:อมรินทร์ พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๙.

^{๑๓} ที.ปา.อ. ๑๘๙/๑๐๕.

^{๑๔} พุ.สุ.อ. ๑/๓๗/๖๙

ด้วย เนื่องจากพฤติกรรมที่ดีในปัจจุบัน ย่อมส่งผลต่อไปในพฤติกรรมที่จะกระทำให้ออนาคตและพฤติกรรมขั้นสูงสุดได้

สรุปได้ว่าพัฒนาการของเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ที่นำมาใช้ เป็นแม่เป็นเพียงเป้าหมาย ในปัจจุบัน (ทฤษฎีธัมมิกัตถะ) ซึ่งเป็นเป้าหมาย ชั้นแรก ในทางพระพุทธศาสนา แต่ก็สามารถส่งผลต่อไปสู่เป้าหมายชั้นในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ) แสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต และเป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมาตถะ) เพื่อให้เข้าถึงแก่นสาระที่แท้จริงของมนุษย์ได้เช่นกัน

๔.๕ พัฒนาการของการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย

การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย นักวิชาการไทยได้นำแนวคิดทาง จิตวิทยา และสังคมวิทยา มาปรับใช้ในการพัฒนาเยาวชนโดยการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ มากมาย โดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าคุณลักษณะที่น่าสนใจมาศึกษา คือ การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ และการพัฒนาความสามารถทางการคิดวิเคราะห์ เช่นเดียวกับการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ ก็มีการนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการ ส่งเสริมคุณลักษณะเดียวกัน ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตนตามแนวพุทธ การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์แนวพุทธ การพัฒนาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

พัฒนาการของการพัฒนาวินัยในตนตามแนวพุทธในสังคมไทย

การส่งเสริมการพัฒนาวินัยในตนเอง ในสังคมไทย สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การให้ความรู้ขั้นสูง การอบรมทางศาสนา การให้แสดงบทบาทสมมติ การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิด ความคล้อยตามและการให้เลียนแบบจากตัวแบบ ^{๑๕} สำหรับการส่งเสริมการพัฒนาวินัยในตนตามแนวพุทธ

^{๑๕} ดวงเดือน พันธมนาวิน , จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน ,(กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,๒๕๒๓).

ตามแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๖} คือ การทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน โดยการนำวัฒนธรรมเข้ามาช่วยในการเสริมสร้างวินัย และใช้หลักไตรสิกขา คือ ด้านพฤติกรรม ให้มีพฤติกรรมที่ดีด้วยความเคยชินดี ด้านจิตใจเกิดความพึงพอใจ หรือมีความสุขในการทำพฤติกรรมนั้น ด้านปัญญา คือมีความรู้ความเข้าใจเหตุผล มองเห็นคุณค่ามองเห็นประโยชน์ของการกระทำ หรือพฤติกรรมนั้น

ผลจากการศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองในสังคมไทย และการศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองตามแนวพุทธ ในสังคมไทย พบผลที่สอดคล้องกัน คือ จากการศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ในโรงเรียนสาธิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{๑๗} พบว่าความมีวินัยในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และจากงานวิจัยเรื่องผลการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕^{๑๘} โดยการพัฒนาวินัยในตนเอง เริ่มจากการจัดสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการทำหน้าที่ของประสาทสัมผัส ในแง่การรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวินัยในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือทางด้านบุคคล แล้วเตรียมความพร้อมทางด้านความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง คือเชื่อว่ามีผล ย่อมเกิดจากเหตุ ถ้าสร้างเหตุที่ดีย่อมทำให้เกิดผลที่ดีเช่นกัน หลักจากนั้นจึงเปลี่ยนทัศนคติต่อวินัย เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกเกิดความชอบ ความพอใจ และเกิดความสนใจในการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีวินัย แล้วจึงนำหลักไตรสิกขามาเป็นแนวทางในการพัฒนาวินัยในตนเอง โดยพัฒนาตามองค์ประกอบของวินัยในตนเอง ๔ ด้าน

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). *วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖ - ๒๔.

^{๑๗} ลัดดา ศิลาน้อยและคณะ, “การใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง”. *รายงานการวิจัย* (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๓๓.

^{๑๘} สุรพงษ์ ชูเดช, “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕”, *ปริญญานิพนธ์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒).

คือ ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความซื่อสัตย์ ความอดทน โดยเน้นหลัก ๓ ประการในการทำกิจกรรมคือ ๑)สร้างพฤติกรรม (ศีล) ๒)สร้างความสนใจ (สมาธิ) ๓.สร้างความเข้าใจ (ปัญญา) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขามีคะแนนเฉลี่ยวินัยในตนเอง เมื่อการฝึกอบรมสิ้นสุดลง และเมื่อสิ้นสุดลงแล้ว ๑ เดือนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งการที่นักเรียนมีวินัยในตนเองสูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่องผลของการฝึกวินัยในตนเองของ นักเรียนที่เข้าบรรพชาภาคฤดูร้อน^{๑๙} พบว่า ผู้ที่เข้ารับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีวินัยในตนเอง มีทัศนคติต่อพุทธศาสนาและการรับรู้ต่อการละเมิดศีล ๕ สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ และงานวิจัยเรื่องผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาโดยการจัดการบวชชีพรามณ์ ช่วยให้นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมมีระเบียบวินัยสูงขึ้นด้วย

พัฒนาการของการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณตามแนวพุทธในสังคมไทย

สำหรับการส่งเสริมการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณในสังคมไทย โดยกรมสุขภาพจิตได้ส่งเสริมในองค์ประกอบ ๓ ด้านคือ

- ๑) ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองได้รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
- ๒) ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
- ๓) ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจในตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุขสงบทางใจ

กรมสุขภาพจิต ได้เสนอแนะแนวทางและวิธีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไว้ ๕ ประการ ดังนี้

^{๑๙} สักรวย วรเตชะคงคา , “ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร” ,ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,๒๕๓๘).

๑) การตระหนักรู้ในตนเอง การรู้จักอารมณ์ตนเอง จะเป็นพื้นฐานในการควบคุม อารมณ์ เพื่อแสดงออกอย่างเหมาะสม การรู้จักอารมณ์ตนเอง หรือการรู้จักตัว หรือการมีสติในทัศนะ ของพุทธศาสนานั่นเอง

๒) การควบคุมตนเอง เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกได้อย่าง เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์ทั้งอารมณ์ดีและอารมณ์ ไม่ดีให้ เกิดความสมดุล ในการจัดการกับอารมณ์ตนเองนี้ จะทำได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับกรรู้จักอารมณ์ตนเอง

๓) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นการมองหาแง่ดีของ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง จะๆ ช่วยทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ได้ ทำให้เกิดกำลังใจที่จะ สร้างสรรค์สิ่งดีๆ มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

๔) การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น เป็นความ สามารถในการรับรู้อารมณ์ความรู้สึก ของผู้อื่น มีความเข้าใจเห็นใจผู้อื่น สามารถรับความสมดุลของอารมณ์ตัวเอง ตอบสนองต่อผู้อื่นได้ อย่าง สอดคล้องและเหมาะสม โดยเฉพาะกับบุคคลที่เราเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ด้วย จะช่วยทำให้เราสามารถ อยู่ร่วมหรือทำงานด้วยกันได้ดีและมีความสุขมากขึ้น

๕) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เป็นความ สามารถในการอยู่ร่วมกัน และทำงาน ร่วมกับผู้อื่นโดยมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ ผู้ที่มี ความสามารถ และทักษะด้านนี้ จะสามารถใช้ทั้งความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ในการอยู่ร่วมกันและทำงาน ร่วมกับบุคคลต่างๆ ได้อย่างราบรื่น

ต่อมาการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์แนวพุทธ ในสังคม เป็นการพัฒนาอารมณ์ฝ่ายกุศล และควบคุมฝ่ายอกุศล (กิเลส) โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลาง เนื่องจากอารมณ์ฝ่ายกุศลเป็น คุณประโยชน์และประกอบด้วยปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ ส่วนอารมณ์เป็น ฝ่ายอกุศลไม่ประกอบด้วยพฤติกรรมที่เป็นปัญหา^{๒๐}

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “เจตโกศลหรือปรีชาเชิงอารมณ์”, บทความทางวิชาการเรื่องอิศวร, (กรุงเทพฯ: ชมรมผู้สนใจอิศวร, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗.

การจัดการกับฝ่ายอกุลนั้น เยาวชนสามารถทำได้ ๔ ชั้นดังนี้

- ๑) สัจจวปธาน คือความเพียรพยายามที่จะควบคุมตนเอง ควบคุมพลังฝ่ายไม่ดีทั้งหลาย ควบคุมตนเองไม่ให้ทำชั่ว ไม่ให้พลังอกุลทั้งหลายมีพลังเหนือพฤติกรรมของเรา ไม่ตกเป็นทาสมัน
- ๒) ปหานปธาน คือ กำจัดขุตรากถอนโคนฝ่ายไม่ดีออกไป คือ ติให้อ่อนลงควบคุมให้อยู่ในเขตที่จัดการได้ เป็นการทำให้ฝ่ายอกุลหมดพลังไปในที่สุด
- ๓) ภาวนาปธาน เป็นการพัฒนาในฝ่ายที่ เป็นกุศลให้แข็งแรงขึ้น ให้มีพลัง ให้มีอำนาจเข้ามาควบคุมฝ่ายอกุล
- ๔) อนรุรักษณาปธาน คือรักษาความดี หรือฝ่ายดีที่ได้ทำมา เพิ่มพลังยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะ เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความสมดุล^{๒๑}
 - ซึ่งอัจฉรา สุขธรรมณ์และคณะ^{๒๒}ได้นำหลักการตามแนวพุทธมาพัฒนาปรีชาเชิงอาร มณ์ ในชีวิตประจำวัน ๓ ด้านคือ มีความสุขในตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และสามารถทำงาน ประสบความสำเร็จ ดังนี้
 - ๑) ตนเองมีความสุข ประกอบด้วยคุณลักษณะส่วนบุคคลดังนี้ คือ อารมณ์ดี สุขภาพจิตดี จริงใจ มีน้ำใจ มองโลกในแง่ดี ใจคอหนักแน่น รู้จักให้อภัย เมตตา กรุณา มุ ทิตา ควบคุมตนเองได้ มั่นใจในตนเอง และปรับตัวยืดหยุ่น
 - ๒) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญในการมีความ เกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และรักษาหลักความถูกต้องในเหตุผล
 - ๓) ทำงานได้ประสบความสำเร็จ ความสำเร็จในการทำงานที่กา รสร้างสรรคชีวิตและ สังคมที่สงบสุข คุณลักษณะที่สำคัญในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วย การตรงต่อเวลา วาง แผนการทำงาน ซื่อสัตย์ สุ้งาน อดทน ความกระตือรือร้น เห็นแก่ส่วนรวม ร่วมมือในการทำงาน

^{๒๑} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

^{๒๒} อัจฉรา สุขารมณณ์ และคณะ, การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชน ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

ช่วยเหลือเพื่อส่วนรวมในการทำงาน รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มองการณ์ไกล มีฉันทะในการทำงาน กล้าคิด กล้าแสดงออก และใฝ่รู้

ผลจากการศึกษาการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์ในสังคมไทย และการศึกษาการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธในสังคมไทย พบผลที่สอดคล้องกัน คือ

ผลการใช้ชุดกิจกรรมที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปางสนุก จังหวัดลำปาง ^{๒๓} เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปางสนุก จำนวน ๑๕ คน ผลการศึกษาพบว่า ความฉลาด ทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก่อนและหลังทดลองใช้ชุดกิจกรรม หลังการทดลองใช้ ชุดกิจกรรมมีความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี ด้านเก่งและด้านมีความสุขที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและผลของการศึกษาการใช้โปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอเรือ ^{๒๔} พบว่าโปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์แบบกิจกรรมกลุ่มสามารถเพิ่มระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

และจากรายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย ^{๒๕} ได้ศึกษาผลการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์ของนิสิต ตีปริญญาตรีใน ๓ ด้านคือ ๑) ตนเองมีความสุข ประกอบด้วยคุณลักษณะส่วนบุคคลดังนี้คือ อารมณ์ดี สุขภาพจิตดี จริงใจ มีน้ำใจ มองโลกในแง่ดี ใจคอหนักแน่น รู้จักให้อภัย เป็นตัวของตัวเอง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ควบคุมตนเองได้ มั่นใจในตนเอง ๒)สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ดี ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญในความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่นดังนี้ ช่วยเหลือ เสียสละ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ดูถูก

^{๒๓} อักษรา ศิลป์สุข, “ ผลการใช้กิจกรรมที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปางสนุก จังหวัดลำปาง ”, **ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** ,(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๕.

^{๒๔} นีรดา อุดลยพิเชษฐ, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพอเรือ ”, **:วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, บทคัดย่อ.

ผู้อื่น สามัคคี กตัญญู แจ่มใส ร่าเริง สนุกสนาน เอาใจเขามาใส่ใจเรา อดทน ๓) ทำงานได้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญในการทำงานร่วมกับผู้อื่นดังนี้ ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การวางแผนการทำงาน ซื่อสัตย์ ความรอบคอบ ใฝ่เรียน อดทน การปรับตัวยืดหยุ่น ความกระตือรือร้น เห็นแก่ส่วนรวม มีระเบียบวินัยในการทำงาน ร่วมมือในการทำงาน เสียสละเพื่อส่วนรวมในการทำงาน แก้ปัญหาเฉพาะหน้า รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มองการณ์ไกล ฉันทะ กล้าคิด กล้าแสดงออก ผลการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์พบว่านิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์จำนวน ๑๐ คน มีการเปลี่ยนแปลงปรัชญาเชิงอารมณ์ในทางที่ดีขึ้นทุกด้าน

พัฒนาการของการพัฒนาความสามารถในการคิดตามแนวพุทธในสังคมไทย

ในสังคมไทยได้นำ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มาพัฒนา ความสามารถในการพิจารณาตรรกะตรองใคร่ครวญข้อมูลหรือสิ่งต่าง ๆ ในเรื่องราวต่างๆ อย่างละเอียด รอบคอบ อย่างมีเหตุผล โดยใช้หลักการแยกแยะองค์ประกอบและจัดหมวดหมู่ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล^{๒๖} กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ขึ้นในเยาวชน การจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ การสร้างผังมโนทัศน์ การใช้เทคนิคในการตั้งคำถาม การทัศนศึกษา การสาธิต การทำโครงการ การอภิปราย การระดมสมอง การโต้วาที การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ การพยากรณ์

ต่อมาได้นำหลักการพัฒนาความสามารถในการคิดแบบพุทธคือความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ มาใช้พัฒนาการ คิด โดยให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน^{๒๗} ซึ่งความสามารถคิดวิเคราะห์จะตรงกับความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ ร่วมกับการคิดแบบสืบสาวหา

^{๒๖} ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, “การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์”, วารสารรามคำแหง, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (๒๕๔๙) : ๑๓๑-๑๓๙.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๗๐.

ปัจจัย และการคิดแบบสามัญลักษณ์^{๒๘} ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๒๙} ได้กล่าวไว้จะคลุมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่นำมาใช้ในสังคมไทย โยนิโสมนสิการเป็นการคิดที่มี ๔ ลักษณะคือ

๑) อุบายมนสิการ^{๓๐} หมายถึง การคิดอย่างถูกวิธี ตรงกับความเป็นจริง ทำให้เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง

๒) ปถมนสิการ^{๓๑} หมายถึง การคิดต่อเนื่อง เป็นขั้นบันได เป็นระบบตามเหตุผลและแนวทางที่ถูกต้อง

๓) การถมนสิการ หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ทำให้เข้าใจความเป็นมาหรือแหล่งที่ทำให้เกิดผลเช่นนั้น

๔) อุปาทกมนสิการ หมายถึง การคิดอย่างมีเป้าหมายในทางดีงาม ทำให้เกิดความเพียร มีสติมั่นคง จิตใจเข้มแข็ง

การคิดแบบ โยนิโสมนสิ การเป็นการทำงานทั้งขณะรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอกและขณะคิดพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาภายในตน ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของการรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการคือ รับรู้เพียงเพื่อเป็นความรู้และเป็นข้อมูลสำหรับ บสดีเพื่อจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำกิจต่างๆ โยนิโสมนสิการจะช่วยแบ่งเบา แก้ทุกข์ปัญหาให้ลดลงและทำให้เกิดคุณภาพทางอารมณ์อย่างใหม่ขึ้นทดแทน เช่น ความอ่อนโยน สดชื่น ปลอดภัย โปร่ง เบิกบานใจ การคิดแบบ โยนิโสมนสิการจึงเป็นที่เชื่อมโยงให้เยาวชนติดต่อกับโลกอย่าง ถูกต้อง โดยทางจิตใจของตนเอง ซึ่งได้แก่ ท่าทีแห่งการรับรู้และความคิดซึ่งเป็นท่าทีแห่งปัญญาหรือการมองตามเป็นจริง ซึ่งการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ เป็นการปฏิบัติที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกเวลาและพึงใช้แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ผลจากการศึกษาการพัฒนาความสามารถในการคิดแบบคิดวิเคราะห์ สังคมไทย และ การศึกษาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการในสังคมไทย พบผลที่สอดคล้องกัน คือ

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗๖-๖๘๐.

^{๒๙} ที.ม.อ.(ไทย) ๒๕๔/๒๕๔.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

จากการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา ^{๓๑} ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งแบบทดสอบที่ใช้วัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ ประกอบด้วยข้อคำถาม ๒ ชนิด ได้แก่ ชนิดข้อคำถามแบบการคิดวิเคราะห์คำอธิบาย และชนิดข้อคำถามแบบเหตุผลเชิงตรรก และจากการศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ^{๓๒} จำนวน ๘๐ คน ที่สอนโดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือ จำนวน ๔๐ คน เป็นกลุ่มทดลอง กับการสอนตามคู่มือครู จำนวน ๔๐ คน เป็นกลุ่มควบคุม ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ ๑๘ คาบๆ ละ ๕๐ นาที ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ และความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิพากษ์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

^{๓๑} ระพีพันธ์ คุ้มมี, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา ”, **ปริญญาณิพนธ์ กศ .ม. (การมัธยมศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๔๔.

^{๓๒} วิไลวรรณ ปิยะปกรณ์, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่สอนโดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู ”, **สารสารวิจัย** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ : ๑๒๐ -๑๓๘.

สำหรับผลการศึกษาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการพบว่า การทดลองสอนจริยศึกษา ให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ^{๓๓} ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการเรียนรู้หลังการสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ สูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และมีความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมแตกต่างจากนักเรียนที่สอนตามแผนการสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้งานวิจัยที่เป็นการพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ที่ใช้ชุดการสอนวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธีกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ^{๓๔} พบว่า หลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มที่มีระดับผลการเรียนสูงและกลุ่มที่มีระดับผลการเรียนต่ำมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนทั้งสองกลุ่มระดับผลการเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนการศึกษาผลของการใช้ กิจกรรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ ^{๓๕} ที่มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ตามนิยามของกรมสุขภาพจิต ปี ๒๕๔๓ อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติจำนวน ๑๖ คน จัดสู่มลงกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองกลุ่มละ ๘ คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๔ วิธี คือ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แยกแยะส่วนประกอบ สามัญญลักษณะและแบบอริยสัจจ์ สัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ครั้งละประมาณ ๕๐ นาที จำนวน ๑๐ ครั้ง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการและมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มสูงขึ้นกว่า

^{๓๓} วรรณมา สุติวิจิตร, “การทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ประถมศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๖.

^{๓๔} อังษณา ปุรินทราภิบาล, “การศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการใช้วิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๓๗.

^{๓๕} เมตตา สิงห์กระโจม, “ผลของการใช้กิจกรรมการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๔๕.

นักเรียนในกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และงานพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสกลนคร ^{๓๖} โดยการนำวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการขั้นพื้นฐานมาจัดลำดับเชื่อมโยงกันโดยใช้วิธีคิดแบบอริยสังข์หรือคิดแก้ปัญหาเป็นหลัก ส่วนวิธีอื่นเป็นส่วนต่อเนื่องหรือส่วนขยายมี ๕ วิธีประกอบด้วย วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษ ทางออก วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบอริยสังข์ และมีกระบวนการคิด ๖ ขั้นตอน ได้แก่การกำหนดปัญหา การสืบสาวสาเหตุของปัญหา การตั้งสมมติฐาน การรวบรวม และพิจารณาข้อมูล การตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผล ผลการวิจัยพบว่า หลังการทำแบบฝึกและหลังสิ้นสุดการทดลอง นักศึกษากลุ่มทดลอง มีความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สรุปได้ว่า พัฒนาการของ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธในสังคม ต้องการจะส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่นเดียวกับการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพียง มีหลักการพัฒนาที่แตกต่างกันเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจาก การนำหลักการใดไปใช้ในการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในหลายด้าน เช่น ความชำนาญของผู้นำไปใช้ ความเหมาะสมของกลุ่มเยาวชนที่ต้องการนำไปพัฒนา เป็นต้น

^{๓๖} วลัยนิภา ฉลากบาง, “การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันสกลนคร”, **ปริญญาณิพนธ์วิทยาศาสตร์ชุมชนชาติ.(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๔๘.

๔.๖ พัฒนาการของ บทบาทของสถาบันทางสังคมใน การส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตาม แนวพุทธในสังคมไทย

บทบาทของสถาบันทางสังคมในการ ส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย ถือเป็นปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโมสะ ซึ่งถ้าสถาบันทางสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือเป็น กัลยาณมิตรที่ดี สถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธที่เกี่ยวข้องได้แก่ สถาบันครอบครัว ได้แก่ บิดามารดา สถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน ครู สถาบันศาสนา ได้แก่ วัด พระสงฆ์ และชุมชน มีดังนี้

สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำให้ประสบการณ์และปลูกฝัง การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็น ว่า เยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากพ่อแม่ของตนจากการอบรมสั่งสอนโดยตรงหรือจากการเห็นแบบอย่างการปฏิบัติพ่อแม่ จะเยาวชนที่เจตคติที่ดีต่อพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดน้อย การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อเยาวชนด้วยความรัก เอาใจใส่ ใกล้ชิด ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้ความสำคัญแก่เยาวชน จะทำให้เยาวชนรักและเห็นความสำคัญของพ่อแม่ เป็นพื้นฐานสำคัญที่พ่อแม่จะอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือพฤติกรรมต่าง ๆ สู่วัยรุ่นได้ง่าย และเยาวชนจะยอมรับหรือดูพ่อแม่เป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว โดยมีขั้นตอนสำคัญ ๓ ขั้น^{๓๗}คือ

๑)วิธีการสร้างความสนใจและให้โอกาสเยาวชนได้รับทราบและปฏิบัติเบื้องต้นทางพุทธศาสนาด้วยการให้ข้อมูล ข่าว สาร หรือเปิดโอกาสให้ลูกได้มีประสบการณ์ตรงกับพุทธศาสนา เช่น พูดคุยเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า นำเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางศาสนา เอาใจใส่แนะนำให้ลูกทำบุญตักบาตร ฟังเทศธรรมะ ชมรายการปฏิบัติธรรมทางโทรทัศน์ รักษาศีลห้า สวดมนต์ ไหว้พระก่อนนอน นั่งสมาธิ เป็นต้น

^{๓๗} งามตา วนินทานนท์ ,ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู,(กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์,๒๕๓๖),หน้า ๔๒ – ๔๕.

๒) สร้างความเข้าใจเนื้อความของหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา หลังจากการชักนำให้ลูกเกิดความสนใจแล้ว บิดามารดาจะต้องพยายามหาวิธีชี้แจงอธิบายให้ลูกเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างสมเหตุสมผล ตลอดจนถึงชี้แจงให้ทราบถึงคุณค่าของการปฏิบัติตามที่บิดามารดาแนะนำด้วย

๓) การสร้างให้ยอมรับและเปลี่ยนตามหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา ขึ้นเป็นขั้นที่สำคัญ การที่จะให้เยาวชนเปลี่ยนตามได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับเยาวชนยอมรับสิ่งที่พ่อแม่ให้มากน้อยเพียงไร บิดาจึงต้องหาทางจูงใจให้ลูกยอมรับโดยการให้รางวัลด้วยวัตถุสิ่งของหรือคำชมเชย ตัวบิดามารดาเองก็ต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี และทำตนให้เป็นที่รักใคร่ศรัทธาของลูก เพื่อให้การชักจูงประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

สถาบันการศึกษา ชีวิตการศึกษาของเยาวชนเป็นช่วงระยะเวลายาวนานหลายปี เยาวชนแต่ละคนใช้เวลาวันละหลายชั่วโมงอยู่กับครู ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่โดยรวมทั้งพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้แก่เด็ก บทบาทของครูในการปลูกฝังอบรมเยาวชนอย่างถูกต้องเหมาะสมควรปฏิบัติดังนี้^{๓๔}

๑) มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการทางจิตใจของเยาวชน เช่น สติปัญญา อารมณ์สังคม และจริยธรรมว่าเป็นเยาวชนประเภทใด อายุเท่าใด อยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร มีสติปัญญา ระดับใด มีระดับอารมณ์สังคมอย่างไร และเข้าใจเหตุผลทางจริยธรรมในระดับใด ถ้าไม่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก ก็ย่อมจะเลือกวิธีสอนที่ไม่ถูกไปใช้ จะไม่เกิดผลดี ทั้งนี้ครูจะต้องรู้จักเลือกรางวัลและการลงโทษที่เหมาะสมกับเยาวชนที่มีอายุและประสบการณ์ต่างกันด้วย

๒) มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการอบรมเด็กทั้งแบบจริงจัง และไม่จริงจัง วิธีปลูกฝังอบรมมีลักษณะพื้นฐาน ๕ ประการคือ การให้รางวัล การลงโทษ การควบคุม การใช้เหตุผลกับเด็ก และการเป็นแบบอย่างแก่เด็ก

^{๓๔} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: บริษัทส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

๓)ครูจะต้องเป็นผู้ที่เปลี่ยนวิธีการได้ ปัญหาที่ คือ การติดยึดที่วิธีการใดวิธีการหนึ่งที่ใช้กับเด็ก แม้เมื่อพบว่าใช้ไม่ได้ผลก็ยังใช้อยู่ ไม่มีผล ครูก็ควรเปลี่ยนวิธีการ เช่น การที่ครูดูบ่นว่าลูกศิษย์จนเป็นนิสัย เมื่อแรก ๆ อาจใช้ได้ผลแต่ต่อมาไม่มีผล ครูก็ควรเปลี่ยนวิธีการ มิฉะนั้น จะเกิดเป็นผลเสียหายได้มากและไม่เกิดผลดีอะไรเลย ความพร้อมที่เปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก

นอกจากนี้ประสบการณ์ทางพุทธศาสนาที่เยาวชนได้รับในสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ดังนั้น การจัดประสบการณ์ทางพุทธศาสนาแก่นักเรียนตั้งแต่ในระดับประถมและมัธยมศึกษาอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยตักศิลาในมหาวิทยาลัย จึงเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญ และเมื่อมีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาเช่น การทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ หรือการฝึกฝนปฏิบัติธรรมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ก็ควรให้การสนับสนุนและประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังเพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าร่วมและรับรู้ถึงคุณค่าของการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเหล่านั้น

สถาบันพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย เป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และค่านิยมต่าง ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา คือ พระธรรมคำสั่งสอน นอกจากนี้วัด และพระสงฆ์ก็เป็นองค์ประกอบเชิงรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวพุทธ ในปัจจุบัน สถาบันศาสนาได้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในชนบทที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการบวชเรียน เป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสแล้ว การฝึกอบรมตามหลักพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์สามเณรขณะบวชยังเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้บวชได้เป็นอย่างดี ^{๓๙} นอกจากนี้พระสงฆ์มี บทบาทสำคัญ ในการเข้าร่วมโครงการพัฒนาเยาวชนจากกรมศาสนา ดังนี้คือ โครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โครงการให้ความรู้แก่เยาวชนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และโครงการครูสอนศีลธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

^{๓๙} พระมหาประยุทธ์ ปยุตฺโต, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, ๒๕๑๓)

ชุมชน เป็นกลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตในอาณาบริเวณเดียวกัน มีอาชีพและฐานะคล้ายคลึงกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาและสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ของชุมชนด้วย เยาวชนที่เติบโตในชุมชนหนึ่ง ๆ ย่อมได้รับการหล่อหลอมตามวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นคาดได้ว่าคนที่เยาวชนอยู่ในชุมชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนา มาก ย่อมมีลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มากกว่า ชุมชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนา น้อย

สรุปได้ สถาบันทางสังคม ถือเป็น ปรโตโฆสะ^{๙๐} ที่มีบทบาทเป็นกัลยาณมิตร พบว่าการอบรมเลี้ยงดูและการเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดามีอิทธิพลต่อการพัฒนาเยาวชน โดยการเป็นแบบอย่างที่ดีของ บิดามารดา จะมีผลต่อการพัฒนา เยาวชนให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงปรารถนา เช่น ความมีวินัยในตน ปรีชาเชิงอารมณ์ การคิด และลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น อิทธิพลของพ่อ แม่ นั้นสามารถกระทำได้โดยอาศัยการอบรมเลี้ยงดูซึ่งนับเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่สุดที่ เยาวชนได้รับเพราะเป็นการอบรมจากผู้ใกล้ชิดที่มีความผูกพันกันลึกซึ้ง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่ออารมณ์ เจตคติและแบบความประพฤติของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง โดย บิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อบุตรทั้งทาง ตรง (การอบรม เลี้ยงดู) และทางอ้อม (การเป็นแบบอย่างที่ดี) โดยอิทธิพลทางตรงของ บิดามารดาที่มีต่อบุตรจะเป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดูที่ถือว่าการบอกกล่าวอย่างชัดเจน ถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ ซึ่งวิธีการนี้มีผลต่อการพัฒนาเยาวชน เนื่องจากการชี้แนะแนวทาง ในการปฏิบัติโดยเจตนาเพื่อให้เด็กวางตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ ในขณะที่อิทธิพลทางอ้อมของ บิดามารดา ที่มีต่อเยาวชนจะเกิดจากการที่เด็กสังเกตพฤติกรรมของบิดามารดาแล้วซึมซาบเข้าไปในจิตใจจนหล่อหลอมเป็นนิสัยอันถือว่าการอบรม โดยไม่รู้ตัว^{๙๑} อย่างไรก็ตามการเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ นั้นจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ของบุคคล โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็ก สำหรับบทบาทของครูจะส่งผลต่อพฤติกรรม ของเยาวชน โดยเฉพาะ ความเป็นกัลยาณมิตรของครู อันได้แก่ ความเป็นที่รัก น่าเคารพ น่ายกย่อง คอยให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาที่ดี พร้อมทั้งจะรับฟังและสามารถชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้ รวมถึงเป็นผู้ชี้แนะทางหรืออำนวยความสะดวกช่วยให้ผู้เรียนดำเนินเข้าสู่ปัญญา เริ่มจากการช่วยให้ผู้เรียนมี สัมมาทิฐิที่

^{๙๐} สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๕๘.

ถูกต้อง นอกจากนี้ครูจะเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในบทเรียนและเป็นผู้ลงมือกระทำให้มากที่สุด^{๔๑} ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะช่วยสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ เยาวชน นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอน เยาวชนทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา^{๔๒} ส่วนบทบาทของพระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์จะช่วยพัฒนาเยาวชน โดยการเผยแพร่หลักคำสอนและการจัดกิจกรรมทางศาสนา เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลาจารวัตรอันงดงามเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาทำให้ เยาวชนยอมรับฟังคำสอนจากพระสงฆ์ด้วยความตั้งใจและเต็มใจ ซึ่งการที่ เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือนำหลักธรรมคำสอนที่ได้ยินได้ฟังมาคบคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง ก็ย่อมกลม่อมเกลาจิตใจของเยาวชนให้มีความอ่อนโยน นุ่มนวลและเกิดปัญญาทางธรรมอันจะนำไปสู่การมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำให้บุคคลนั้นมีลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่น่าพึงปรารถนา^{๔๓} สำหรับบทบาทของชุมชน กับการพัฒนาเยาวชน พบว่า การแบบอย่างที่ดีของความสัมพันธ์กับพัฒนา เยาวชน โดยการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว จากตัวแบบอันเกิดจาก สื่อ สิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งนี้ ตัวแบบที่มีอิทธิตต่อบุคคลไม่ จำเป็นต้องเป็น ตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ตก็ได้

^{๔๑} พระธรรมปิฎก . (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๖-๘.

^{๔๒} สุพัตรา สภาพ, **สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**, พิมพ์ครั้งที่ ๖ , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๕๘.

^{๔๓} อ้อมเดือน สดมณี, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๘๑.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาตามแนวพุทธ การพัฒนาในสังคมไทย พัฒนาการของ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ในเรื่องความหมายของพฤติกรรมของเยาวชน สาเหตุของการเกิด ดั้งเดิมของพฤติกรรมของเยาวชน จุดเริ่มต้นของการเกิดพฤติกรรมของเยาวชน เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมไปถึงบทบาทของสถาบันทางสังคมในการพัฒนาเยาวชน สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ

พฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ คือการกระทำทั้งหมด ที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และรวมถึงการคิดนึก การปรุงแต่งในใจ พฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ แยกตามทวารหรือทางที่กระทำกรรม แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ ๑)กายกรรม ได้แก่การกระทำทางกายของเยาวชน เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ร่างกายทำกิจกรรมต่างๆ ๒) วจีกรรม ได้แก่ การกระทำทางวาจาของเยาวชน เช่น การพูด การสื่อสาร การเขียนหนังสือ ๓)มโนกรรม ได้แก่ การกระทำทางใจของเยาวชน เช่น ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า มโนกรรมมีความสำคัญมาก เพราะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเยาวชน ความเป็นไปในชีวิตของเยาวชน และคติของสังคมทั้งหมด

สาเหตุของการเกิดขึ้นของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธ เกิดจากการบงการของตัณหา ที่เกิดจากความไม่รู้ โดยกระทำไปเพื่อต้องการสุขเวทนาและหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนา

จุดเริ่มต้นของการ พัฒนา เยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ เมื่อเยาวชนมี สัมมาทิฐิ เขาก็พร้อมที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง

เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ แบ่งตามตามประโยชน์ที่ได้รับ (อรรถ) มีดังนี้ คือ ๑) เป้าหมายในปัจจุบัน (ทิฏฐิธัมมิกัตถะ) เป็นจุดหมายขั้นแรกของเยาวชน เป็นพฤติกรรมที่ดำเนินไปอย่างชอบธรรม การปฏิบัติต่อต่าง ๆ อย่างถูกต้อง พฤติกรรมกระทำจะต้องทำตนและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องให้มีความสุข อยู่ร่วมกันด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างบุคคล เพื่อความสุขร่วมกัน ๒) เป้าหมายในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ) เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เยาวชนจะแสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมาย ขั้นสูงขึ้นไปกว่าเป้าหมายระดับแรก หันมาให้คุณค่าแก่คุณธรรมดีงาม รู้จักทำการด้วยความไม่โลภธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิต และความเจริญของงานของจิตใจ ๓) เป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมาตถะ) หรือเป้าหมายที่เป็นสาระที่แท้จริงของพฤติกรรมชีวิตมนุษย์ เป็นเป้าหมายขั้นสุด ทำได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นพฤติกรรมที่ดำเนินไปเพื่อความปราศจากกิเลส ที่ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว อยู่อย่างไร้ทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุขประณีตภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง

การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน การพัฒนาเยาวชนตามแนว พุทธ ใช้หลัก ไตรสิกขา เป็นขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาเยาวชน ถือว่าเป็นการพัฒนาเยาวชนอย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ กล่าวคือ ๑) ศิลปะเป็นเรื่องของการฝึกในด้าน พฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศิลปะ ก็คือวินัย วินัยเป็นจุด เริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้น แล้วก็เกิดเป็นศิลปะ ๒) สมถะ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต เยาวชน ทั้งในด้านคุณธรรม ด้านความสามารถของจิต และในด้านความสุข ๓) ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดภัย ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ โดยนำหลักไตรสิกขานี้ ไปส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สำคัญคือ การพัฒนาวินัยในตนเองตามแนวพุทธ การพัฒนา ปรินิพพานธรรมแนวพุทธ การพัฒนาความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ บทบาทของสถาบันทางสังคม ตามแนวพุทธถือ เป็นปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า ปรโตโมสะ กล่าวคือเป็น

กัลยาณมิตรในการแนะนำสั่งสอน หากสถาบันสังคมเหล่านี้เป็นปรโตโมสะที่ดี ก็จะนำเยาวชนไปสู่สัมมาปฏิภาณ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ดีต่อไป

๕.๑.๒ การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

พฤติกรรมของเยาวชน ในสังคมไทย หมายถึง การกระทำหรืออากัปกิริยาต่าง ๆ ของเยาวชนที่ปรากฏออกมา อันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี ซึ่งสามารถวัดได้ โดยใช้เครื่องมือวัด ให้เป็นรูปธรรม

สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่ ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทย ได้แก่ ๑) สาเหตุทางครอบครัว ในการอบรมเลี้ยงดู และขัดเกลาให้เยาวชนมีแบบแผนพฤติกรรมที่แสดงออกมา ๒) สาเหตุทางเศรษฐกิจ ๓) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลทำให้ชีวิตของเยาวชนโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ได้แก่ การเพิ่มของจำนวนประชากร การศึกษา การห่างเหินพระพุทธศาสนา สภาพที่อยู่อาศัย แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ผู้ใหญ่กระทำตัวเป็นแบบอย่างให้เด็กเห็น ความขัดแย้งในทางวัฒนธรรม การคบเพื่อน และสื่อต่าง ๆ

จุดเริ่มต้นการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย ในการพัฒนาเยาวชนเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนา นั้น เริ่มที่การทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้าง จะทำให้เยาวชนกระทำ คุณลักษณะที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่พึงปรารถนานั้นได้ง่าย

เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนใน สังคมไทย คือการพัฒนาให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่งให้มีพฤติกรรมครอบคลุม ๔ ด้านคือ ๑) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ๒) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๓) เป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ ๔) พยายามพัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคมด้วย

การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนในสังคมไทย ใช้เป็นหลักทางวิชาการที่มีหลากหลาย แนวคิด เช่น แนวคิดทางจิตวิทยา แนวคิดทางสังคมวิทยา และอื่น ๆ ในการพัฒนาเยาวชนโดยการเสริมสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ ของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาต่างๆ มากมาย โดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าคุณลักษณะที่น่าสนใจมาศึกษา คือ การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์

บทบาทของสถาบันทางสังคมในการพัฒนาเยาวชนใน สังคมไทย พบว่าบทบาททางสังคม ไม่ว่าจะเป็น บทบาทครอบครัว บทบาทโรงเรียน บทบาทชุมชน มีส่วนในการอบรมสั่งสอน ขัดเกลา และเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่เยาวชน

๕.๑.๓ พัฒนาการของการพัฒนาตามแนวพุทธในสังคมไทย

พัฒนาการของการพัฒนาตามแนวพุทธในสังคมไทยในเรื่อง ความหมายของพฤติกรรมเยาวชน เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน สาเหตุของการเกิดขึ้นของพฤติกรรมเยาวชนจุดเริ่มต้นของเกิดพฤติกรรมของเยาวชน การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ การพัฒนาเยาวชน และบทบาทของสถาบันทางสังคมที่ส่งเสริมการพัฒนาเยาวชน มีดังนี้

๕.๑.๓.๑ พัฒนาการของความหมายของพฤติกรรมเยาวชน ตามแนวพุทธในสังคมไทย ได้ถูกนำไปใช้ ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและวัดได้ เพื่อ ศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธได้อย่างชัดเจน และเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในวงวิชาการต่อไป

๕.๑.๓.๒ พัฒนาการของ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของ เยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย มีปัจจัยภายนอกคือครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดปัจจัยภายในที่เป็นอ กุศล คือ การบงการ ให้เกิดตัณหาของเยาวชน ขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๕.๑.๓.๓ พัฒนาการของเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ที่นำมาใช้เป็นแม่แบบเพียงเป้าหมายในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) ซึ่งเป็นเป้าหมายขั้นแรกในทางพระพุทธศาสนา แต่ก็สามารถส่งผลต่อไปสู่เป้าหมายขั้นในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ) แสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต และเป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมัตถะ) เพื่อให้เข้าถึงแก่นสาระที่แท้จริงของมนุษย์ได้เช่นกัน

๕.๑.๓.๔ พัฒนาการของ จุดเริ่มต้นการเกิดพฤติกรรมของเยาวชน ตามแนวพุทธในสังคมไทย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทยคือการมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นความเชื่อ ความเห็น เกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดี

สอดคล้องกับศีลธรรมในการกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นระดับโลกียสัมมาทิฏฐิ จากนั้นจึงควรส่งเสริมให้เยาวชนมีปัญญา เห็นชัดว่าทัศนคติต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นดีงาม ถูกต้องตามความเป็นจริง จนกลายเป็นโลกุตรสัมมาทิฏฐิ จะทำให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้อย่างถูกต้องและเข้าใจตามสภาวะที่เป็นจริง

๕.๑.๓.๕ พัฒนาการของ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย พัฒนาการของการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนตามแนวพุทธในสังคม ต้องการจะส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์เช่นเดียวกับการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพียงมีหลักการพัฒนาที่แตกต่างกันเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการนำหลักการใดไปใช้ในการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในหลายด้าน เช่น ความชำนาญของผู้นำไปใช้ ความเหมาะสมของกลุ่มเยาวชนที่ต้องการนำไปพัฒนา เป็นต้น

๕.๑.๓.๖ พัฒนาการของ บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย สถาบันทางสังคมถือเป็นปรโตโมหะ ที่มีบทบาทเป็นกัลยาณมิตร พบว่าการอบรมเลี้ยงดูและการเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดามีอิทธิพลต่อการพัฒนาเยาวชน โดยการเป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดาจะมีผลต่อการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงปรารถนา โดยบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อบุตรทั้งทางตรง (การอบรมเลี้ยงดู) และทางอ้อม (การเป็นแบบอย่างที่ดี) สำหรับบทบาทของครูจะส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชน โดยเฉพาะความเป็นกัลยาณมิตรของครู อันได้แก่ ความเป็นที่รัก น่าเคารพ น่ายกย่อง คอยให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาที่ดี พร้อมทั้งจะรับฟังและสามารถชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้ รวมถึงเป็นผู้ชี้แนะทางหรืออำนวยความสะดวกช่วยให้ผู้เรียนดำเนินเข้าสู่ปัญญา เริ่มจากการช่วยให้เยาวชนมีทัศนคติที่ถูกต้อง นอกจากนี้ครูจะเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในบทเรียนและเป็นผู้ลงมือ กระทำให้มากที่สุด ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะช่วยสร้าง สัมมาทิฏฐิ ให้เกิดขึ้นแก่เยาวชน นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนเยาวชนทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ส่วนบทบาทของพระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์ จะช่วยพัฒนาเยาวชน โดยการเผยแพร่หลักคำสอนและ

การจัดกิจกรรมทางศาสนา เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลาจารวัตรอันอันงดงามเป็นที่น่าเลื่อมใส ศรัทธาทำให้เยาวชนยอมรับฟังคำสอนจากพระสงฆ์ด้วยความตั้งใจและเต็มใจ ซึ่งการที่เยาวชนได้ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือนำหลักธรรมคำ สอนที่ได้ยินได้ฟังมาคบคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองให้ เข้าใจอย่างลึกซึ้งก็ย่อมกล่อมเกลาคจิตใจของเยาวชนให้มีความอ่อนโยน นุ่มนวลและเกิดปัญญา ทางธรรมอันจะนำไปสู่การมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำให้บุคคลนั้นมีลักษณะที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่น่าพึง ประารถนา สำหรับบทบาทของชุมชน กับการพัฒนา เยาวชน พบว่า การแบบอย่างที่ดี ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการ เลียนแบบโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำไปใช้ต่อการวิจัย ในอนาคต ดังนี้

- ๑ การนำคุณลักษณะอื่น ๆ ที่พึงประสงค์มาพัฒนาให้แก่เยาวชน โดยใช้ กระบวนการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ
- ๒ ส่งเสริมให้สถาบันทางสังคม นำกระบวนการพัฒนาตามแนวพุทธ ไปใช้ในการ พัฒนาเยาวชน
๓. ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ และพัฒนาพฤติกรรม ที่พึงปรารถนาที่ต้องการส่งเสริมใน กลุ่มเยาวชน เนื่องจากพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เป็นสิ่งที่สำคัญในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ .

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕

----- . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

----- . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา-

ลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒.

----- . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กันยา สุวรรณแสง. จิตวิทยาทั่วไป . พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา , ๒๕๔๒.

การศาสนา , กรม . โครงการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ . กรุงเทพ มหานคร :

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๔.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ . คู่มือและสื่อ อกการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง .

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๗.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข . อีคิว : ความฉลาดทางอารมณ์ . กรุงเทพมหานคร :

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๓.

งามตา วนินทานนท์ . จิตวิทยาสังคม . กรุงเทพ มหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน . ประมวลบทความทางวิชาการตอน ๑. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย

พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙.

- . การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมในชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการบริหารสำหรับ
หัวหน้าส่วนราชการในส่วนภูมิภาค วิชาพัฒนาจริยธรรม ผู้ได้บังคับบัญชา .
 กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ๒๕๓๖.
- . **ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน** . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 ส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม จำกัด, ๒๕๔๔.
- ทีศนา แชมมณี และคณะ . **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย** .
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- เทิดศักดิ์ เดชคง. **จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติและปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร
 : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๒.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ . **วิเคราะห์ปัญหาสังคมในสังคมไทย** . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- ประเวศ วะสี . **พระสงฆ์และศาสนิกชนจะก้าวชาติได้อย่างไร** . กรุงเทพมหานคร :
 สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.
- ประสาน – ทิววรรณ หอมพูล. **จิตวิทยาทั่วไป** . กรุงเทพมหานคร : พิเศษฐ์การพิมพ์ , ๒๕๓๗.
- พรอนฉาย ทรัพย์ะประภา . **จิตวิทยาอุตสาหกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.
- . **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐.
- . **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก ,
 ๒๕๔๒.
- . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สยาม, ๒๕๔๒ก.
- . **ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก,
 ๒๕๔๓ข.
- . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖
- . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

----- **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร :
บริษัทพิมพ์สวดยจำกัด, ๒๕๕๐.

----- **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ . **พุทธบัญญัติกับการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภิกขุ
ปัญญานันทะ, ๒๕๓๘.

พุทธทาสภิกขุ. **การสังเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่**. นนทบุรี : พิมพ์ดี, ๒๕๓๗.

มนูญ วงศ์นารี . **ธรรมะกับชีวิตที่สมบูรณ์ของมนุษย์** . กรุงเทพมหานคร : ภาาพัฒนาการพิมพ์ ,
๒๕๒๕.

รัตติกรณ์ จงวิศาล . **EQ กับภาวะผู้นำในการทำงาน** . กรุงเทพมหานคร : ชมรมผู้สนใจอีคิว ,
๒๕๔๔.

สงวน สุทธิเลิศอรุณและคณะ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ . **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์** . กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมวิทยา ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

สุชา จันทน์เอม. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม . **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: แพร์
พิทยา, ๒๕๑๕.

สุมน อมรวิวัฒน์ . **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ** . กรุงเทพ มหานคร :
ไอดีเอ็นเอสไตร์, ๒๕๓๑.

----- **คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพีรพร, ๒๕๔๕.

----- **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์: กระบวนการเผชิญสถานการณ์**.

นนทบุรี, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒ข.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

----- . **สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี** . พิมพ์ครั้งที่ ๖ .

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘.

สุมน อมรวิวัฒน์ ; สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์ . **ปรัชญาไทย : บทวิเคราะห์ด้าน**

การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

โสภณ ชปัดมันท์ . **รูปแบบครอบครัวที่พึงปรารถนาในสังคมประเทศไทย** . กรุงเทพมหานคร :

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระญาณสังวร , (สุวรรณโณ). **หลักพระพุทธศาสนา** . กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สมบุญ สุขสำราญ . **พุทธศาสนา พระสงฆ์ กับวิถีชีวิตสังคมไทย** . กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗.

สมโภชน์ เขียมสุภาสิต. **การปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๖.

วิทยากร เชียงกุล . **ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชนไทย** . กรุงเทพมหานคร :

ผีเสื้อ, ๒๕๓๓.

วีรวัดน์ บันนิตามัย . **เชาวน์อารมณ์ (EQ) ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จของชีวิต** .

กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เนท, ๒๕๔๒.

ศาสนา , กรม . **กระทรวงวัฒนธรรม .สรุปผลการดำเนินงานโครงการบรรพชาอุปสมบท**

พระภิกษุสามเณรและบวชศีลจารีณีภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

และเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราช ชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร

แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๗.

ศุภนิธย์ วัฒนธาดา . **คู่มือจิตวิทยาการศึกษา ทฤษฎี และการปฏิบัติ** . พระนครศรีอยุธยา :

วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๑๘.

อัจฉรา สุขารมณ . **การพัฒนาป ริชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย** .

กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

-----**สุภาพจิต** .กรุงเทพมหานคร : สถาบัน วิจัย พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

อินตา ศิริวรรณ. **พระพุทธศาสนากับสังคม**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตราไพศาล, ๒๕๕๐.

อ้อมเดือน สดมณี .**จิตวิทยาสังคม** .กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐.

(๒) บทความ :

กองบรรณาธิการสถานปฏิรูป. “สอนแบบครูมืออาชีพ (๓) ศิลปะในการตั้งคำถาม”, **สถานปฏิรูป**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘๐ (ธันวาคม, ๒๕๔๗) : ๒๘-๓๐.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน “การใช้ผลผลิตจากการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนไทย **วารสารจิตวิทยา**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม, ๒๕๓๙) : ๔๖ – ๖๐.

----- . “คุณภาพของครอบครัวกับการพัฒนาเยาวชน”, **สารสัมพันธ์สมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนสตรีวิทยา**. (กุมภาพันธ์, ๒๕๓๑) : ๒ - ๓.

ช.ชนบท, “วินัยในตนเองสอนให้เกิดขึ้นได้อย่างไร”, **ประชากรศึกษา**. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ (ธันวาคม ๒๕๓๓) : ๒๑-๒๓.

ทศพร ประเสริฐสุข. “ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา”. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ : ๑๙ – ๓๖.

พระธรรมปิฎก . “เจตโกศลหรือปรีชาเชิงอารมณ์ ”,**บทความทางวิชาการเรื่องอิคิว** ..กรุงเทพฯ : ชมรมผู้สนใจอิคิว, ๒๕๔๓.

วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี , “การพัฒนาสติปัญญาทางอารมณ์เพื่อความสำเร็จในการทำงาน ”, **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ : ๓๗ – ๕๒.

วิไลวรรณ ปิยะปกรณ์. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่สอนโดยการจัดกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบบกลุ่มร่วมมือกับการสอนตามคู่มือครู”. **สารสารวิจัย** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ : ๑๒๐ -๑๓๘.

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, “ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ ”, **วารสารรามคำแหง**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (๒๕๔๙) : ๑๓๑-๑๓๙.

ยวดี กังสดาล , “วัฒนธรรมสถานศึกษากับการพัฒนาผู้เรียน ”, **วารสารกรมวิชาการ
กรมวิชาการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๕) : ๖๘**

(๓) เอกสารอื่น ๆ :

งามตา วนิทานนท์ . “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้อง
กับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”.**รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖.**

อภาจ ช่วยโต และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน . “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธ
ศาสนาของชายไทยในภาคใต้ ”. **รายงานวิจัยฉบับที่ ๔๓. สถาบันวิจัยพฤติกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๓.**

ฉันทนา ภาคบงกชและคณะ . “การสำรวจคุณลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคม ไทย”
**รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๖ .กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙.**

ดวงเดือน พันธุมนาวิน . “การวัดทัศนคติ”, **เอกสารประกอบการฝึกอบรมการวิจัยขั้นสูงทาง
พฤติกรรมศาสตร์ .กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
๒๕๒๙.**

บุญกอบ วิสมิตะนันท์ . “ธรรมชาติของครูไทยในภาคกลาง ”,**รายงานการวิจัยฉบับที่ ๓๐.
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗.**

ประทีป จินฉิ่ง. **เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม .
กรุงเทพมหานคร : สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ , ๒๕๔๐.**

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลดี . “ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ
ของไทย ”. **รายงานวิจัยฉบับที่ ๒๕.สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔.**

สิริรานี วสุภัทร . “การศึกษาสภาพและผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปี ๒๕๔๗ ” .**รายงานวิจัย .สำนักงานเขตการศึกษาสิงห์บุรี ,
๒๕๔๗.**

อัฉรา สุขารมณี และอังศินันท์ อินทรกำแหง . “การประมวลและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
อีคิวในประเทศไทย ”. รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

อ้อมเดือน สดมณี . "การพัฒนาจิตพิสัยในมิติพฤติกรรมศาสตร์ ", เอกสารประกอบการประชุม
เชิงปฏิบัติการโครงการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน . กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๔๐.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

กมลวรรณ สุวรรณโชติ . “ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน สถานศึกษา และจิตลักษณะที่
เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษาปริญญาตรี ”. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม.สาขาพัฒนาสังคม.บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.

กฤษณี ภูพัฒน์, “การศึกษาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง
ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเรื่อง “ขอให้หนูคิดเอง ”และ
ผู้ปกครองใช้กิจกรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน ”. ปริญญาโท กศม. สาขา
การศึกษาปฐมวัย . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประส อานมิตร,
๒๕๓๘.

จิรวัดนา มั่นยืน . “ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทาง
จิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร ”. ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ”. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ, ๒๕๓๗.

นิตดา อุดลยพิเชษฐ. “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาเชาวน์อารมณ์ที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์ของ
นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ ”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ประสาน สิงขรวัช, พระ. “การประเมินโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดห้วยเหนียว
ประจำปี ๒๕๔๒”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต . คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ผ่องพันธุ์ แว่ววิเศษ, “ลักษณะจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น**ปริญญาณิพนธ์**

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔.

พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พิชญ์รัตน์ บุญช่วย. “การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พูนฤดี สุวรรณพันธุ์. “ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน”. **ปริญญาณิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗.

มนสภรณ์ วิฑูรเมธา. “การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เมตตา สิงห์กระโจมน. “ผลของการใช้กิจกรรมการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ ศษ .ม. (จิตวิทยาการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕.

ระพีรินทร์ คร้ามมี. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา”. **ปริญญาณิพนธ์ กศ .ม. (การมัธยมศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

- วรรณะ บรรจง . “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ ”. **ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์** .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๓๗.
- วรรณภา สุทธิวิจิตร. “การทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่๓” . **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ประถมศึกษา)** .บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- วัลนิกา ฉลากบาง . “การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการและการบริโภคด้วยปัญญาของนักศึกษาสถาบันสกลนคร ”. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)** .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๘.
- วิชัย สุขเกษม . “การพัฒนานิยามในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเข ในโรงเรียนบ้านใหม่สุขสันต์ อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา** .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ , ๒๕๔๘.
- ลำรววย วรเทศะคงคา. “ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ”. **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.**บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๓๘.
- สุรพงษ์ ชูเดช . “ผลของการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนานิยามในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕” . **ปริญญานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์** .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร , ๒๕๔๒.

สุชี ดีสงคราม. “สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน**: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖.

เสกสรรค์ ทองคำบรวง. “การศึกษาโครงสร้างทางจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีตามแนวพุทธศาสนา: การสร้างมโนทัศน์พื้นฐาน การวัดความเปลี่ยนแปลงและรูปแบบเชิงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๔๕.

สมจิตต์ สุวรรณวงศ์. “การศึกษาการจัดสภาพการณ์เสริมการคิดเชิงคุณธรรมสังคมตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย”. **ปริญญาานิพนธ์ กศม. สาขาการศึกษาปฐมวัย** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒.

สมชาย ศรีเลิศ ,พระ, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของสามเณรชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)**, ๒๕๔๔.

หรรษา เลหาเสีร์กุล. “การเรียนรู้ในโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น ”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์** . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๗.

อโนชา จริงจั้ง . “ผลของการบวชชีพราหมณ์ต่อระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยพลศึกษาในภาคกลาง ”. **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม..บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**, ๒๕๒๙.

อังษณา ปุรินทราภิบาล . “การศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบ
โยนิโสมนสิการใช้วิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.

อักษรวิมลศิลป์ . “ ผลการใช้กิจกรรมที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านปางสนุก จังหวัดลำปาง. **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

SECONDARY SOURCES:

(I) Books

Carroll, Lynda; Leander, Susan. **Improving Student Motivation through the Use of Active Learning Strategies**. Retrieved November ๒๙, ๒๐๐๔, from EDRS (๒๐๐๑).
ED ๔๕๕ ๙๖๑

Gecas, V. .Contents of Socialization In Morris Rosenberg and Ralph H. Turner(Eds)
Social Psychology : Sociological Perspective. New York: Basic Books, ๑๙๘๑”

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นางสาวสมสุข นิธิอุทัย
- วัน เดือน ปี เกิด : วันพฤหัสบดี ที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๖๓ - ๖๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
- การศึกษา : ปริญญาตรี คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๓/๒๘๗ หมู่บ้านนนทวัน ซอย ๑๓/๑ ถนนวงแหวนรอบนอก
แขวงบางไผ่ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๖๐
- เข้าศึกษาต่อเมื่อ : วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๐